

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект Агроінвест

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ» ТА СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ

Національна асоціація
сільськогосподарських
дорадчих служб України

Чим вище рівень народної освіти, тим важче рутині ставити свої греблі, тим рівніша течія кооперації, тим ширше її розлив, тим глибше її русло, тим ширша її основа.

Микола Баллін

Кооперація — це найбільш органічний вияв господарської діяльності українського населення.

Кость Мацієвич

Величезними силами для вдосконалення людству служать віра, тверезість, освіта і кооперація.

Джон Мітчел

Влада має гарантувати державну допомогу розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на етапах їх створення.

Із виступу Президента України В.Ф. Януковича
на засіданні Ради регіонів 21 березня 2013 р.

Національна асоціація
сільськогосподарських дорадчих служб України

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР
ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ»
ТА СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ**

Київ-2014

УДК 34:338.436](477)(07)

ББК 67.9(4Укр)407я7

НЗ4

ISBN 978-966-2310-32-0

Рекомендовано до друку Вченою радою економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 9 від 26 червня 2013 р.) та Вченою радою Відділу розвитку підприємництва і кооперації Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (протокол від 20 червня 2013 р.).

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект АгроІнвест

Цей Коментар був створений за підтримки проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) АгроІнвест. Здійснення зазначеного проекту стало можливим завдяки підтримці американського народу, наданій через USAID. Зміст матеріалів Коментаря не обов'язково відображає точку зору проекту USAID АгроІнвест або уряду США.

Думки, тлумачення та коментарі належать тільки їх авторам.

Автори: Р.Я. Корінець, М.Й. Малік, В.М. Масін, В.В. Бондарчук, В.В. Гончаренко, М.П. Гриценко, К.К. Довгаль, С.А. Євчу, В.В. Карпенко, М.Ф. Кропивко, Ю.О. Лупенко, А.О. Мітягін, С.Л. Павленко, В.М. Павлишинець, А.П. Пантелеймоненко, Н.А. Присяжнюк, В.І. Проніна, І.Ф. Томич, В.М. Терес, Т.П. Хлебнікова, В.О. Цимбал.

Редакція та упорядкування: Р.Я. Корінець, М.В. Малік, В.М. Масін, М.П. Гриценко.

Рецензенти:

І.С. Канзафарова, доктор юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, заступник декана економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, заслужений юрист України;

О.І. Миколенко, доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Л.В. Молдаван, доктор економічних наук, професор головний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»

Науково-практичний коментар до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» та суміжних правових актів. Р.Я. Корінець, М.Й. Малік, В.М. Масін та ін. / За ред. Р.Я. Корінця, М.Й. Маліка, В.М. Масіна, Гриценка М.П. — Київ.: ВАІТЕ, 2013. - 212 с.

ISBN 978-966-2310-32-0

Перше видання, метою якого є підвищення ефективності реалізації Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» виробниками сільськогосподарської продукції, сільськогосподарськими кооперативами, сільськогосподарськими дорадчими службами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, професійними громадськими організаціями. Зроблена спроба прокоментувати цей Закон, а також суміжні правові акти, представити зібрання методичних й інформаційних матеріалів, практичних рекомендацій у галузі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Коментар розрахований на якнайширше коло читачів, але, насамперед, на тих, хто використовує Закон у своїй щоденній практиці — фахівців сільськогосподарських дорадчих служб, керівників сільськогосподарських кооперативів, а також на працівників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, консалтингових компаній, науковців і викладачів учбових закладів, аспірантів і студентів.

ББК 67.9(4Укр)407я7

ISBN 978-966-2310-32-0 © Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, проект USAID АгроІнвест,

Р.Я. Корінець, М.Й. Малік, В.М. Масін та ін., 2013

ЗМІСТ

М.В. Присяжнюк. Кооперація — шлях до спільного блага	4
Ерік Блайх. Кооперація дозволяє зробити малий і середній бізнес успішним.	7
Р.Я. Корінець. Щоб кожна людина з народу могла мати користь	9
КОМЕНТАРІ	11
Науково-практичний коментар до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»	12
Короткий коментар до Закону України «Про кооперацію».	78
ДОДАТКИ	129
Деякі правові акти у галузі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації	130
Цивільний кодекс України (витяг)	134
Господарський кодекс України (витяг)	138
Закон України «Про кооперацію»	139
Закон України «Про фермерське господарство» (витяг)	149
Примірний статут сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.	151
Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу	165
Рішення Конституційного Суду України від 11 листопада 2004 р. № 16-рп/2004 у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств України про офіційне тлумачення положень пункту 1 ст. 9, пункту 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої ст. 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації).	176
Декларація про кооперативну ідентичність, прийнята XXXI Конгресом Міжнародного кооперативного альянсу в 1995 р.	187
Рекомендація Міжнародної організації праці 193 «Рекомендація про сприяння розвитку кооперативів»	189
Кооперація в діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України	197
Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України	199
Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України.	200
Проект USAID Агроінвест	201
Література	202

М.В. Присяжнюк,
Міністр аграрної політики та продовольства
України

КООПЕРАЦІЯ — ШЛЯХ ДО СПІЛЬНОГО БЛАГА

Кооперація є найліпше й найкраще виявлення людського генія в межах соціально-економічного будівництва – так писав визначний український кооператор Микола Левитський (1859–1934). Безперечно, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи в Україні мають величезний потенціал, який ми ще тільки починаємо використовувати.

Сьогодні ми, на жаль, констатуємо в Україні заниження питомої ваги малого та середнього самозайнятого фермерства на користь індустріалізованого виробництва. Це призводить до підвищення залежності від великого капіталу та суттєво знижує передбачуваність і прогнозованість аграрного виробництва. Але ми всі усвідомлюємо, що середньотоварні виробники — найцінніша частина держави!

За останні роки Мінагрополітики починає відігравати провідну роль у розвитку кооперації на селі. Прийнята нещодавно Урядом України Стратегія розвитку аграрного сектору економіки до 2020 р. особливу увагу приділяє вдосконаленню та посиленню стимулюючої політики держави щодо розвитку малих форм на селі та їх кооперації. У стратегії поєднані шляхи вирішення проблем галузевого характеру та збільшення внеску економіки у соціальний розвиток села. Одним із напрямків Стратегії є входження малих і середніх товаровиробників в організований аграрний ринок, у першу чергу шляхом розвитку всіх видів кооперації на селі.

Відаючи належне значенню розвитку великотоварного виробництва, ми всі пам'ятаємо, що сільське населення України складає понад 13%. У 4,3 млн особистих селянських і майже 41 тис. фермерських господарств виробляється понад 55% сільськогосподарської продукції.

Тому одним із головних векторів економічного розвитку є диференціація політики держави щодо великих, середніх і малих форм господарювання.

Останні потребують особливих підходів. Це частина нашої ініціативи «Рідне село», головним механізмом реалізації якої є всебічна підтримка всіх форм кооперації на селі.

У рамках стратегічної ініціативи «Рідне село» спільно з Всеукраїнською асоціацією сільських і селищних рад забезпечено широке інформаційне поле щодо розвитку кооперації на селі. Ми зосередили увагу на передачі селянам знань, необхідних для створення та забезпечення ефективної діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Сотні практичних семінарів проведено органами влади, недержавними партнерськими організаціями, дорадчими службами, проектами міжнародної технічної допомоги. Понад 11 тис. студентів залучено до розповсюдження кооперативної інформації серед сільського населення. Міністерство розробило типові проекти молочарських, ягідницьких, тваринницьких і багатофункціональних кооперативів. Їх пропонується реалізувати сільським громадам залежно від специфіки регіону.

Ініціатива «Рідне село» розроблена з метою повноцінного залучення сільських територіальних громад до загальних економічних процесів і унаслідок цього поліпшення умов проживання на селі. Тому наше завдання — запропонувати економічне підґрунтя кожній громаді, незалежно від того, який шлях участі в сільськогосподарському виробництві вона обрала.

Ми переконані, що саме кооперативні формування дадуть можливість:

- консолідовано здавати в оренду землю кооперативам;
- включити вироблену фермерськими та селянськими господарствами продукцію до маркетингового ланцюга;
- підвищити додану вартість продукції шляхом покращення первинної обробки та зберігання;
- підвищити безпеку та якість сільськогосподарської продукції.

Окрім того, кооперативи стануть ефективним механізмом згуртування селян і дадуть можливість вирішити цілу низку їх соціально-економічних проблем.

Для нас дуже важливо, що ініціативу «Рідне село» підтримали такі громадські організації, як Асоціація сільських та селищних рад, Асоціація фермерів та приватних землевласників України, Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, а також міжнародні організації, проекти міжнародної технічної допомоги.

Розвиток кооперації на селі в Україні протягом тривалого періоду гальмувався через недосконале законодавство. Проте за доволі короткий період вдалося змінити не тільки ставлення до сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а й правове поле, в якому вони діють. Нова

редакція Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», зміни до податкового законодавства суттєво поліпшили умови для діяльності таких кооперативів, у першу чергу як неприбуткових організацій.

Не так давно Міністерство затвердило Примірний статут сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, що суттєво допоможе селянам під час створення кооперативів. Завершено розробку правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Звичайно, проблеми залишаються — вони накопичувалися роками. Ми докладємо якомога більше зусиль для вирішення проблем сільськогосподарської кооперації, створення умов для її розвитку. «Влада має гарантувати державну допомогу розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на етапах їх створення», — наголосив президент України В.Ф. Януковича на засіданні Ради Регіонів 21 березня 2013 р. І ми все робимо для того, щоб сільськогосподарська кооперація, у першу чергу обслуговуюча, стала визначальним фактором життя українського села.

Підтвердженням того, що ми на правильному шляху, є зростання чисельності кооперативів, їхньої участі в аграрній економіці. Більше того, сьогодні вже кооперативи створюються за підтримки дорадчих служб і проєктів міжнародної технічної допомоги.

Ми дуже розраховуємо на місцеві ініціативи. Місцеві державні адміністрації, місцеві ради, голови сільських і селищних рад, депутати, сільські громади, громадські організації, навчальні та наукові заклади, бізнес, підставивши своє плече кооперації, можуть зробити великий внесок у відродження та розвиток українського села.

Разом із тим хочу наголосити, що розвиток малотоварних господарств, їх модернізація та повноцінна інтеграція в національну економічну систему, розвиток сімейного типу господарювання — усе це справа не тільки держави, але й громадськості та самої сільської громади. Нашою метою є «пробудження» громад, їхніх можливостей, їхня активізація через самоорганізацію. Сільська громада повинна сама усвідомлювати свою роль, «прокинутися».

Ми розуміємо, що відродження села не є завданням на один рік. Але головне — визнати, що це потрібно зробити, намітити цілі й діяти спільно з Міністерством, Урядом, селищною або сільською радою, у кооперації з односельцями.

На меті в нас — у першу чергу — благополуччя, заможність селян, формування потужного середнього класу за прикладом розвинених країн світу. У такій важливій справі цей коментар буде потрібним і корисним для всіх.

Ерік Блайх,
керівник проекту
USAID AgrolInvest

КООПЕРАЦІЯ ДОЗВОЛЯЄ ЗРОБИТИ МАЛИЙ І СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС УСПІШНИМ

Малі та середні виробники сільськогосподарської продукції в Україні виробляють більшу частину фруктів, овочів, молока, м'яса. Однак обмеженість власних ресурсів не дає можливості кожному з них поодиноці застосовувати сучасні технології виробництва, зберігання та переробки продукції, пропонувати на ринок гуртові партії виробленої ними продукції. Як наслідок, продуктивність і прибутковість їхнього виробництва у порівнянні з великими компаніями залишається невисокою. Малі та середні виробники програють у конкурентній боротьбі, виходять із бізнесу, що, у свою чергу, породжує низку соціально-економічних проблем на селі, передусім — безробіття, зниження життєвого рівня сільського населення.

Одним із напрямків діяльності Проекту USAID AgrolInvest є компонент «Сприяння розвитку ринкової інфраструктури для малих і середніх виробників продукції». Його мета — зміцнення маркетингових груп, організацій виробників і сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а також створення й розвиток ефективних маркетингових каналів постачання та збуту продукції для малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників.

У рамках цього компоненту Проект надає допомогу організаціям виробників, насамперед сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам, із розширення спектру послуг своїм членам шляхом створення нових потужностей для первинної переробки, зберігання та постачання продукції на ринки гуртовими партіями.

Світова практика переконує, що, об'єднуючи власні ресурси у кооперативах, малі та середні виробники отримують можливість застосовувати новітні технології, сформувати свої маркетингові канали збуту продукції і тим самим зміцнити власні позиції на ринку, отримувати більшу додану вартість.

Із початку нашої діяльності понад 550 представників (50% — жінки) із 50 організацій виробників отримали підтримку. 9 кооперативів — 3 молочарські, 3 зі зберігання овочів і ягід, по 1 із виготовлення збалансованих комбікормів, переробки лікарських та олійних культур, переробки біомаси одержали грантову підтримку. Проект підтримує ініціативи зі створення 2 регіональних ринків, 4 місцевих ринків і 2 логістичних об'єктів із метою сприяння доступу малих і середніх виробників до ринкової інфраструктури.

Ми розуміємо, що сільськогосподарська кооперація в Україні, особливо сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, тільки відроджується. Потребує удосконалення законодавство. Селяни, фермери, ініціатори кооперативного руху мають недостатньо знань і навичок у цій галузі, а створені ними організації ще тільки перебувають у фазі становлення. Проект USAID AgrolInvest підтримує формування та покращання як формальних, так і неформальних інститутів, організацій. За підтримки українських фахівців розроблено проект нової редакції Примірного статуту сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, яка була затверджена Міністерством аграрної політики та продовольства України, нову редакцію Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію». Надається підтримка зі зміцнення спроможності українських неурядових організацій — Союзу учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України, Національній асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України, Асоціації фермерів та приватних землевласників України, чия діяльність пов'язана із розвитком сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. У рамках Проекту проводяться семінари, тренінги, круглі столи з актуальних проблем кооперативного руху.

Підтримка розробки цього Коментаря Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України є також внеском Проекту у розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні. Ми розуміємо: чим більше громадян — селян, фермерів, підприємців — державних службовців, депутатів усіх рівнів, громадських активістів знатимуть положення Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», тим швидше кооперативні ідеї стануть невід'ємною частиною суспільного життя, тим більше буде в країні кооперативів, хороших і різних.

Ми переконані, кооперація дозволяє зробити успішним і привабливим малий і середній сільськогосподарський бізнес, особливо для молоді. Враховуючи те, що в селах України проживає третина населення, можна сміливо говорити, що кооперацію слід розглядати як інструмент зміни на краще життя сільської громади.

Це доволі складний і тривалий шлях — відродження сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні. Сподіваємося, що цей Коментар буде доброю підмогою на цьому шляху.

Р.Я. Корінець,
президент Національної асоціації
сільськогосподарських дорадчих
служб України

ЩОБ КОЖНА ЛЮДИНА З НАРОДУ МОГЛА МАТИ КОРИСТЬ

Наш великий земляк, визнаний світом класик кооперації Михайло Туган-Барановський писав, що в кооперації не повинно бути вчених жерців, голоси яких не доходять до натовпу. Будь-яка книжка, присвячена питанням кооперації, має бути такою, щоб її при бажанні змогла прочитати й зрозуміти кожна людина з народу.

Під час підготовки цього Коментаря ми поставили перед собою завдання — зробити його максимально простим і зручним для користування.

Він складається з декількох частин:

- *Коментарі*

Тут ви знайдете детальний постатейний науково-практичний коментар до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію». Прокоментовані всі положення цього Закону та роз'яснені можливості застосування його норм з урахуванням положень актів законодавства, у тому числі й тих, на які відсутнє пряме посилання у зазначеному Законі.

Ця частина містить також короткий коментар до Закону України «Про кооперацію», в якому роз'яснено окремі положення цього Закону. Насамперед, ті, які пов'язані із сільськогосподарською кооперацією та не знайшли відображення у Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію».

- *Додатки*

У цій частині наведено як перелік правових актів, що регулюють відносини у галузі сільськогосподарської кооперації, так і тексти найбільш важливих із них.

Витяг із Декларації про кооперативну ідентичність, прийняту XXXI

Конгресом Міжнародного кооперативного альянсу у 1995 році, допоможе вам краще зрозуміти міжнародні кооперативні принципи.

Тут є також інформація про організації (державні та недержавні), чия діяльність пов'язана із сільськогосподарською кооперацією. Це допоможе користувачам довідатися про їхню діяльність, встановити з ними контакт із метою отримання допомоги щодо створення та діяльності кооперативів.

Список літератури, зокрема такої, що використана під час підготовки Коментаря, допоможе тим, хто виявить бажання більш глибоко вивчати питання кооперації.

Акцент у Коментарі зроблено на можливість практичного застосування кожної статті Закону різними групами користувачів. Комусь буде досить і тих роз'яснень, що наведені в Коментарі, а хтось захоче більш глибоко вивчити те чи інше питання й скористається посиланнями, наведеними в Коментарі до інших нормативно-правових актів чи спеціальної літератури.

Ми усвідомлюємо, що таке видання ми випускаємо вперше, тому завжди можна знайти огріхи й недосконалості. Саме тому звертаємося до всіх: надсилайте свої пропозиції щодо його поліпшення до Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України. Ми разом, скооперувавшись, зможемо зробити його кращим, таким, щоб кожна людина з народу могла мати користь.

KOMEHTAPI

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР
ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ»
ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ**

від 17 липня 1997 р. N 469/97-ВР

Зі змінами й доповненнями, внесеними Законами України від 2 листопада 2000 р. N 2090-III, від 10 січня 2002 р. N 2921-III, від 7 лютого 2002 р. N 3047-III, від 15 травня 2003 р. N 762-IV, від 11 грудня 2003 р. N 1377-IV, від 29 червня 2004 р. N 1929-IV, від 23 вересня 2010 р. N 2555-VI, від 19 травня 2011 р. N 3384-VI, від 2 жовтня 2012 р. N 5412-VI, від 20 листопада 2012 р. N 5495-VI (Законом України від 20 листопада 2012 р. N 5495-VI. Цей Закон викладено у новій редакції)

Цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та фінансові особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Преамбула Закону — це вступна частина, яка стисло інформує нас про мету його прийняття: визначення *особливостей* (правових, організаційних, економічних, фінансових) утворення і діяльності *виключно* сільськогосподарських кооперативів.

При цьому преамбула не дублює зміст інших структурних елементів Закону та не містить правових норм, але, будучи невід’ємною частиною Закону, враховується під час його тлумачення та застосування.

Визначенням сфери дії Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» у преамбулі виокремлено межі застосування цього акта: тільки сільськогосподарська кооперація. Усі інші відносини, які не підпадають під визначальні положення, не є предметом регулювання цього Закону (наприклад, споживча кооперація).¹

1 «Рамковим» законом, що визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування кооперації в Україні є Закон України «Про кооперацію». У статті 5 цього Закону зазначено, що особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію». Тут також йдеться про те, що законодавство про кооперацію базується на нормах Конституції України і Цивільного кодексу України, цього Закону, інших нормативно-правових актів із питань кооперації.

Правові, економічні та соціальні основи діяльності споживчої кооперації в Україні визначає закон України «Про споживчу кооперацію».

У системі законодавства України є чинним і Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про кооперацію в СРСР». Закон не застосовується на території України (у зв’язку із прийняттям Закону України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р. № 1087-IV).

РОЗДІЛ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні поняття

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні.

Кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі – повернення членам кооперативу частини попередньо надлишково сплаченої вартості наданих кооперативом послуг відносно їх фактичної вартості, що розподіляється за результатами фінансового року між його членами;

Кооперативні виплати є однією із фундаментальних специфічних ознак, що відрізняє кооператив, як особливу неприбуткову форму господарської діяльності від різноманітних організаційно-правових форм підприємництва (діяльності з метою отримання прибутку). За своєю економічною природою кооперативні виплати — це повернення кооперативом надлишково отриманих коштів за обслуговування його членам пропорційно обсягам користування послугами кооперативу після визначення фактичної собівартості наданих послуг за результатами фінансового року.

Кооперативні виплати визначають специфічну неприбуткову економічну природу² кооперативів як форми господарювання і характерні для багатьох видів кооперативів. Визначення терміну «кооперативні виплати» у базовому Законі «Про кооперацію» відрізняється і не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Але слід зазначити, що ця відмінність не є принциповою і має редакційний характер (див. табл. 1).

2 В.В. Гончаренко Кооперативні організації: економічна природа і проблеми відродження в Україні (дис. канд. екон. наук, К., 1993); В.В. Гончаренко Концепція неприбуткової природи кооперативів/Проблеми розвитку споживчої кооперації України в ринковому середовищі. Зб. наук. праць — Львів: «Коопосвіта», 1998. — Ч. 1. — с. 131–138; В.В. Гончаренко Неприбуткова природа кооперативних форм господарювання/Регіональні перспективи. — 1999. — № 4. — с. 7–10; А.О. Пантелеймоненко Про неприбуткову природу кооперативів/Вісник Львівської комерційної академії. — Серія економічна. — Випуск 21. — Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2006. — с. 295–300; А.О. Пантелеймоненко Неприбуткова природа кооперативних організацій/Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. — 2009. — № 1 (32). — [Електронний ресурс] — <http://cuedu.org.ua/ru/BIBLIOTEKA/Publikatsiyi-pro-silskogospodarski-ta-inshi-kooperativi-vchenih-PUET---252>

Таблиця 1

Поняття «кооперативні виплати»

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»	Закон України «Про кооперацію»
Кооперативні виплати — це повернення членам кооперативу частини попередньо надлишково сплаченої вартості наданих кооперативом послуг відносно їх фактичної вартості, що розподіляється за результатами фінансового року між його членами	Кооперативні виплати — це частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу <i>пропорційно їх участі в господарській діяльності</i> кооперативу у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» конкретизує та уточнює визначення кооперативних виплат для сільськогосподарських кооперативів — отриманий кооперативом дохід не просто розподіляється між членами, а повертається їм пропорційно їх участі в господарській діяльності (збуту через кооператив сировини, продукції її переробки, закупівлі засобів виробництва, користування технологічними послугами кооперативу у відповідних обсягах).

Кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі можливі лише за двох умов:

- 1) члени сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу сплатили вартість послуг за попередньою ціною;
- 2) члени сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу сплатили за послуги суму більшу, ніж їхня фактична (реальна) вартість.

Слід зауважити, що у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі у формі кооперативних виплат може повертатися не вся надлишкова вартість наданих кооперативом послуг відносно їх фактичної вартості, а тільки частина, розмір якої визначається загальними зборами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Механізм визначення розміру та нарахування кооперативних виплат у розрізі видів діяльності кооперативу (якщо кооператив здійснює декілька видів діяльності) встановлюється Правилами внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

За бажанням членів кооперативу та на основі рішення загальних зборів членів кооперативу кооперативні виплати можуть бути використані на збільшення додаткового паю членів кооперативу.

Правила внутрішньогосподарської діяльності³ кооперативу — нормативний документ, що встановлює вимоги до провадження господарської та іншої діяльності кооперативу відповідно до законодавства та статуту кооперативу.

Правила внутрішньогосподарської діяльності вперше передбачено Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» в редакції Закону від 20.11.2012 № 5495-VI як обов'язковий внутрішній локальний нормативно-правовий акт сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу встановлюють механізми та способи реалізації положень статуту конкретного кооперативу з урахуванням особливостей його господарської діяльності.

У Правила доцільно включати ті положення, які регулюють взаємовідносини між членами кооперативу та/чи між кооперативом та його членами, що можуть змінюватися, через це їх недоцільно включати до статуту кооперативу.

Законодавством не передбачено, хто і в якому порядку затверджує Правила внутрішньогосподарської діяльності кооперативу. Виходячи із контексту Законів України «Про сільськогосподарську кооперацію» та «Про кооперацію», враховуючи, що такі Правила встановлюють механізм і способи реалізації положень статуту кооперативу, тобто практично мають таку ж силу, що і статут кооперативу, тому він повинен затверджуватися рішенням загальних зборів членів (зборів уповноважених⁴) кооперативу.

Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу затверджені наказом

³ Термін «внутрішньогосподарська діяльність» використовується тільки в коментованому Законі.

Відповідно до п. 7 ст. 3 Господарського кодексу України, внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Правила внутрішньогосподарської діяльності кооперативу регулюють ширше коло відносин, ніж це передбачено Господарським кодексом України — не тільки господарську, а й іншу діяльність кооперативу, зокрема відносини між кооперативом та його членами, які одночасно є власниками і клієнтами (отримувачами послуг) кооперативу.

⁴ Відповідно до ст. 15 Закону України «Про кооперацію», у разі, коли з організаційних причин (через територіальне розміщення чи значну чисельність членів кооперативу) проведення загальних зборів членів кооперативу неможливе, статутом кооперативу може бути передбачено скликання зборів уповноважених кооперативу. Кількість членів кооперативу, які мають право делегувати уповноважених, та порядок делегування уповноважених для участі у зборах визначаються статутом кооперативу.

Порядок обрання уповноважених осіб найбільш доцільно визначати Правилами внутрішньогосподарської діяльності кооперативу. При цьому обов'язково слід зазначити основні вимоги до форми та змісту документа, що підтверджує повноваження обраної особи (довіреність, протокол зборів тощо).

Мінагрополітики від 30 жовтня 2013 р. № 643.

Більш детально про Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу див. коментарі до ст. 8 Закону.

Сільськогосподарська кооперація — система сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань, утворених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативів.

Відповідно до Закону України «Про кооперацію», кооперація — це система кооперативних організацій, створених із метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів. Таким чином, сільськогосподарську кооперацію можна розглядати як частину системи (підсистему) кооперації або одним із видів кооперації, що має певні особливості, відображені у Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію». Це підтверджується положеннями ст. 5 Закону України «Про кооперацію», згідно з якою особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Сільськогосподарський виробничий кооператив — сільськогосподарський кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для провадження спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку.

Під англійським словом «кооператив» (cooperative) у світі розуміють, як правило, обслуговуючий кооператив без додавання слова «обслуговуючий» (service). Поняття «виробничий кооператив» (production cooperative) у міжнародній практиці існує, але не набуло широкого розповсюдження. Воно замінюється конкретними формами виробничих об'єднань, специфічних для регіону/країни: колективне господарство — у СРСР, кібуц — в Ізраїлі, мондрагон — в Іспанії тощо.

Визначення виробничого кооперативу наведено в Цивільному та Господарському кодексах України, а також в Законі України «Про кооперацію».

Цивільним кодексом України⁵ в залежності від мети діяльності (одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками) господарські товариства та виробничі кооперативи об'єднанні в єдину категорію *підприємницьких* товариств (стаття 84). При цьому виробничий кооператив визначається як добровільне об'єднання *громадян* на засадах

⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р./Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній *особистій трудовій участі* та об'єднанні його членами майнових пайових внесків. Статутом кооперативу та законом може бути передбачено участь у діяльності виробничого кооперативу на засадах членства також інших осіб (частина перша ст. 163 Кодексу).

Господарський кодекс України⁶ розглядає кооперативні підприємства як *корпоративні підприємства* (частина п'ята ст. 63). Виробничим кооперативом (частина перша ст. 95 Кодексу) визнається добровільне об'єднання *громадян* на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх *особистій трудовій участі* та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

У Законі України «Про кооперацію»⁷ міститься найбільш загальне поняття виробничого кооперативу — це кооператив, який утворюється шляхом об'єднання *фізичних осіб* для спільної *виробничої* або іншої господарської діяльності на засадах їх *обов'язкової трудової участі* з метою *одержання прибутку* (стаття 2)⁸.

Таким чином, сільськогосподарський виробничий кооператив, з одного боку, є видом виробничого кооперативу, з іншого — сільськогосподарського кооперативу, оскільки має характерну для них особливість: *об'єднує виробників сільськогосподарської продукції*⁹ — *фізичних осіб*. За винятком зазначеної особливості сільськогосподарський виробничий кооператив має ті ж характерні риси, що й будь який інший виробничий кооператив:

- є юридичною особою;
- створюється шляхом об'єднання виключно фізичних осіб;
- його члени зобов'язані брати трудову участь у діяльності кооперативу, тобто особисто здійснювати виробничо-господарську діяльність;
- змістом функціонування є провадження спільної *виробничої* або іншої *господарської* діяльності;
- метою діяльності такої юридичної особи є одержання прибутку.

6 Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р./Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.

7 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

8 О.В. Гафурова Права та обов'язки членів сільськогосподарських виробничих кооперативів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06/О. В. Гафурова. — Національний аграрний університет. — К., 2005. — 197 с.

9 Термін «виробники сільськогосподарської продукції» використовується у значенні, встановленому Законом України «Про сільськогосподарський перепис».

Сільськогосподарський кооператив — юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про кооперацію», за напрямками діяльності кооперативи можуть бути *сільськогосподарськими*, житлово-будівельними, садово-городніми, гаражними, торговельно-закупівельними, транспортними, освітніми, туристичними, медичними тощо.

Закон України «Про кооперацію» визначає кооператив як юридичну особу, утворену фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування (стаття 6).

Таким чином, сільськогосподарський кооператив є одним із видів кооперативів з особливостями, встановленими Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію». Отже, норми Закону України «Про кооперацію», окрім визначених Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» особливостей, стосуються у повній мірі сільськогосподарських кооперативів.

Головною особливістю сільськогосподарського кооперативу є його утворення виробниками сільськогосподарської продукції. Термін «виробники сільськогосподарської продукції» використовується у значенні, встановленому Законом України «Про сільськогосподарський перепис».

Це означає, що утворювати сільськогосподарський кооператив можуть лише виробники сільськогосподарської продукції — юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, фізичні особи (фізичні особи-підприємці, домогосподарства¹⁰), які займаються сільськогосподарською діяльністю, передбаченою класифікацією видів економічної діяльності, мають у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарських тварин.

Об'єднання в кооператив має відбуватися на основі членства. Від-

¹⁰ Див. коментар до п. 2 цієї статті.

носини, пов'язані із членством у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі, регулюються нормами ст. 6, а у сільськогосподарському виробничому кооперативі — ст. 12 цього Закону.

Слід зазначити, що цей закон регулює вказані правовідносини лише в загальних рисах. У ньому детально не вписано особливості правовідносин, пов'язаних із набуттям членства (права, обов'язки, відповідальність членів, порядок набуття та припинення). Тому, згідно з пунктом 2 ст. 2 цього Закону, до вказаних правовідносин доцільно застосовувати відповідні норми Закону України «Про кооперацію».

Об'єднання в кооператив має відбуватися для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, а також наданням їм послуг із метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування. У цьому контексті термін «спільна господарська діяльність» передбачає не стільки спільну працю (трудова діяльність), скільки об'єднання зусиль у широкому розумінні.

Загальні ознаки спільної господарської діяльності: наявність у її учасників спільної господарської мети, для досягнення якої вони об'єднують свої зусилля та можливі вклади (грошові кошти, матеріальні та нематеріальні активи), спільно діють протягом певного періоду часу, здійснюють координацію своїх спільних дій, беруть участь у розподілі спільно досягнутого результату.

Можливість провадження спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб робить практично невичерпними сфери застосування таких кооперативів.

Функціонування сільськогосподарського кооперативу, як і будь-якого іншого, на засадах самоврядування означає їхнє автономне функціонування, самостійне прийняття ними рішень із внутрішніх питань, включення виконавців у процеси прийняття рішень; колективне управління, можливість участі всіх членів у роботі органів управління¹¹.

¹¹ Як зазначав О.В. Чаянов, кооператив (мається на увазі, згідно сучасної термінології, обслуговуючий) — це, перш за все, об'єднання (союз) господарств, але господарства, які входять до цього об'єднання не знищуються, а й надалі залишаються дрібними трудовими господарствами. Сільськогосподарський кооператив є доповненням до самостійного селянського господарства, обслуговує його і без такого господарства не має сенсу (А.В. Чаянов Краткий курс кооперации. — М.: Центральное товарищество «Кооперативное издательство», 1925. — с. 8–9.).

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив — сільськогосподарський кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб — виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів.

Закон України «Про кооперацію» встановлює, що *обслуговуючий кооператив* — це кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам із метою провадження їх господарської діяльності. Обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 відсотків загального обороту кооперативу.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» за цілями, завданнями й характером діяльності виділяє два типи сільськогосподарських кооперативів — обслуговуючі та виробничі (стаття 3).

Таким чином, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи є окремим видом як обслуговуючих (відповідно до Закону України «Про кооперацію»), так і сільськогосподарських (відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»), але з низкою особливостей, а саме:

- їх засновниками і членами виступають самі товаровиробники, які при цьому не втрачають своєї економічної самостійності;
- вони мають досить чітко визначену мету діяльності — зменшення витрат та/або збільшення доходів членів кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності, а не одержання прибутку юридичною особою, що їх принципово відрізняє від сільськогосподарських виробничих кооперативів, які діють виключно з метою отримання прибутку.
- з іншого боку — можливість ведення діяльності із захисту економічних інтересів значно розширює сферу діяльності таких кооперативів;
- можуть надавати послуги тільки своїм членам (інші обслуговуючі кооперативи можуть надавати послуги іншим особам, в обсягах, що не перевищують 20% загального обороту кооперативу¹²).

Важливим є те, що на відміну від виробничих, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи можуть об'єднувати як фізичних, так і юри-

¹² Такого обмеження не існує для інших — несільськогосподарських — обслуговуючих кооперативів.

дичних осіб — виробників сільськогосподарської продукції

В абсолютній більшості країн світу під сільськогосподарськими кооперативами розуміють саме сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Участь у господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу — збут через такий кооператив сировини, продукції її переробки, закупівля засобів виробництва, користування технологічними послугами кооперативу в обсязі та порядку, передбачених його статутом та/або правилами внутрішньогосподарської діяльності¹³.

Економічна участь членів у діяльності кооперативу є одним із найважливіших кооперативних принципів Декларації про кооперативну ідентичність.

Однією з умов членства в кооперативі, тобто обов'язком члена кооперативу, викладеним у ст. 6 цього Закону, є участь у господарській діяльності кооперативу.

Ст. 12 Закону України «Про кооперацію» участь у господарській діяльності кооперативу віднесена до прав члена кооперативу.

Таким чином, участь у господарській діяльності є одночасно і обов'язком, і правом члена сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Участь у господарській діяльності членів кооперативу забезпечує стабільність його існування, оскільки плата за послуги, надані членам кооперативу, є основним джерелом надходжень до кооперативу. Якщо член кооперативу не користується запланованими послугами кооперативу, то це означає зменшення надходжень кооперативу від плати за такі послуги. У такому випадку сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу доведеться збільшувати вартість послуг для решти членів кооперативу, що зменшує його конкурентоспроможність у порівнянні з іншими надавачами подібних послуг.

Наголосимо, що *надважливим* є саме виконання членом кооперативу своїх зобов'язань щодо користування послугами кооперативу в запланованих обсягах і при створенні кооперативу кожен із його майбутніх членів повинен чітко усвідомлювати свою відповідальність як за долю самого кооперативу, так і за наслідки своєї часткової чи повної

¹³ У попередніх редакціях Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію існувала норма: *члени кооперативу беруть участь у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу в обсязі, що становить більшу частину річного обороту діяльності, яка кооперується.*

У чинній редакції цього Закону подібна норма відсутня. Однак її варто передбачити у статутах або правилах внутрішньогосподарської діяльності кооперативів, що сприятиме підвищенню стабільності їхньої діяльності.

відмови від співпраці з кооперативом для інших його членів. Оскільки інший радикальний вихід із ситуації, коли обсяг діяльності членів кооперативу зменшується, і функціонування такого кооперативу у зв'язку з цим стає економічно не вигідним (збитковим) — це припинення діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Слід пам'ятати, що у сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах трудова участь членів кооперативу, на відміну від сільськогосподарського виробничого кооперативу, не є визначальною ознакою такого кооперативу¹⁴, оскільки, по-перше, кожен із членів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу зайнятий у своєму господарстві, а, по-друге, трудова участь певної частини членів у кооперативі порушує кооперативні принципи взаємовідносин між ними й рештою його членів та між ними і кооперативом.

Оскільки порядок визначення розміру пайового внеску кожного члена кооперативу визначається пропорційно до його участі в господарській діяльності кооперативу відповідно до запланованого обсягу й вартості послуг, що надаються кооперативом (ст. 7 цього Закону) із метою планування діяльності кооперативу, у тому числі фінансової, обсяг і порядок користування послугами встановлюється або статутом, або правилами внутрішньогосподарської діяльності.

Якщо обсяг і порядок користування передбачено виключно у статуті сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, то слід враховувати, що статuti юридичних осіб і зміни до них проходять державну реєстрацію в порядку, встановленому законодавством¹⁵. Така процедура є тривалою у часі та платною. Правила ж затверджуються, як і статут чи зміни до нього, загальними зборами¹⁶, однак не потребують державної реєстрації. Правила можна змінювати частіше, гнучко реагуючи на потреби членів кооперативу та ринку. Саме тому можна рекомендувати визначати обсяг і порядок користування послугами правилами внутрішньогосподарської діяльності. У статутах ж доцільно передбачити головні для кооперативу норми, які можуть змінюватися тільки у виняткових випадках.

Законодавець на сьогодні не встановлює та і не може встановлюю-

¹⁴ Трудова участь членів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу у його діяльності не передбачається тому, що вони зайняті веденням власного господарства. Такий кооператив якраз і створюється з метою надання допомоги своїм членам у більш ефективному господарюванні.

¹⁵ Див. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

¹⁶ Законодавець не визначив чітко, що правила внутрішньогосподарської діяльності затверджуються загальними зборами, однак це впливає як із Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», так із Закону України «Про кооперацію».

вати жодних обмежень щодо розмірів участі в господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу його членів. Хоча донедавна такі обмеження існували в Україні та існують в інших країнах.

Порядок участі члена у господарській діяльності кооперативу визначається правилами внутрішньогосподарської діяльності.

Зобов'язання щодо участі члена кооперативу в його господарській діяльності є обов'язковою складовою частиною заяви про вступ до кооперативу.

Юридичні особи України та іноземних держав беруть участь у діяльності кооперативів через належним чином уповноважених представників¹⁷.

17 Питання представництва регулюються Цивільним кодексом України.

Згідно зі ст. 237 ЦК України правовідносини, в яких одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє, є представництвом. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Представництво на підставі договору. Відповідно до ст. 6 ЦК України, сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК України). При зверненні представника обов'язково має подаватися договір, яким врегульовано відносини представництва.

Представництво на підставі закону. Згідно з частиною першою ст. 238 ЦК України, представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. Відповідно до ст. 242 ЦК України батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх і неповнолітніх дітей. Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною. Законним представником у випадках, встановлених законом, може бути інша особа. Слід відзначити, що в деяких випадках виникнення представництва на підставі закону відбувається у зв'язку з прийняттям компетентними державними органами відповідних рішень. Так, встановлення опіки над малолітніми особами та фізичними особами, які визнані недієздатними, здійснюється у відповідних випадках як судом, так і органом опіки та піклування. Таким чином, при зверненні такого представника має подаватися документ, яким врегульовано відносини представництва за законом. Таким документом може бути свідоцтво про народження дитини, про встановлення опіки над малолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, про встановлення опіки над фізичними особами, які визнані недієздатними, та рішення органу опіки та піклування про встановлення опіки над малолітніми особами.

Представництво на підставі акту органу юридичної особи. Відповідно до частини другої ст. 92 ЦК України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів і закону. Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Установа створюється на підставі індивідуального або спільного установчого акта, складеного засновником (засновниками). Так, відповідно до частини першої ст. 82 ГК України, установчим документом повного товариства і командитного товариства є засновницький договір. Установчим документом акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю є статут. У свою чергу, об'єднання громадян (політичні партії та громадські організації) діють на основі статуту або положення, тобто при зверненні такого представника має подаватися установчий документ юридичної особи. Таким документом

2. Інші терміни, що використовуються в цьому Законі, вживаються у значенні, встановленому в Законі України «Про кооперацію». Термін «виробники сільськогосподарської продукції» використовується у значенні, встановленому Законом України «Про сільськогосподарський перепис»¹⁸.

У Законі України «Про кооперацію» вживаються такі терміни: кооперативна організація — кооператив або кооперативне об'єднання.

Закон виокремлює тільки два види кооперативних організацій — кооператив і кооперативне об'єднання. Із метою створення сприятливих умов для власної діяльності та продовження такої діяльності у збільшених масштабах сільськогосподарські кооперативи можуть об'єднуватися у кооперативні об'єднання як за видами діяльності (наприклад, об'єднання молочних кооперативів), територіальною ознакою (наприклад, районне чи обласне об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів), так і за двома ознаками одночасно (наприклад, районне об'єднання молочарських кооперативів).

Кооперативні об'єднання можуть створюватися також для виконання представницьких функцій, лобювання інтересів своїх членів в урядових та інших структурах.

У свою чергу, кооперативні об'єднання теж можуть об'єднуватися — створювати об'єднання об'єднань.

може бути засновницький договір, статут або положення, в якому міститимуться відомості про уповноваження відповідної особи на вчинення дій від імені юридичної особи.

Представництво на підставі довіреності. Виходячи з положень частин першої та другої ст. 244 ЦК України представництво, яке ґрунтується на договорі або акті органу юридичної особи, може здійснюватися за довіреністю. Відповідно до частини третьої вказаної статті довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. При цьому форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має здійснюватися правочин. Довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, окрім випадків, встановлених частиною четвертою цієї статті (ст. 245 ЦК України). Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами, та скріплюється печаткою цієї юридичної особи (ст. 246 ЦК України). Таким чином, при зверненні такого представника має подаватися довіреність. При цьому довіреність має відповідати вимогам статей 245–247 ЦК України.

18 У попередніх редакціях Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» використовувався такий термін, як «сільськогосподарський товаровиробник» — фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій валовий доход, отриманий від операцій із реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, у тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу. Це обмеження не поширюється на осіб, які ведуть особисте селянське господарство.

Кооперативні об'єднання можуть по-різному називатися — спілка, ліга, асоціація, альянс тощо. Кооперативні об'єднання є юридичними особами, які створюються і діють відповідно до кооперативних цінностей і принципів;

Кооператив — юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування (див. коментарі до пункту 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»);

виробничий кооператив — кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку (див. коментарі до пункту 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»);

обслуговуючий кооператив — кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності. Обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 відсотків загального обороту кооперативу (Див. коментарі до пункту 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»);

споживчий кооператив (споживче товариство) — кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для організації торговельного обслуговування, заготівель сільськогосподарської продукції, сировини, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів.

Споживче товариство є первинною ланкою споживчої кооперації. Споживче товариство — самостійна, демократична організація громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного й соціального стану.

Відносини, пов'язані зі створенням і діяльністю споживчої кооперації, регулюються Законом «Про споживчу кооперацію» та іншими законодавчими актами України (стаття 4 Закону України «Про споживчу кооперацію»). Відповідно до Закону України «Про споживчу кооперацію», споживча кооперація в Україні — це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою по-

ліпшення свого економічного та соціального стану (здійснення торговельної, заготівельної, виробничої та іншої діяльності, не забороненої чинним законодавством України, сприяння соціальному й культурному розвитку села, народних промислів і ремесел, участь у міжнародному кооперативному русі).

Згідно з частиною першою ст. 111 Господарського кодексу України, споживча кооперація є системою самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, самостійною організаційною формою кооперативного руху.

Обслуговуючі кооперативи та споживчі товариства можуть виконувати однакові або близькі за змістом завдання у формуванні й функціонуванні аграрного ринку (наприклад, заготівля сільськогосподарської продукції та організація її збуту). Однак вони різняться тим, що суб'єктами кооперування у сільському чи сільськогосподарському кооперативі є виробники сільськогосподарської продукції, а у споживчих товариствах — споживачі товарів чи послуг, зокрема сільськогосподарської продукції. Таким чином, споживчі товариства захищають інтереси споживачів сільськогосподарської продукції, а сільськогосподарські кооперативи — її виробників.

Пай — майновий поворотний внесок члена (асоційованого члена) кооперативу у створення та розвиток кооперативу, який здійснюється шляхом передачі кооперативу майна¹⁹, у тому числі грошей, майнових прав, а також земельної ділянки;

Пай є основним поняттям кооперативу, уся діяльність якого пов'язана із цим поняттям.

У широкому розумінні пай є внеском, як правило, майновим чи грошовим, у спільну справу при її заснуванні, а також часткою юридичної чи фізичної особи у загальному обсязі майна, створеного з її участю (пайовиків).

Створюючи кооператив, його засновники передають юридичній особі (фактично у користування) майно, яке *забезпечує можливість ко-*

19 Якщо співвласники майна пайового фонду або майна спільної часткової власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств дійсно разом отримують належні їм майнові паї або частки у спільному майні й мають намір створити неприбуткові сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, в яких власник майнових паїв або частки у спільному майні та споживач цих послуг поєднуються в одній особі, тоді дивись наказ Міністерства аграрної політики України від 18 березня 2003 р. № 67 «Про затвердження Рекомендацій щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів із використанням майнових паїв або часток у майні, що знаходиться у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств».

оперативу існувати та провадити свою статутну діяльність. Процедура повторюється при вступі нових членів у кооператив.

Розмір паю члена кооперативу визначається загальними зборами кооперативу *пропорційно* до його участі у господарській діяльності кооперативу відповідно до запланованого обсягу й вартості послуг, що надаються кооперативом.

Принцип пропорційності при визначенні розміру пайових внесків — головний, що обумовлено особливостями пайових відносин у кооперативах:

- паї кожного члена кооперативу пов'язані з користуванням послугами свого кооперативу;
- паї не можуть вільно переходити від однієї особи до іншої;
- може бути передбачена персональна матеріальна відповідальність членів кооперативу за борги кооперативу у випадку його ліквідації.

У збутовому чи постачальницькому кооперативі розрахунок пайових внесків може провадитися, виходячи з обсягів продукції, що будуть реалізовані через кооператив, наприклад, кількість зерна, що зберігатиметься, перероблятиметься або реалізовуватиметься. У кооперативі зі спільним використанням техніки розмір пайових внесків залежатиме від обсягу послуг, на використання яких члени кооперативу беруть зобов'язання (наприклад, кількість гектарів, які оброблятимуться кооперативною технікою, кількість днів використання кооперативної техніки). Таким чином, розмір пайового внеску окремого члена кооперативу залежить від індивідуального товарообігу у кооперативі, загального обсягу господарської діяльності кооперативу за певний період, загальної суми інвестиційних та операційних витрат, кількості членів — клієнтів кооперативу.

Із паїв і додаткових паїв (пайових внесків) формується пайовий фонд кооперативу, що є одним із джерел формування майна кооперативу.

Умови й порядок повернення паю визначаються статутом кооперативу.

Особа, яка внесла свій майновий пай у кооператив у формі земельної ділянки, отримує свій майновий пай виключно у формі земельної ділянки, тобто в натурі (на місцевості).

Земельна ділянка в якості паю, як правило, використовується сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом для розміщення виробничої інфраструктури (складу, переробного цеху тощо). Із метою забезпечення стійкості діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу умови повернення такої земельної ділянки необхідно чітко визначати в окремих договорах.

Асоційовані члени сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу здійснюють пайові внески у розмірі, визначеному статутом цього кооперативу. Законодавство не містить обмежень щодо пайових внесків асоційованих членів кооперативу, однак експерти вважають, що сума внесків таких членів кооперативу не повинна перевищувати 10–20% пайового фонду. Обмеження частки асоційованих членів дуже важливе, оскільки кооператив повинен залишатися кооперативом, основними власниками якого є виробники сільськогосподарської продукції²⁰.

Пай кожного члена кооперативу формується за рахунок разового внеску або часток протягом певного періоду.

Пай може також вноситися майновими внесками, які оцінюються й обліковуються у грошовій формі;

Додатковий пай — добровільний грошовий чи інший майновий поворотний внесок члена (асоційованого члена) кооперативу понад пай у пайовому фонді кооперативу.

Внаслідок збільшення обсягів діяльності через кооператив, його члени мають право внести додатковий пай. Механізм визначення розміру додаткового паю кожного члена кооперативу та його сплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі визначається Правилами внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу;

Вступний внесок — грошовий чи інший майновий неповоротний внесок, який зобов'язана сплатити особа у разі вступу до кооперативної організації.

Однією з *обов'язкових* умов, необхідних для набуття членства в кооперативній організації (кооператив, кооперативне об'єднання) є вступний внесок фізичної або юридичної особи безпосередньо при вступі в кооператив. Метою вступних внесків є забезпечення організаційної діяльності кооперативу до початку здійснення стабільної господарської діяльності, за рахунок якої покриватимуться поточні витрати кооперативу, у тому числі організаційні.

Законом допускається будь-яка форма (грошова, не грошова) вступного внеску, але як правило, на практиці застосовується грошова форма внеску.

Вступний внесок є неповоротним, оскільки зараховується до неподільного фонду, який не підлягає розподілу між пайовиками.

²⁰ Асоційовані члени здебільшого розглядаються як інвестори кооперативу. Вони, як правило, не мають зацікавленості у послугах кооперативу, їхній інтерес обмежується можливістю отримувати виплати на паї.

Земельна ділянка не може бути формою вступного внеску, оскільки в разі виходу або виключення з кооперативу фізична чи юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою, грошми або (за бажанням) цінними паперами відповідно до їхньої вартості на момент виходу, а *земельної ділянки — у натурі*.

Порядок встановлення розміру та сплати вступного внеску встановлюється статутом кооперативу, установчим договором кооперативного об'єднання;

Членський внесок — грошовий неповоротний внесок, який періодично сплачується членом кооперативного об'єднання для забезпечення поточної діяльності кооперативного об'єднання.

Слід звернути увагу на те, що членські внески існують тільки в кооперативних об'єднаннях. Вони відсутні у кооперативах.

Членський внесок сплачується виключно у грошовій формі (на відміну від вступного внеску, який може сплачуватися у іншій майновій формі) та не повертається при будь-якому припиненні членства у кооперативному об'єднанні.

Статут кооперативного об'єднання повинен містити порядок встановлення розміру та сплати членського внеску.

Виходячи з економічної сутності кооперативних об'єднань, кооперативні об'єднання формують свої фонди та працюють як кооперативи, тому сплата членських виглядає логічною лише для кооперативних об'єднань (союзи, асоціації, ліги тощо), які створюються для виконання представницьких функцій, лобіювання інтересів своїх членів;

Цільовий внесок — грошовий чи інший майновий внесок члена кооперативу, що вноситься понад пай до спеціального фонду кооперативу для забезпечення виконання конкретних завдань кооперативу.

Спеціальний фонд створюється за рахунок цільових внесків членів кооперативу та інших передбачених законом надходжень для забезпечення його статутної діяльності й використовується за рішенням органів управління кооперативу.

Спеціальний фонд, як правило, створюється для реалізації окремих програм (проектів) кооперативу і на інші цілі не використовується. Прикладом такої спеціальної програми може бути надання нових послуг для окремої частини членів кооперативу, які, власне, і вноситимуть цільові внески, щоб організувати надання таких послуг та у майбутньому користуватися ними.

Розмір і порядок формування спеціального фонду затверджуються рішенням загальних зборів членів Кооперативу.

Пайовий фонд — фонд, що формується із пайових внесків членів кооперативу і є одним із джерел формування майна кооперативу, розмір якого може змінюватися.

Оскільки пайовий внесок члена сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу формується із його паю та додаткових паїв, то пайовий фонд — це майно кооперативу, що формується за рахунок паїв (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперативу.

Характерною рисою правового режиму пайового фонду є те, що на обов'язкові та додаткові паї (пайові внески) нараховуються виплати на паї — виплати частини доходу кооперативу на паї члена та асоційованого члена кооперативу (див. також коментар до ст. 26 Закону України «Про кооперацію»);

Резервний фонд — фонд, що формується за рахунок відрахувань від доходу кооперативу та інших не заборонених законодавством надходжень, використовується для покриття шкоди від надзвичайних ситуацій.

Відповідно до статі 2 Кодексу Цивільного захисту України, надзвичайна ситуація — обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Тільки для покриття шкоди від таких ситуацій можуть використовуватися кошти резервного фонду кооперативу.

Резервний фонд створюється, окрім відрахувань від доходу кооперативу, ще й за рахунок перерозподілу неподільного фонду, пожертвувань, безповоротної фінансової допомоги та за рахунок інших не заборонених законом надходжень;

Неподільний фонд — обов'язковий фонд, що формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу і не підлягає розподілу між пайовиками.

Розмежування майна сільськогосподарського кооперативу на пайовий і неподільний фонди відбиває специфіку майнових відносин, що існують між самим кооперативом та його членами, і має самостійне юридичне значення.

Формування неподільного фонду вступними внесками лише започатковується. Надалі він може поповнюватися відрахуваннями від доходу кооперативу, що формується у процесі його діяльності.

Кооперативний принцип створення неподільного фонду засновано на тому, що метою кооперативної діяльності є не накопичення капіталу для наступного розподілу між окремими членами кооперативу, а, скоріше, створення спільного капіталу, що використовується на загальне благо всіх членів кооперативу.

Порядок відрахувань до неподільного фонду частини доходу визначається статутом кооперативу.

Неподільний фонд може бути перерозподілено на користь резервного фонду.

У випадку ліквідації кооперативу майно неподільного фонду не підлягає поділу між його членами й передається за рішенням ліквідаційної комісії іншій (іншим) кооперативній організації (кооперативним організаціям) або зараховується до доходу бюджету. При цьому в рішенні повинні бути визначені напрями використання зазначеного майна.

Зауважимо, що пайові внески членів кооперативу до неподільного фонду не зараховуються.

Неподільний фонд використовується для забезпечення статутної діяльності, зокрема для розвитку кооперативу

Зростання частки неподільного фонду у структурі майна кооперативу стабілізує майнову базу кооперативу, підвищує його стійкість, самодостатність, а також стабілізує процеси його діяльності.

У ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарський перепис» наводяться такі визначення:

виробники сільськогосподарської продукції — юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, фізичні особи (фізичні особи-підприємці²¹, домогосподарства), які займаються сільськогосподарською діяльністю, передбаченою класифікацією видів економічної діяльності²², мають у володінні,

21 Особливості правового статусу фізичних осіб — підприємців визначаються ст. 5 Цивільного кодексу України, ст. 128 Господарського кодексу України та іншими актами підприємницького законодавства.

22 Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) — складова частина державної системи класифікації та кодування техніко-економічної та соціальної інформації в Україні. Відповідно до наказу Держспоживстандарту від 11.10.2010 № 457 (зі змінами), з 01 січня 2012 р. набула чинності нова редакція КВЕД (ДК 009:2010). Об'єктами класифікації у КВЕД є види економічної діяльності статистичних одиниць (юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців тощо), які на вищих рівнях класифікації групуються у галузі.

Код виду економічної діяльності є одним з основних показників стратифікації статистичної сукупності для організації суцільних та вибірових статистичних спостережень і основним

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарських тварин;

Домогосподарство — сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життєдіяльності, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких із цих стосунків, або перебувати і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи.

У попередніх редакціях Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» використовувався такий термін:

сільськогосподарський товаровиробник — фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій валовий доход, отриманий від операцій із реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75% загальної суми валового доходу. Це обмеження не поширюється на осіб, які ведуть особисте селянське господарство²³.

його призначенням є забезпечення:

статистичного обліку підприємств і організацій за видами економічної діяльності у ЄДРПОУ і статистичних реєстрах;

проведення статистичних обстежень економічної діяльності та аналізу статистичної інформації на макrorівні (складання міжгалузевого балансу виробництва і розподілу товарів і послуг відповідно до системи національних рахунків);

зіставлення національної статистичної інформації із міжнародною шляхом застосування єдиної статистичної термінології, статистичних одиниць статистичних спостережень та принципів визначення і зміни видів економічної діяльності підприємств.

Використання рослинних і тваринних природних ресурсів, у тому числі діяльність із вирощування сільськогосподарських культур, вирощування та розведення сільськогосподарських тварин, одержування лісоматеріалів, лісових та інших рослин, тварин і продукції тваринного походження на фермах або у природному середовищі включено до секції А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» КВЕД (ДК 009:2010).

23 Див. Закон України «Про особисте селянське господарство»:

особисте селянське господарство — це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, із метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Таким чином, існуюча редакція Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» розширила коло осіб, які можуть бути членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, оскільки не існує тепер вимоги щодо доходу, отриманого від операцій із реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки. *Таким чином, щоб стати членом сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, будь-якій особі достатньо мати у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарських тварин і займатися сільськогосподарською діяльністю.*

Стаття 2. Законодавство, що регулює діяльність сільськогосподарських кооперативів

1. Діяльність сільськогосподарських кооперативів базується на нормах Конституції України, Цивільного, Господарського, Податкового і Земельного кодексів України, цього Закону, інших нормативно-правових актів.

Законодавство про сільськогосподарські кооперативи, виступаючи формою реалізації аграрно-правових норм, містить досить широке коло нормативних актів, які регулюють кооперативні відносини.

Правовою основою функціонування сільськогосподарських кооперативів в Україні є Закони України «Про сільськогосподарську кооперацію»²⁴ та «Про кооперацію»²⁵. Однак, зважаючи на те, що кооператив є юридичною особою, яка здійснює господарську діяльність, вступає у цивільні відносини, є платником податків, використовує майно, у тому числі земельні ділянки, використовує найману працю, веде різні види обліку, є суб'єктом міжнародної та зовнішньоекономічної діяльності тощо, коло правових актів, що регулюють діяльність сільськогосподарських кооперативів, є надзвичайно великим.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» регулює діяльність тільки одного виду кооперативів — сільськогосподарських.

Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно-правових актів.

Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності.

24 Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. (у редакції Закону від 20.11.2012 № 5495-VI)/Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 39. — Ст. 261.

25 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

Закону України «Про кооперацію» є «рамковим» і регулює діяльність усіх типів кооперативних організацій, у тому числі й через бланкетні й відсылні норми.

На виконання зазначених законів були прийняті постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження, рекомендації, норми і правила та акти центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування).

Можна виокремити три основні групи нормативно-правових актів, що регламентують кооперативні відносини в сільському господарстві:

- 1) загальне законодавство, дія якого поширюється на всіх суб'єктів господарювання;
- 2) галузеве законодавство (особливо земельне, аграрне, цивільне та ін.);
- 3) спеціальне законодавство (кооперативне, зокрема аграрно-кооперативне)

Конституція України не містить конкретних норм, які б прямо стосувалися сільськогосподарських кооперативів, однак тут закріплено низку норм, які впливають на кооперативні відносини у сільському господарстві: право власності на землю; право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, право на здійснення підприємницької діяльності.

Цивільне законодавство має визначає правосуб'єктність сільськогосподарського кооперативу як юридичної особи.

Договірні відносини сільськогосподарських кооперативів з іншими суб'єктами господарювання регулюються Цивільним і Господарським кодексами України²⁶. Обидва кодекси містять норми, що регулюють діяльність виробничих кооперативів.

Господарський кодекс²⁷ містить загальну універсальну норму, яка дозволяє здійснювати підприємницьку діяльність у будь-яких організаційних формах на вибір підприємця. Крім того, згідно з ч. 2 ст. 45 ГК порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємництва окремих організаційних форм визначається цим Кодексом та іншими законами.

Господарський кодекс України також відсилає до актів спеціального законодавства²⁸.

26 Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

27 Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.

28 В.М. Масін Проблеми правового забезпечення розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / В. М. Масін — К., 2008. — с. 17.

Сферою регулювання Податкового кодексу України²⁹ є група однорідних суспільних відносин, які визначають надходження коштів від сільськогосподарських кооперативів як від платників податків у бюджеті у формі податків і зборів, зокрема, закріплення переліку податків і зборів; порядок адміністрування податків і зборів; закріплення правового статусу кооперативів як платників податків і зборів; компетенцію контролюючих органів і повноваження їх посадових осіб; регулювання відповідальності за порушення податкового законодавства³⁰.

Особливе значення для сільськогосподарської кооперації має галузеве законодавство, насамперед земельне та аграрне. Сільськогосподарські кооперативи, особливо виробничі, не можуть розпочати свою діяльність без одержання земель у встановленому законом порядку. Важливе значення у цьому плані має Земельний кодекс України³¹.

Систему спеціального (кооперативного), зокрема аграрно-кооперативного, законодавства України на сьогодні складають три основні нормативно-правові акти, які мають вищу юридичну силу («Про кооперацію», «Про споживчу кооперацію» та «Про сільськогосподарську кооперацію»).

Значний вплив на розвиток сільськогосподарської кооперації справили укази Президента України з питань реформування аграрного сектора економіки³² (Указ Президента України № 666 від 10 листопада 1994 р. втратив чинність, окрім ст. 3 згідно з Указом Президента України від 20 липня 2007 р. № 650). Вони створили стартові умови подальшої зміни земельних відносин на селі й на підставі цього почала формуватися нова структура сільського господарства на базі нових організаційно-правових форм здійснення господарювання.

Існують різноманітні місцеві програми з розвитку кооперації та заходи на підтримку кооперативів, що закріплені у відповідних правових актах³³.

29 Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р.//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

30 Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України. За загальною редакцією М.Я. Азарова. — К., 2011.

31 Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р.//Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3–4. — Ст. 27.

32 Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України № 666/94 від 10 листопада 1994 р.// Урядовий кур'єр. — 1994. — № 176; Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України № 720/95 від 8 серпня 1995 р.//Урядовий кур'єр. — 1995. — 12 серп.; Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України № 1529/99 від 3 грудня 1999 р.//Урядовий кур'єр. — 1999. — 8 груд.

33 У Рівненській області навчально-консультативний супровід ініціатив із підтримки розвитку сільськогосподарських кооперативів та їх мереж виділено у Плані реалізації

Таким чином, поняття «кооперативне законодавство» охоплює закони України; міжнародні договори України, Законодавство СРСП, постанови Верховної Ради України; укази Президента України; акти органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також локальні акти самих кооперативів (статут, Правила внутрішньогосподарської діяльності, правила трудового розпорядку тощо).

2. Загальні принципи, поняття та норми утворення, забезпечення функціонування, управління та ліквідації сільськогосподарського кооперативу і кооперативних об'єднань, контроль за їх діяльністю, права та обов'язки їх членів, формування майна, фондів, цін і тарифів на продукцію та послуги, а також трудові відносини у таких кооперативах та об'єднаннях регулюються Законом України «Про кооперацію».

Чільне місце за характером регулювання кооперативних відносин займає Закон України «Про кооперацію»³⁴. Його розроблено відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі у реформуванні економіки України на ринкових засадах» № 1348/2000 від 19 грудня 2000 р.³⁵ з метою створення сприятливих умов для розвитку кооперативного сектора економіки. Він став базовим для всіх видів і форм кооперації в Україні, зокрема для сільськогосподарської. Відповідно до прикінцевих положень цього Закону (ст. 41), він має переважну силу перед іншими актами кооперативного законодавства.

Саме тому важливим є повне і правильне розуміння поняття кооперативу взагалі, розуміння його цінностей і принципів³⁶.

стратегії сталого розвитку Рівненської області «Західна брама» на 2011–2014 рр.» в окремий проект.

34 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

35 Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі у реформуванні економіки України на ринкових засадах: Указ Президента України № 1348/2000 від 19 грудня 2000 р./Офіційний вісник України. — 2000. — № 51. — Ст. 2198.

36 Згідно з визначенням Декларації про кооперативну ідентичність, прийнятим XXXI Конгресом Міжнародного кооперативного альянсу в 1995 році, кооператив — це автономна асоціація осіб, які добровільно об'єдналися з метою задоволення своїх економічних, соціальних і культурних потреб за допомогою підприємства, що перебуває у спільному володінні й управляється демократично. У Декларації зазначено, що кооперативні принципи є путівником, за допомогою якого кооперативи впроваджують ці цінності в життя:

- добровільне та відкрите членство;
- демократичний членський контроль;
- економічна участь членів;
- самостійність і незалежність;
- освіта, підготовка кадрів, інформування;
- співробітництво між кооперативами
- турбота про суспільство.

Стаття 3. Типи сільськогосподарських кооперативів**1. За цілями, завданнями і характером діяльності сільськогосподарські кооперативи поділяються на обслуговуючі та виробничі.**

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про кооперацію», відповідно до завдань і характеру діяльності, кооперативи поділяються на такі типи: виробничі, обслуговуючі та споживчі. За напрямками діяльності кооперативи можуть бути *сільськогосподарськими*, житлово-будівельними, садово-городніми, гаражними, торговельно-закупівельними, транспортними, освітніми, туристичними, медичними тощо³⁷.

Коментована стаття визначає схожі за змістом, але різні за економічною й правовою природою типи кооперативів: обслуговуючі та виробничі.

Див. також коментарі до понять «сільськогосподарський обслуговуючий кооператив» і «сільськогосподарський виробничий кооператив».

Стаття 4. Статут сільськогосподарського кооперативу**1. Статут сільськогосподарського кооперативу розробляється відповідно до вимог статті 8 Закону України «Про кооперацію».**

Статут є основним локальним правовим документом, який регулює діяльність сільськогосподарського кооперативу (і не тільки сільськогосподарського).

Основні вимоги до статутів кооперативів встановлює стаття 8 Закону України «Про кооперацію»³⁸, де зазначено, що статут кооперативу є основним правовим документом, який регулює його діяльність. Згідно зазначеної статті статут кооперативу повинен містити такі відомості:

- 1) найменування кооперативу, його тип та місцезнаходження;
- 2) мета створення кооперативу і вичерпний перелік видів його діяльності;
- 3) склад його засновників;
- 4) умови і порядок вступу до кооперативу та виходу чи виключення з нього;
- 5) права і обов'язки членів та асоційованих членів кооперативу;
- 6) порядок внесення змін до статуту кооперативу;
- 7) порядок встановлення розмірів і сплати внесків та паїв членами кооперативу та відповідальність за порушення зобов'язань щодо їх сплати;

Детальніше про кооперативні принципи див. у Додатках.

³⁷ Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

³⁸ Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

- 8) форми участі членів кооперативу в його діяльності;
- 9) порядок формування, склад і компетенція органів управління та органів контролю кооперативу, а також порядок прийняття ними рішень, у тому числі з питань, рішення яких приймається одностайно чи *кваліфікованою*³⁹ більшістю голосів членів кооперативу, які беруть участь у загальних зборах;
- 10) порядок формування, використання та розпорядження майном кооперативу;
- 11) порядок розподілу його доходу та покриття збитків;
- 12) порядок обліку і звітності у кооперативі;
- 13) порядок реорганізації і ліквідації кооперативу та вирішення пов'язаних із цим майнових питань;
- 14) порядок скликання загальних зборів;
- 15) умови і порядок повернення паю.

До статуту можуть включатися й інші положення, пов'язані з особливостями діяльності кооперативу, що не суперечать законодавству України.

Норма закону, яка має перелік вищеназваних положень, обов'язкових для статуту кожного сільськогосподарського кооперативу, є імперативною за своїм характером, і її вимоги повинні виконуватися в обов'язковому порядку.

Інші положення, які не суперечать чинному законодавству, можуть включатися до статуту на розсуд і за рішенням засновників та/або загальних зборів.

До таких положень належать основні засади земельних відносин, принципи господарської діяльності, регулювання праці та її оплати, основи зовнішньоекономічної діяльності кооперативу тощо.

39 Кваліфікована більшість — число голосів, більше від половини загальної кількості голосуючих, яке визначається співвідношенням відданих голосів і кількості осіб, котрі беруть участь у голосуванні. У конституційному праві термін, що означає у широкому розумінні — більшість у 3/5, 2/3 або 3/4 голосів від присутніх на засіданні або від загального (конституційного) складу державного чи громадського органу, зборів, з'їздів, сесій депутатів представницького органу; у вузькому розумінні — офіційно встановлена при голосуванні перевага голосів, необхідна для прийняття державним органом рішення з важливих питань. *Законодавство про кооперацію не деталізує поняття кваліфікована більшість.*

Ст. 15 Закону України «Про кооперацію» передбачає, що рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) кооперативу про прийняття, внесення змін до статуту, вступ до кооперативного об'єднання або вихід з нього та про реорганізацію або ліквідацію кооперативу вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало *не менш як 75 відсотків членів кооперативу*, присутніх на загальних зборах кооперативу. З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів членів (уповноважених) кооперативу, присутніх на його загальних зборах. Виходячи із цього, кваліфікованою більшістю голосів можна вважати голоси *не менш як 75% членів*, присутніх на загальних зборах кооперативу. Однак це тільки наш висновок.

Статут приймається засновниками на установчих зборах. Факт його ухвалення є вираженням волі осіб, які бажають створити кооператив, і фіксується в протоколі таких зборів.

У процесі діяльності кооперативу до статуту можуть бути внесені зміни й доповнення, зумовлені як змінами в діяльності самого кооперативу (наприклад, включення додаткових видів діяльності, введення правління та ін.), так і змінами чинного законодавства, які впливають на діяльність кооперативу.

Зміни й доповнення до нього вносять загальні збори членів кооперативу як його найвищий орган управління у порядку, встановленому для його прийняття.

З огляду на специфіку кооперативної організації праці та особливостей сільськогосподарського виробництва, статuti як локальні правові акти відіграють провідну роль у врегулюванні внутрішніх відносин у кооперативах. Виконуючи роль власника й господарюючого суб'єкта, кооператив самостійно розробляє правові акти, враховуючи певні специфічні особливості кожного конкретного кооперативу^{40, 41}. Що ж стосується зовнішніх відносин, то статут встановлює лише можливість вступу кооперативу в такі відносини, визначає їх основні принципи (право вступати в договірні відносини, бути суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності тощо).

Виступаючи в ролі основного правового документа, що регулює діяльність кооперативу, статут водночас не має на меті врегулювання усіх відносин, які є предметом його правової регламентації. Для цього можуть прийматися й інші внутрішньокооперативні акти, наприклад, Правила внутрішньогосподарської діяльності кооперативу, Положення про оплату праці тощо. Статут у цьому разі повинен служити правовим підґрунтям для прийняття зазначених локальних актів. Положення прийнятих внутрішньокооперативних актів повинні відповідати статуту і не суперечити йому.

Відмінність статуту від інших локальних внутрішньокооперативних актів (Правил внутрішньогосподарської діяльності, положення про оплату праці тощо) полягає в тому, що він набирає чинності з моменту державної реєстрації кооперативу, а всі інші акти — із моменту їх прийняття.

2. Примірні статuti сільськогосподарських кооперативів розробляються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики.

40 Аграрне право України: Підручник/За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2004 р. – С. 268.
41 Н.И.Титова. Продовольственная проблема: земля, труд (правовые аспекты). — Львов., 1989. – С. 99–101.

Примірні статuti сільськогосподарських кооперативів розробляються Міністерством аграрної політики та продовольства України — центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики, виходячи із Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України затвердженого указом Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500/2011, де записано, що Мінагрополітики здійснює нормативно-правове забезпечення у визначених сферах та галузях⁴².

Накази Мінагрополітики України, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»⁴³.

Нормативно-правові акти Мінагрополітики України підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

Накази Мінагрополітики України, видані в межах його повноважень, є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями всіх форм власності та громадянами.

Примірний статут сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу у новій редакції затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 315 від 21 травня 2013 р. «Про затвердження Примірного статуту сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу»⁴⁴.

42 Про Міністерство аграрної політики та продовольства України: указ Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500/2011/Президент України/Електронний ресурс/режим доступу <http://www.president.gov.ua/documents/13486.html>

43 Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003/Верховна Рада України//Електронний ресурс/режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

44 Попередні примірні статuti були затверджені Наказом Міністерства аграрної політики України від 26.06.2003 № 191 «Про затвердження примірних статутів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу».

РОЗДІЛ II

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ОБСЛУГОВУЮЧІ КООПЕРАТИВИ

Стаття 5. Види сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

1. Залежно від виду діяльності сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи поділяються на переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі та інші.

2. До переробних сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів належать кооперативи, які здійснюють переробку сільськогосподарської сировини, що виробляється членами таких кооперативів (виробництво хлібобулочних, макаронних виробів, овочевих, плодово-ягідних, м'ясних, молочних, рибних продуктів, виробів і напівфабрикатів з льону, луб'яних культур, лісо- і пиломатеріалів тощо).

3. Заготівельно-збутові сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи здійснюють, зокрема, заготівлю, зберігання, передпродажну обробку та продаж продукції, виробленої членами таких кооперативів, надають їм маркетингові послуги.

4. Постачальницькі сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи утворюються з метою закупівлі та постачання членам таких кооперативів засобів виробництва, матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, виготовлення сировини, матеріалів та постачання їх членам кооперативу.

5. У разі поєднання кількох видів діяльності утворюються багатофункціональні кооперативи.

6. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи надають своїм членам й інші послуги, зокрема технологічні, транспортні, меліоративні, ремонтні, будівельні, з ветеринарного обслуговування тварин і племінної роботи, бухгалтерського обліку і аудиту, науково-консультаційного обслуговування.

Ця стаття Закону не має якогось прикладного значення, а сам поділ кооперативів на види є доволі умовним, оскільки в нормах цієї статі застосовуються терміни «інші», «тощо», «зокрема», що розширюють сферу застосування цієї статі до практично будь-яких видів кооперативів⁴⁵.

⁴⁵ Запропонований у Законі перелік сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як і послуг, які можуть надавати такі кооперативи, не є вичерпним. Залежно від потреб

Кооператив може бути змішаним (багатофункціональним), тобто займатися кількома видами діяльності. Якщо кооператив займається декількома напрямками діяльності, то вони повинні бути сумісними, наприклад, постачання матеріально-технічних ресурсів і збут сільгосп-продукції або ж ремонт сільськогосподарської техніки та її експлуатація⁴⁶. Практика свідчить, що в сучасних економічних умовах найбільш життєздатні багатофункціональні обслуговуючі кооперативи, оскільки диверсифікація ділової активності знижує підприємницький ризик таких кооперативів⁴⁷. Згодом можлива спеціалізація сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за певними напрямками діяльності чи за певними видами послуг, що є характерним для країн із розвинутою мережею кооперативів.

Стаття 6. Членство в сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі.

1. Засновниками та членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу можуть бути виробники сільськогосподарської продукції — юридичні та/або фізичні особи, які зробили вступний і пайовий внески у розмірах, визначених загальними зборами кооперативу, дотримуються вимог статуту, мають право ухвального голосу та беруть участь у господарській діяльності кооперативу. Засновники сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу після його державної реєстрації набувають статусу членів кооперативу.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про кооперацію», членами кооперативу можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, юридичні особи України та іноземних держав, що діють через своїх представників, які внесли вступний внесок і пай у розмірах, визначених статутом кооперативу, додержуються вимог статуту та користуються правом ухвального голосу.

Членом кооперативу може бути фізична особа, яка досягла *16-річного віку* і виявила бажання брати участь у його діяльності.

Кооператив зобов'язаний вести облік своїх членів та видати кожно-

виробників сільськогосподарської продукції можуть створюватися кооперативна бухгалтерія, кооперативна сільськогосподарська дорадча служба, кооперативні аукціони, аграрні біржі, агроторгові дома, оптово-продовольчі (гуртові) ринки, ринки живої худоби тощо. Загалом, усе, що сприятиме збільшення доходів членів кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності.

46 Як створити сільськогосподарський обслуговуючий кооператив//Сприяння розвитку сільськогосподарських організацій в Україні/за ред. Р. Блока — К.: TACIS, 2000. — с. 14.

47 Т.П.Проценко. Сучасний етап і правове забезпечення кооперації в Україні/Т.П. Проценко//Правова держава : щорічник наук. праць. Вип. 11. — К., 2000.— с. 349.

му з них посвідчення про членство⁴⁸.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» конкретизує: членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу можуть бути тільки *виробники сільськогосподарської продукції у розумінні Закону України «Про сільськогосподарський перепис»* (див коментар до пункту 2 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»).

Вступ до кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви. Особа, яка подала заяву про вступ до кооперативу, вносить вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених його статутом⁴⁹.

Вступ у члени кооперативу ґрунтується на принципі добровільності, який означає відсутність будь-якого примусу під час вступу в члени кооперативу. Членом кооперативу може стати тільки той, хто має таке бажання і висловить його у формі письмової заяви про вступ до кооперативу.

Законом встановлено вимоги, яким повинні відповідати особи, які бажають організувати або стати членами вже діючого кооперативу. Їх можна поділити на об'єктивні — досягнення встановленого законом віку (для фізичних осіб), здатність брати участь у діяльності, спрямованій на досягнення цілей і виконання завдань кооперативу, і суб'єктивні — бажання брати особисту участь у діяльності кооперативу, користуватися його послугами, формувати його фонди.

Таким чином, обов'язковою умовою членства є здійснення вступного та пайового внесків, у розмірах, визначених загальними зборами кооперативу та дотримання вимог його статуту.

Рішення правління чи голови кооперативу про прийняття до кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами його членів. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.

Крім того, члени кооперативу мають право ухвального голосу та беруть участь у господарській діяльності кооперативу. Члени кооперативу беруть участь у голосуванні на загальних зборах за принципом: «один член кооперативу – один голос», незалежно від частки в пайовому фонді. А участь у господарській діяльності кооперативу є основною умовою членства в кооперативі.

У кооперативі, у тому числі у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі, допускається асоційоване членство для осіб, які визнають його статут і внесли пай.

Асоційований член кооперативу — фізична чи юридична особа,

48 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

49 Про кооперацію : Закон України від 10 липня 2003 р. / Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

яка внесла пайовий внесок і користується правом дорадчого голосу в кооперативі. При ліквідації кооперативу асоційований член кооперативу має переважне (першочергове) порівняно з членами кооперативу право на одержання паю.

Якщо питання членства регулюються коментованою статтею Закону «Про сільськогосподарську кооперацію», то правовідносини асоційованого членства у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі», як і в інших обслуговуючих кооперативах, регулюються відповідними нормами Закону України «Про кооперацію»⁵⁰.

Порядок вступу до кооперативу та участь асоційованого члена в його господарській та іншій діяльності, права та обов'язки такого члена, розміри паїв визначаються статутом кооперативу (ст. 14 Закону України «Про кооперацію»)⁵¹.

Таким чином, кооператив може приймати до свого складу за рішенням загальних зборів асоційованих членів кооперативу.

Асоційованим членом кооперативу може бути фізична особа віком від 16 років або юридична особа, яка визнає статут кооперативу, внесла пайовий внесок для розвитку кооперативу у розмірах, визначених статутом або Правилами внутрішньогосподарської діяльності і користується правом дорадчого голосу в кооперативі.

Особа, що має намір стати асоційованим членом кооперативу, подає заяву про вступ до кооперативу.

Кооператив зобов'язаний вести облік своїх членів і видати кожному з них посвідчення про членство. Порядок ведення обліку членів кооперативу, у тому числі асоційованих, законодавством непередбачений, він повинен бути встановлений статутом кооперативу або Правилами внутрішньогосподарської діяльності

Принциповим є визначення, що засновники сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу після його державної реєстрації набувають статусу членів кооперативу. Це означає, що засновники не мають жодних переваг або додаткових обов'язків порівняно із членами кооперативу, які до нього вступили після здійснення процедури державної реєстрації.

Асоційований член кооперативу не бере безпосередньої участі у

50 Подекуди висловлюються думки щодо неможливості асоційованого членства у СОК у випадку, коли асоційований член не є виробником сільськогосподарської продукції. Проте питання асоційованого членства регулюються ст. 14 Закону України «Про кооперацію», яка не вирізняє СОК із-поміж інших різновидів обслуговуючих кооперативів у правовідносинах з асоційованими членами та не встановлює додаткових вимог для набуття асоційованого членства у СОК.

51 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

господарській діяльності кооперативу, однак його майновий внесок сприяє розвитку кооперативу.

2. Фізичні або юридичні особи можуть бути членами кількох сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, різних за видами діяльності.

У цій тезі ключовими є слова «різних за видами діяльності». Це означає, що фізичні або юридичні особи не можуть користуватися однаковими послугами у різних кооперативах, наприклад, бути одночасно членами двох молочарських кооперативів.

При цьому нема жодних обмежень щодо членства у кооперативах, які надають різні послуги одній і тій же особі.

Таку норму не слід розглядати як порушення конституційного права вибору та свободи дії. Вона є формою зміцнення економічної спроможності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу: дрібні кооперативи, які конкурують між собою в одній сфері послуг на обмеженій території, не зможуть надавати якісні послуги своїм членам і, як наслідок, збанкрутують, припиняють існування. Саме тому в окремих країнах існує система обмежень щодо територіальної зони дії кооперативу.

3. Членство в сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі припиняється за умов, передбачених статтею 13 Закону України «Про кооперацію», та у разі припинення участі в господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу протягом двох років поспіль.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про кооперацію», членство в кооперативі припиняється в разі:

- добровільного виходу з нього;
- припинення трудової участі в діяльності виробничого кооперативу;
- несплати внесків у порядку, визначеному статутом кооперативу;
- смерті члена кооперативу — фізичної особи;
- ліквідації члена кооперативу — юридичної особи;
- припинення діяльності кооперативу.

Окрім перелічених вище, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» вводить нову умову припинення членства у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі — припинення участі в господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу протягом двох років поспіль. Така норма є аналогом норми про те, що членство у виробничому кооперативі припиняється у разі припинення трудової участі в діяльності виробничого кооперативу.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив не може існувати без участі в його господарській діяльності членів кооперативу, тому така норма є виправданою.

Водночас законодавством врахована ризикованість сільськогосподарського виробництва — виключення із сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу можливе тільки при системній неучасті члена (2 роки) у господарській діяльності кооперативу. Наприклад, через неврожай член садівничого сільськогосподарського кооперативу не може виконати зобов'язання щодо продажу садовини через кооператив, тобто не може брати участь у господарській діяльності кооперативу. Однак через рік-два плодоношення саду відновлюється — і член кооперативу знову реалізує власну садовину через сільськогосподарський обслуговуючий кооператив.

Умови і порядок вступу до кооперативу та виходу чи виключення з нього передбачаються статутом кооперативу.

Підставами для припинення членства у кооперативі є порушення умов членства у кооперативі:

- невнесення вступного внеску та паю,
- недотримання вимог статуту,
- порушення вікового цензу для члена, якщо таке сталося,
- вступ до кооперативу не за власним бажанням.

У законодавстві наведено вичерпний перелік припинення членства у кооперативі, у тому числі у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі, тобто ніхто не може бути виключений із кооперативу з інших підстав, ніж ті, що визначені законом.

Виключення із членів кооперативу може бути оскаржене до суду⁵².

Слід пам'ятати, що засновники кооперативу не мають жодних привілеїв. У кооперативах діє принцип рівності всіх членів щодо прийняття рішень та умов отримання послуг.

Стаття 7. Вступні та пайові внески сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу

1. Вступні внески сплачуються членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу у порядку, встановленому статутом, та зараховуються до неподільного фонду кооперативу.

Тут наголошується, що порядок сплати вступних внесків у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі повинен бути визначений його статутом. Ця норма дублює норму ст. 11 Закону України «Про кооперацію»: *Особа, яка подала заяву про вступ до кооперативу, вносить вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених його статутом.*

Слід пам'ятати, що при виході із членів кооперативу вступні внески не повертаються.

⁵² Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

Див. також коментарі до пункту 2 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (вступний внесок; неподільний фонд).

2. Пайовий внесок члена сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу формується з його паю та додаткових паїв.

Порядок визначення розміру пайового внеску кожного члена кооперативу визначається пропорційно до його участі у господарській діяльності кооперативу відповідно до запланованого обсягу і вартості послуг, що надаються кооперативом.

Асоційовані члени сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу здійснюють пайові внески у розмірі, визначеному статутом цього кооперативу.

У цій частині Закону наголошується, що «пайовий внесок» і «пай» є різними поняттями. Пайовий внесок складається з паю та додаткового паю.

Слід зауважити, що пай і додатковий пай (пайовий внесок), відповідно до положень Закону України «Про кооперацію», розглядаються як форми *майнового* внеску.

Див. також коментарі до пункту 2 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (пай; додатковий пай).

Пай кожного члена кооперативу формується за рахунок разового внеску або внеску частками протягом певного періоду в порядку, визначеному локальними актами кооперативу.

Майнові внески оцінюються у грошовій формі⁵³.

Паї, у тому числі резервного і спеціального фондів, є персоніфікованими і в сумі визначають загальну частку кожного члена кооперативу в майні кооперативу.

⁵³ *Рекомендації з кооперативної практики.* При сплаті пайового внеску в майновій формі, член кооперативу повинен отримати згоду правління (голови). Майнові пайові внески обліковуються за цінами, погодженими між членом кооперативу та правлінням. У разі виникнення розбіжності щодо ціни на майно, може бути здійснена незалежна експертна оцінка на погоджених сторонами умовах.

Для прийняття на баланс кооперативу пайового внеску в майновій формі, правлінням (головою) кооперативу створюється спеціальна комісія у складі трьох осіб — голова кооперативу, член ревізійної комісії (ревізор), бухгалтер.

Комісія зобов'язана провести огляд об'єкту предмету внеску на предмет відповідності його технічних характеристик, що зазначені в заяві члена кооперативу, перевірити наявність і відповідність технічної документації та правовстановлюючих документів.

Майно, що вноситься членами або асоційованими членами кооперативу в рахунок їхнього паю чи додаткового паю, передається ними на підставі акта прийому-передачі майна тільки після державної реєстрації кооперативу. Акт повинен містити опис майна, що вноситься, його грошову оцінку, дату внесення до кооперативу, підпис члена кооперативу, який вносить це майно, та підпис членів комісії кооперативу й печатку кооперативу, що засвідчують приймання майна. Акт укладається в двох оригінальних примірниках, з яких один залишається у члена кооперативу, який вносить внесок майном, а другий зберігається в кооперативі.

За рахунок пайових внесків (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперативу формується пайовий фонд кооперативу.

Право власності членів кооперативу — фізичних осіб на свою загальну частку успадковується.

Обов'язкові пайові внески вносяться пропорційно до участі члена в господарській діяльності кооперативу у відповідності з його зобов'язаннями щодо цієї участі, які він бере на себе відповідно до Правил внутрішньогосподарської діяльності.

Члени кооперативу мають право внести додатковий пай понад обов'язковий пай, який передається ними за власним бажанням до пайового фонду⁵⁴.

Якщо при вступі до кооперативу заявник самостійно визначає обсяги участі у діяльності кооперативу на перший рік роботи, про що зазначає у заяві про вступ до кооперативу, то асоційовані члени сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу здійснюють пайові внески у розмірі, визначеному статутом кооперативу⁵⁵.

Пайовий внесок асоційованого члена може відігравати важливу роль у формуванні матеріально-технічної бази сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, особливо на початковому етапі його становлення. Проте, члени кооперативу мають усвідомлювати, що їм необхідно формувати власний потенціал, щоб не бути залежними від майна асоційованого члена.

Стаття 8. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

1. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є нормативним документом кооперативу, що встановлює механізм та способи реалізації положень статуту кооперативу з урахуванням особливостей його господарської діяльності.

⁵⁴ *Рекомендації із кооперативної практики.* Додаткові пайові внески членів кооперативу обмежуються. Ліміт додаткових пайових внесків може визначатися як відсоток від загального розміру пайового фонду і встановлюватися загальними зборами. Додаткові пайові внески можуть бути переведені в обов'язкові пайові внески, якщо зобов'язання члена кооперативу зростають.

Член кооперативу може здійснювати додаткові пайові внески тільки у тому випадку, якщо він сплатив 100% обов'язкових пайових внесків.

⁵⁵ *Рекомендації із кооперативної практики.* Хоча законом не встановлено обмежень щодо пайових внесків частки асоційованих членів, однак із метою забезпечення стабільності діяльності та життєздатності такого кооперативу в разі виходу асоційованого члена із такого кооперативу, не рекомендується, щоб частка асоційованих членів перевищувала певної межі в загальній сумі пайового фонду кооперативу. Така частка може бути визначена статутом кооперативу (наприклад, не більше 20%).

Правила внутрішньогосподарської діяльності кооперативу — це нормативний документ, що є похідним від статуту кооперативу і деталізує його положення з урахуванням специфіки діяльності кооперативу.

Як і статут сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, правила внутрішньогосподарської діяльності обов'язкові для виконання всіма членами кооперативу, однак їхньою характерною особливістю є мобільність: Правила внутрішньогосподарської діяльності приймаються загальними зборами членів кооперативу, однак не потребують державної реєстрації на відміну від статуту кооперативу.

Див. також коментарі до пункту 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (Правила внутрішньогосподарської діяльності).

2. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу повинні містити такі відомості:

- **порядок організації надання послуг членам кооперативу відповідно до переліку видів його діяльності, визначеного статутом;**
- **вимоги стосовно документального оформлення зобов'язань членів кооперативу перед кооперативом щодо участі у його господарській діяльності;**
- **механізм визначення розміру додаткового паю кожного члена кооперативу та його сплати, загальної частки пайових внесків асоційованих членів у пайовому фонді кооперативу, розміру та нарахування кооперативних виплат у розрізі видів діяльності кооперативу;**
- **вимоги щодо ціноутворення та фінансових відносин.**

Зазначені правила можуть містити й інші пов'язані з особливостями діяльності кооперативу положення, що не суперечать вимогам законодавства.

Ця частина Закону визначає перелік обов'язкових відомостей, які повинні міститися в Правилах внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Водночас законодавець, виходячи з того, що сфери та особливості діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є надзвичайно різноманітними, надає можливість таким кооперативам самостійно включати до зазначених правил додаткові положення, що сприятимуть більш ефективній організації діяльності кооперативу. Наприклад, обов'язковість Договору про участь у господарській діяльності кооперативу.

Однак у будь-якому випадку положення Правил не можуть суперечити

законам України, нормативно-правових актам та статуту кооперативу.

3. Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу розробляються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики, сьогодні є Міністерство аграрної політики та продовольства України, яке діє на підставі Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України затвердженого⁵⁶.

Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30 жовтня 2013 р. № 643 «Про Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу».⁵⁷

Стаття 9. Особливості господарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

1. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи здійснюють обслуговування своїх членів — виробників сільськогосподарської продукції, не маючи на меті одержання прибутку, і є неприбутковими організаціями.

Неприбутковість діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів визначається виходячи із сукупності таких ознак:

- кооператив надає послуги тільки своїм членам;
- члени кооперативу несуть відповідальність за зобов'язаннями, взятими перед кооперативом щодо їх участі у господарській діяльності кооперативу;
- послуги надаються з метою зменшення витрат та/або збільшення доходів членів кооперативу.

56 Про Міністерство аграрної політики та продовольства України: Указ Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500/2011/Президент України/Електронний ресурс/режим доступу <http://www.president.gov.ua/documents/13486.html>

57 Спроби розробки Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу робилися й раніше.

Руководство по созданию и развитию сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов. – DIFID. – Брайан Могран, О.И. Кичук, В.Н. Масин и др. — Одесса, «Автограф». – 2001 (Додаток 3. «Правила внутрішньої господарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого багатofункціонального кооперативу, що розробив В.М. Масин). — с. 135–157.. Правила внутрішньої господарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу по заготівлі та збуту молока (Проект EuropeAid/126205/C/SER/UA (E1229C) Виконання Україною зобов'язань щодо членства в COT і реалізації Європейської політики добросусідства (секторальний підхід), звіт про впровадження проекту за період жовтень 2010–квітень 2011 р., с. 462–473).

У багатьох країнах кооперативи визнано неприбутковими організаціями (non profit organization) у зв'язку з їх особливою соціальною місією та унікальною економічною природою⁵⁸. Ця особливість полягає в тому, що кооперативи здійснюють господарську діяльність не маючи на меті отримання прибутку. Вони є формою взаємодопомоги населення. Метою діяльності кооперативів є надання послуг своїм членам, що дозволяє їм зменшити витрати або/та збільшити доходи від власного господарства. Члени кооперативу є одночасно їх власниками і клієнтами (користувачами послуг). Кооператив як господарюючий суб'єкт надає послуги не стороннім клієнтам, а членам-власникам. Тому метою кооперативу є саме надання послуг (за собівартістю), а не отримання прибутку від такого надання для подальшого розподілу його між власниками (як це є у суб'єктів підприємницької діяльності). Прагнення власників до отримання прибутку із себе як клієнтів було б нелогічним. Тому кооперативи прагнуть надавати послуги своїм членам за собівартістю. Однак собівартість неможливо визначити наперед. Тому члени кооперативу для забезпечення його стабільного фінансового стану та формування резерву обігових коштів спільно приймають рішення про механізм фінансування його діяльності. Джерелами такого фінансування є внески (вступні й пайові) та плата за послуги кооперативу. Розмір цієї плати (цін, розцінок кооперативу) має гарантовано забезпечити покриття витрат кооперативу. Тому кооператив встановлює плату за свої послуги «із запасом» для недопущення збитків. Звідси й виникає перевищення доходу над витратами кооперативу, що для будь-якого суб'єкта підприємництва правомірно вважається прибутком. Однак у кооперативі ці кошти не можна вважати прибутком, тому що, з економічної точки зору, плата членами-власниками кооперативу за його послуги не може вважатися доходом, а є формою фінансування його діяльності власниками (авансування необхідних витрат). Це перевищення доходів над витратами в кооперативі є не метою діяльності, а наслідком неможливості точного попереднього встановлення плати за послуги на рівні собівартості. Із цього приводу Конгрес Міжнарод-

58 В.В. Гончаренко Кооперативні організації: економічна природа і проблеми відродження в Україні (дис. канд. екон. наук, К., 1993); В.В. Гончаренко Концепція неприбуткової природи кооперативів/Проблеми розвитку споживчої кооперації України в ринковому середовищі. Зб. наук. праць — Львів: «Коопосвіта», 1998. — Ч. 1. — с. 131–138; В.В. Гончаренко Неприбуткова природа кооперативних форм господарювання/Регіональні перспективи. — 1999. — № 4. — с. 7–10; А.О. Пантелеймоненко Про неприбуткову природу кооперативів/Вісник Львівської комерційної академії. — Серія економічна. — Випуск 21. — Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2006. — с. 295–300; А.О. Пантелеймоненко Неприбуткова природа кооперативних організацій/Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. — 2009. — № 1 (32). — [Електронний ресурс] — <http://cuedu.org.ua/ru/BIBLIOTEKA/Publikatsiyi-pro-silskogospodarski-ta-inshi-kooperativi-vchenih-PUET---252>

ного кооперативного альянсу ще у 1969 р. рекомендував замінити термін «прибуток» на більш правильний для кооперативної діяльності «економічний результат»⁵⁹. Проте ще точнішим є термін «фінансовий результат» діяльності кооперативу, що й зафіксовано у п. 4 ст. 9 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Додатковим підтвердженням неприбуткової економічної природи кооперативу є повернення членам кооперативу різниці між доходами й витратами (фінансового результату) у формі кооперативних виплат пропорційно обсягам отриманих від кооперативу послуг. Слід звернути увагу, що, на перший погляд, це виглядає як розподіл прибутку. Однак це не є розподілом прибутку у класичному його розумінні. По-перше, ці кошти були отримані від власників кооперативу й розподіляються ними ж за спільним рішенням. По-друге, цей розподіл здійснюється не пропорційно вкладеному капіталу (паям), а відповідно до обсягів користування послугами кооперативу. Відтак, це фактично є повернення членам-клієнтам надлишково сплачених коштів за отримані послуги.

Цим неприбутковим економічним механізмом кооперативів принципово відрізняється від різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності. Тому в багатьох країнах кооперативи законодавчо віднесені до неприбуткових організацій.

В Україні у широкому розумінні неприбуткова організація (непідприємницька організація, некомерційна організація) — юридична особа, метою діяльності якої не є отримання прибутку для його наступного розподілу між учасниками цієї організації⁶⁰.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи за наявності в них об'єктів оподаткування сплачують до бюджетів податки і збори, визначені податковим законодавством України⁶¹. *Неприбуткового статусу*

59 В.В. Гончаренко Кооператив — особлива форма кооперації та неприбуткової господарської діяльності\\Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації: Навч. посібник/В.В. Зіновчук, Л.В. Молдаван, В.Б. Массаківський та ін.; [за ред. В.В.Зіновчука]. — К.:Вища освіта, 2001. — с. 36–37.

60 У Програмі становлення й розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як неприбуткових організацій затверджена наказом Мінагрополітики України № 168 від 31 серпня 2000 р. вказувалося на те, що неприбутковий статус сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є обґрунтованим, якщо розглядати кооперативи як «продовження» господарств його членів-власників, що створені для забезпечення ефективної роботи цих господарств, а не для отримання прибутків.

61 Слід наголосити, що неприбуткові організації (непідприємницькі товариства) можуть здійснювати й підприємницьку діяльність.

У ст. 85 Цивільного кодексу України вказано, що непідприємницькими є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками, а особливості правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлюються законом.

У статі Цивільного кодексу України наголошується, що непідприємницькі товариства

вони набувають у випадку, коли в них відсутній такий об'єкт оподаткування, як прибуток, і вони внесені органами державної податкової служби до Реєстру неприбуткових організацій та установ⁶².

Отже, хоча в цьому Законі зазначено неприбутковість кооперативів, вони повинні пройти процедуру внесення до Реєстру неприбуткових організацій.

При включенні неприбуткової установи та організації до бази Реєстру їй за кодом з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) присвоюється ознака неприбутковості установи чи організації.

При визначенні структури ознаки неприбуткових установ та організацій необхідно керуватися такими нормативно-правовими актами: Конституцією України, Бюджетним кодексом України, Податковим кодексом України, законами України, що регулюють діяльність відповідної неприбуткової установи та організації тощо.

Присвоєння установам та організаціям ознаки неприбутковості здійснюють державні податкові інспекції у районах, містах (окрім Києва та Севастополя), міжрайонні, а також об'єднані та спеціалізовані державні податкові інспекції відповідно до структури ознаки неприбутковості.

Статтею 157 Податкового Кодексу визначаються умови оподаткування неприбуткових установ та організацій, а також надається їх перелік.

До неприбуткових Кодекс відносить ті установи та організації, які внесені до Реєстру неприбуткових організацій та установ (частина 1 ст. 157 ПК).

Хоча сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи *окремим рядком* не включено до переліку неприбуткових установ та організацій, як у Податковому кодексі України, так і в Положенні про Реєстр неприбуткових установ та організацій, затвердженому наказом Державної податкової адміністрації України від 24.01.2013 № 37 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 14 лютого 2011 р. за № 267/22799), однак такі кооперативи отримують статус неприбуткової організації

(кооперативи, крім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

Таким чином, для визначення, чи є товариство неприбутковою організацією, визначальним є відсутність розподілу прибутку між членами товариства.

62 Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій: наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2013 р. № 37/Державна податкова адміністрація України//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. — [2013]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0267-13>

відповідно до ознаки 0011: (0011) — інші, ніж визначені в підпункті «б» пункту 157.1 ст. 157 розділу III Кодексу, юридичні особи, діяльність яких не передбачає отримання прибутку згідно з нормами відповідних законів (підпункт «г» пункту 157.1 ст. 157 розділу III Кодексу).

Стимулююча функція податків створює орієнтири для розвитку або згортання виробництва, діяльності⁶³, адресну спрямованість⁶⁴ такого інституту, як неприбутковість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, і може за існування інших сприятливих умов суттєво й позитивно вплинути на їхній розвиток.

2. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не є власниками сільськогосподарської продукції, що вироблена, вирощена, відгодована, виловлена або зібрана (заготовлена) його членами — виробниками сільськогосподарської продукції. Власниками сільськогосподарської продукції, яка заготовляється, переробляється, постачається, збувається (продається) таким кооперативом, є його члени.

Кооператив не купує продукцію своїх членів, а реалізує її від їхнього імені, в окремих випадках сплачуючи члену кооперативу аванс у формі попередньо встановленої ціни. продукція, що передається членом кооперативу, залишається його власністю. У випадку включення кооперативу до сфери послуг зберігання та переробки неприбутковість останнього забезпечує давальницька схема руху товарів, оскільки передача продукції не веде до зміни власника⁶⁵.

Отже, надходження, одержані сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом від збуту (продажу) продукції за дорученням своїх членів⁶⁶ не є його доходами, вони тільки зменшують витрати та/або збільшують доходи членів кооперативу.

Член сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу залишається власником своєї продукції аж до її реалізації.

63 Н.П. Кучерявенко Налоговое право: учебник/Н.П. Кучерявенко. — Х.: Консум, 1997. — 431 с.

64 В.Д. Лагутін Про перехід до системи оподаткування стимулюючого типу//Бюджетно-податкова політика в Україні: проблеми та перспективи розвитку : матер. конф. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. — С. 154–157.

65 Продукція, вироблена членами виробничого кооперативу, є власністю кооперативу.

66 Інститут договору доручення безпосередньо врегульований главою 68 Цивільного кодексу України, а також загальними положеннями глави 17 цього Кодексу щодо представництва. Відносини комерційного представництва (ст. 243 Цивільного кодексу України), що оформлюються різновидом договору доручення — агентськими договорами, регулюються главою 31 Господарського кодексу України. Правила посвідчення нотаріусами договорів доручення встановлені Законом України «Про нотаріат» (незрозуміло, про що мова, бо Закон визначає лише загальні засади посвідчення угод. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України затверджено наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5).

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив також *не продає членам засоби виробництва, а закуповує їх від їх імені* за поданими ними заявками та за їхній рахунок. За ці послуги кооператив отримує плату від своїх членів, що може вноситися також заздалегідь — повністю чи частково. Ця плата включається до доходу кооперативу.

3. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може мати у власності майно, відокремлене від майна своїх членів.

Право власності на землю⁶⁷ та право користування земельною ділянкою набуваються сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом відповідно до Земельного кодексу України та зберігаються за ним у разі входження до складу кооперативного об'єднання.

Тлумачення вищезазначених норм полягає в чіткому розумінні правового режиму активів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу взагалі, а також майна й паїв зокрема.

Законодавець чітко відмежовує право власності на:

1) сільськогосподарську продукцію, що вироблена, вирощена, відгодована, виловлена або зібрана (заготовлена) його членами – виробниками сільськогосподарської продукції (*див. коментар до п. 2 цієї статті*);

2) майно, відокремлене від майна своїх членів;

3) паї членів кооперативу;

4) земельну ділянку.

Розглянемо окремо кожну правову категорію.

Згідно зі статтею 139 Господарського кодексу України⁶⁸, майном є сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про кооперацію», джерелами

⁶⁷ Інколи говорять, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть мати у власності земельні ділянки, зокрема сільськогосподарського призначення. Така думка викликана нерозумінням сутності таких кооперативів, як суб'єктів господарської діяльності. Наприклад, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив надає послуги своїм членам із постачання якісного насіння. Таке насіння він може закуповувати, а може й надавати послуги з вирощування на замовлення своїх членів. Інший приклад: сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу потрібна земельна ділянка несільськогосподарського призначення для розміщення молокоприймального пункту. Він — за рішенням своїх членів — може купити земельну ділянку як із земель державної чи комунальної власності, так і приватної власності.

⁶⁸ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.

формування майна кооперативу є:

- 1) вступні, членські⁶⁹ та цільові внески його членів, паї та додаткові паї;
- 2) майно, добровільно передане кооперативу його членами;
- 3) кошти, що надходять від провадження господарської діяльності;
- 4) кошти, що надходять від створених кооперативом підприємств, установ, організацій⁷⁰;
- 5) грошові та майнові пожертвування, благодійні внески, гранти, безоплатна технічна допомога юридичних і фізичних осіб, у тому числі іноземних;
- 6) інші надходження, не заборонені законодавством.

Кооператив є власником будівель, споруд, грошових і майнових внесків його членів, виготовленої продукції⁷¹, доходів, одержаних від її реалізації та провадження іншої передбаченої статутом діяльності, а також іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених законом. Володіння, користування та розпорядження майном кооперативу здійснюють органи управління кооперативу відповідно до їх компетенції, визначеної статутом кооперативу (ст. 19 Закону України «Про кооперацію»)⁷².

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив у порядку, передбаченому його статутом, формує пайовий фонд, який складається

69 Членські внески сплачуються тільки у кооперативному об'єднанні.

70 У попередній редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (ст. 27) передбачалося, що для виконання статутних завдань кооперативи та їх об'єднання можуть створювати підприємства різних видів. Такі підприємства функціонують відповідно до їх статутів, затверджених кооперативами — засновниками.

У чинній редакції цього Закону така норма відсутня. Однак це жодним чином не означає неможливість заснування кооперативом (кооперативним об'єднанням) таких кооперативних підприємств.

У ст. 19 Закону України «Про кооперацію», вказується на те, що джерелами формування майна кооперативу є також кошти, що надходять від створених кооперативом підприємств, установ, організацій.

Цивільний кодекс України передбачає, що кооперативи як непідприємницькі товариства можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню. Оскільки Цивільний кодекс України передбачає, що особливості правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлюються законом, оскільки Закон України «Про кооперацію» надає можливість кооперативам створювати кооперативні підприємства, то цілком зрозуміло, що такі підприємства можуть створювати й сільськогосподарські кооперативи як один із видів кооперативних організацій.

Таким чином, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (об'єднання), як і будь-які інші юридичні особи, можуть виступати засновниками підприємств, установ, організацій.

71 Послуги також слід розглядати як продукцію.

72 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

із пайових внесків членів кооперативу і є одним із джерел формування майна кооперативу. Паї є персоніфікованими й у сумі визначають загальну частку кожного члена у майні кооперативу.

У разі виходу або виключення із кооперативу фізична чи юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою, грошми або (за бажанням) цінними паперами відповідно до їхньої вартості на момент виходу. Право власності членів кооперативу — фізичних осіб на свою загальну частку є спадковим, тобто успадковується. Отже, *пай є приватною власністю члена кооперативу*.

Кооператив відповідальний за своїми зобов'язаннями майном, що належить йому. Члени кооперативу відповідають за зобов'язаннями кооперативу тільки в межах свого пайового внеску.

*Земля кооперативу складається із земельних ділянок, наданих йому в оренду або придбаних ним у власність. Кооперативи купують земельні ділянки відповідно до Земельного кодексу України*⁷³. Окрім того, відповідно до ст. 27 Земельного кодексу, сільськогосподарські підприємства, установи та організації, особисті селянські та фермерські господарства, які об'єднуються в асоціації та інші організаційно-правові форми, зберігають право на свої земельні ділянки, якщо інше не передбачено договором»⁷⁴.

4. Дохід сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу може формуватися за рахунок:

- **надходжень від його членів у вигляді оплати за надані послуги у процесі виробництва, заготівлі, переробки, постачання сільськогосподарської продукції;**
- **коштів або майна, які надходять у вигляді пасивних доходів**⁷⁵;
- **субсидій**⁷⁶ (дотацій⁷⁷), отриманих з державного та/або

73 Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35 (ст. 22).

74 Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3–4. — Ст. 27.

75 Пасивні доходи — доходи, отримані у вигляді процентів, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті (Податковий кодекс України). Цей дохід не залежить від щоденної діяльності. Пасивний дохід є складовою і органічною частиною такого поняття, як фінансова незалежність.

76 Субсидія — фінансова або інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання подібного товару, завдяки якій суб'єкт господарсько-правових відносин одержує пільги (прибутки).

77 Дотація (від лат. *dotatio* — дар, пожертва) — грошові кошти, що виділяються з державного і місцевих бюджетів для надання фінансової підтримки підприємствам. Дотація компенсує підвищені витрати, покриває збитки. Надання дотацій підприємствам дозволяє, з одного боку, запобігти їх банкрутству, з іншого — не допускати перевищення роздрібних цін на окремі споживчі товари й послуги, оскільки частина ціни на ці товари оплачується з бюджетних коштів за рахунок дотації.

місцевих бюджетів для підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, державних цільових фондів або в межах технічної чи благодійної, у тому числі гуманітарної, допомоги;

- **інших не заборонених законом надходжень.**

У цій частині Закону перелічені джерела формування доходу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу. Слід звернути увагу на те, що цей перелік не є вичерпним, оскільки існує норма про можливість *«інших не заборонених законом надходжень»*.

Надходження, одержані сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом від збуту (продажу) сільськогосподарської продукції за дорученням членів цього кооперативу, не є його доходами.

Див. коментар до п. 2 цієї статті.

Фінансовим результатом господарської діяльності (чистим доходом⁷⁸) кооперативу є різниця між доходами кооперативу від господарської діяльності та витратами на її провадження.

Поняття «фінансовий результат господарської діяльності кооперативу» використовується лише у Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію». Тут це поняття представлено як синонім поняття «чистий дохід».

Поняття «чистий дохід» має чимало трактувань⁷⁹. Чистий дохід часто визначають як прибуток суб'єкта підприємницької діяльності. Однак сільськогосподарський обслуговуючий кооператив не має на меті отримання прибутку, тому ці поняття близькі, але не тотожні.

Якщо кооператив вестиме господарську діяльність неефективно, то замість чистого доходу може отримати чисті збитки (коли витрати перевищують доходи). При неспроможності долати загальну збитковість протягом тривалого часу кооператив банкрутує.

5. Після виконання зобов'язань сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу та відшкодування збитків за минулі періоди залишок фінансового результату господарської діяльності кооперативу розподіляється загальними зборами у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу, у тому числі асоційованим.

Норма цього Закону практично дублює статтю 25 Закону України

⁷⁸ Чистий дохід є додатковою вартістю, що й відрізняє чистий дохід від валового, тому що останній включає в себе заробітну плату, перший же не включає її (К. Маркс).

⁷⁹ Чистий дохід — виручка від реалізації за вирахуванням ПДВ і акцизів.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків, зборів, знижок тощо.

Чистий дохід є грошовим виразом додаткового продукту, створеного працею людей на підприємствах.

«Про кооперацію» і встановлює, що дохід кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманих працівників. При цьому дохід розподіляється на:

- сплату податків і зборів (обов'язкових платежів) до відповідних бюджетів;
- погашення кредитів;
- покриття збитків;
- проведення відрахувань до фондів кооперативу;
- кооперативні виплати;
- виплати на паї.

У цій частині Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» уточнюється, що залишок фінансового результату господарської діяльності кооперативу розподіляється загальними зборами.

Це положення відображає специфіку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах кооперативів у порівнянні з іншими.

Наприклад, статтею 26 Закону України «Про кооперацію» передбачено, що кооперативні виплати *розподіляються у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу*. Тут же наголошується, що *ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи*.

У коментованій частині Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» йдеться про те, що *залишок фінансового результату господарської діяльності кооперативу розподіляється **загальними зборами** у вигляді кооперативних виплат його членам*.

Таким чином, для того, щоб розподілити кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі обов'язково потрібно робити це на загальних зборах. В інших кооперативах достатньо один раз затвердити зборами порядок розподілу доходу.

Стаття 10. Кооперативні об'єднання

1. Кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є неприбутковими і провадять свою діяльність на тих самих засадах, що й сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Положення стосовно неприбутковості кооперативних об'єднань є аналогічними положенням частини 1 ст. 9 коментованого Закону: сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи здійснюють обслуговування своїх членів — виробників сільськогосподарської продукції, не маючи на меті одержання прибутку, і є неприбутковими організаціями

(Див. коментарі до ч. 1, ст. 9 Закону).

Правовий статус кооперативних об'єднань врегульовано, насамперед, Розділом III (ст. 30–33) Закону України «Про кооперацію».

Отже, кооперативне об'єднання — це юридична особа спілка, ліга, асоціація, альянс та інші форми добровільного об'єднання кооперативів (юридичних осіб) за видами діяльності чи територіальною ознакою з метою створення сприятливих умов для діяльності таких кооперативів, що входять до його складу, та їх членів (Див. коментарі до п. 2 ст. 1 цього Закону).

Членом кооперативного об'єднання також може бути інше кооперативне об'єднання. Кооперативні об'єднання створюються та діють із місцевим (сільським, селищним, міським, районним, обласним, республіканським в Автономній Республіці Крим) або загальнодержавним статусом і є *некомерційними організаціями*.

Члени кооперативного об'єднання будь-якого рівня — кооперативи, кооперативні об'єднання — зберігають статус юридичної особи⁸⁰.

Кооперативне об'єднання створюється за рішенням установчих зборів, конференції, з'їзду уповноважених представників кооперативів, кооперативних об'єднань. Установчі збори, конференція, з'їзд ухвалюють установчий договір, затверджують статут та обирають органи управління кооперативного об'єднання. Кооперативне об'єднання набуває статусу юридичної особи з моменту державної реєстрації, яка здійснюється в порядку, передбаченому законом.

Установчий договір кооперативного об'єднання повинен містити:

- 1) склад засновників кооперативного об'єднання, їх найменування, дані про державну реєстрацію;
- 2) порядок створення кооперативного об'єднання;
- 3) відомості про розміри й порядок сплати вступних, членських та інших внесків;
- 4) рішення про обрання та повноваження посадових осіб, відповідальних за створення, реєстрацію та організацію роботи кооперативного об'єднання;
- 5) рішення про затвердження статуту кооперативного об'єднання;
- 6) порядок формування і використання доходів кооперативного об'єднання;
- 7) порядок виходу з кооперативного об'єднання.

Установчий договір може містити інші положення з питань діяльності кооперативного об'єднання.

⁸⁰ Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

Кооперативне об'єднання діє на підставі статуту, який затверджується установчими зборами (конференцією, з'їздом) уповноважених представників кооперативів, кооперативних об'єднань. Статут кооперативного об'єднання повинен містити:

- 1) найменування, статус і місцезнаходження кооперативного об'єднання;
- 2) перелік його членів;
- 3) порядок прийняття, внесення змін до статуту;
- 4) мету створення й завдання, а також вичерпний перелік видів діяльності кооперативного об'єднання;
- 5) порядок створення та повноваження органів управління та ревізійно-контрольних органів кооперативного об'єднання;
- 6) умови й порядок вступу та виходу з кооперативного об'єднання;
- 7) права та обов'язки членів кооперативного об'єднання;
- 8) порядок встановлення розміру та сплати вступного, членського та інших внесків;
- 9) порядок прийняття рішень органами управління кооперативного об'єднання;
- 10) джерела формування, порядок розпорядження та використання майна кооперативного об'єднання;
- 11) порядок утворення та використання фондів;
- 12) порядок розподілу доходів та погашення збитків кооперативного об'єднання;
- 13) майнову відповідальність кооперативного об'єднання та його членів;
- 14) порядок обліку та звітності в кооперативному об'єднанні;
- 15) порядок ліквідації та реорганізації кооперативного об'єднання та вирішення пов'язаних із цим майнових питань.

Статут кооперативного об'єднання може містити інші положення з питань його діяльності.

Стаття 11. Особливості реорганізації сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (кооперативного об'єднання)

1. За рішенням загальних зборів сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може бути реорганізовано⁸¹ лише в інший

81 У широкому розумінні реорганізація — це повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником. Реорганізація здійснюється за рішенням засновників (учасників) або органу юридичної особи, уповноваженої на те установчими документами. У деяких випадках реорганізація юридичних осіб здійснюється за рішенням уповноважених державних

сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, а кооперативне об'єднання — в інше кооперативне об'єднання.

У статті 28 Закону України «Про кооперацію» вказано, що реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) кооперативу відбувається за рішенням загальних зборів членів кооперативу в порядку, визначеному законодавством та статутом кооперативу. У разі реорганізації права та обов'язки кооперативу переходять до його правонаступників.

Ліквідація юридичної особи визнається також законодавством як одна з форм реорганізації. Реорганізація кооперативів шляхом ліквідації регулюється статтею 29 Закону України «Про кооперацію».

У коментованій частині Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» встановлюються особливості фактично тільки одного зі способів реорганізації сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, кооперативного об'єднання — перетворення.

органів чи суду або за згодою уповноважених державних органів. При реорганізації засновники (учасники) юридичної особи або органи, що прийняли рішення про реорганізацію юридичної особи, зобов'язані письмово повідомити про це кредиторів реорганізованих юридичної особи, а ті, у свою чергу, мають право вимагати припинення або дострокового виконання зобов'язання боржником, яким є ця юридична особа, і відшкодування збитків. Ст. 59 Господарського кодексу України прирівнює припинення до реорганізації. Однак термін «реорганізація» є більш широким. Реорганізація в деяких випадках може бути способом припинення юридичної особи, а в інших — способом створення юридичної особи. Відтак, виділення юридичної особи зі складу існуючої юридичної особи зумовлює виникнення нової юридичної особи, а не її припинення. Частково припинення юридичної особи в процесі реорганізації збігається з виникненням юридичної особи. При злитті, розділенні та перетворенні має місце як припинення, так і виникнення юридичних осіб. У Господарському кодексі України термін «реорганізація» зустрічається у ст. 56, присвяченій порядку створення суб'єктів господарювання, і у ст. 59, присвяченій порядку їх припинення, причому у кожній із цих статей термін «реорганізація суб'єкта господарювання» вживається із різним змістом, що само по собі не дуже вдало. Крім того, невдало цей термін використано й у ст. 56, бо в результаті приєднання нова юридична особа не утворюється, а має місце лише припинення однієї або кількох юридичних осіб при збереженні юридичної особи, до якої переходять права та обов'язки юридичних осіб, які припинили власну діяльність. У Законі «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» поняття «реорганізація» застосовується лише в зв'язку з припиненням юридичних осіб. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначає реструктуризацію підприємства як здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема, шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, яка не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що буде сприяти фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів. Стосовно реорганізації об'єднань підприємств, то це питання регламентується ч. 3, 4 ст. 124 Господарського кодексу України, зокрема, реорганізація зазначеного суб'єкта здійснюється за рішенням підприємств-учасників. Порядок та умови реорганізації об'єднань, створених на добровільних засадах, визначаються їх установчими документами.

Перетворення — це спосіб реорганізації, який передбачає зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства. При перетворенні одного підприємства в інше до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права та обов'язки колишнього підприємства (правонаступництво).

Наведемо декілька прикладів такої реорганізації:

- товариство з обмеженою відповідальністю реорганізується в акціонерне товариство;
- приватне підприємство реорганізується в товариство з обмеженою відповідальністю;
- публічне акціонерне товариство перетворюється у приватне.

Отже, якщо будь-яка юридична особа (ще один виняток — реорганізація громадського об'єднання⁸²) може бути перетворена в юридичну особу іншої форми власності чи організаційно-правової форми, то для сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Законом встановлені обмеження щодо таких перетворень: *сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може бути перетворено лише в інший сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, а кооперативне об'єднання — в інше кооперативне об'єднання.*

Слід зауважити, що таких обмежень не існує щодо інших видів кооперативів. Однак такі обмеження можна зрозуміти: держава, розуміючи важливе значення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації для розвитку аграрного сектора економіки, надаючи державну підтримку сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам, цими обмеженнями формує бар'єри для недобросовісної поведінки у цій сфері — нецільове використання бюджетної підтримки для створення приватного бізнесу через псевдо-кооперативи.

82 Відповідно до ст.ст. 27 Закону України «Про громадські об'єднання», реорганізація громадського об'єднання, яке має статус юридичної особи, здійснюється шляхом його приєднання до іншого громадського об'єднання такого самого статусу.

РОЗДІЛ III

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ВИРОБНИЧІ КООПЕРАТИВИ

Стаття 12. Членство в сільськогосподарському виробничому кооперативі

1. Членами сільськогосподарського виробничого кооперативу можуть бути фізичні особи, які виявили бажання об'єднатися для спільної виробничої діяльності⁸³ на засадах обов'язкової трудової участі⁸⁴ та внесли вступний внесок і пай у розмірах, визначених статутом кооперативу.

Діяльність виробничого кооперативу, у тому числі в частині членства регулюється, зокрема нормами параграфу 2 Цивільного кодексу України. А більш детально членство у виробничому кооперативі регулюється ст. 98 Господарського кодексу України.

Членами виробничого кооперативу можуть бути громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають статут кооперативу та дотримуються його вимог, беруть майнову та трудову участь у діяльності кооперативу. Громадяни можуть бути одночасно членами виробничих кооперативів, а також членами кооперативів інших типів (споживчих, житлових тощо).

Вступ до виробничого кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви громадянина. Член кооперативу робить вступний і пайовий внески в порядку, визначеному статутом виробничого кооперативу. Рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у його члени підлягає

83 У законодавстві термін «виробнича діяльність» не має роз'яснення.

У широкому розумінні, виробнича діяльність — це сукупність дій працівників із застосуванням засобів праці, необхідних для перетворення ресурсів в готову продукцію, яка включає в себе виробництво та переробку різних видів сировини, будівництво та надання будь-яких видів послуг.

У Господарському кодексі України зазначено, що сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. У свою чергу, господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності. У Законі України «Про кооперацію» встановлено, що виробничий кооператив утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб для спільної *виробничої або іншої господарської діяльності*, тобто виробнича діяльність розглядається як частина господарської діяльності. Ст. 23 цього ж Закону стверджує, що виробничі кооперативи провадять господарську діяльність. Використання ж у коментованому Законі терміну «виробнича діяльність» не є виправданим

84 У законодавстві термін «трудова участь» не має роз'яснення. Відповідно до ст. 252⁷ Кодексу законів про працю України, колектив бригади може розподіляти колективний заробіток із застосуванням коефіцієнта трудової участі. Коефіцієнт трудової участі — це узагальнений показник, який відображає реальний вклад кожного члена бригади в загальні результати роботи з обліком індивідуальної продуктивності, якості праці та відношення до праці.

затвердженню загальними зборами. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.

Членство у виробничому кооперативі припиняється в разі:

- добровільного виходу з кооперативу;
- припинення трудової участі в діяльності кооперативу;
- виключення з кооперативу у випадках і в порядку, визначених статутом;
- незатвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління (голови) про прийняття до кооперативу;
- смерті члена кооперативу.

Порядок і майнові наслідки припинення членства у виробничому кооперативі визначаються Господарським кодексом України та статутом кооперативу. Виключення з виробничого кооперативу (звільнення члена кооперативу з кооперативного підприємства) може бути оскаржено до суду.

Членство у *сільськогосподарському виробничому* кооперативі суттєво відрізняється від членства у *сільськогосподарському обслуговуючому* кооперативі.

Членами сільськогосподарського виробничого кооперативу можуть бути тільки фізичні особи (членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу можуть біти як фізичні, так і юридичні особи).

Такі обмеження щодо членства у кооперативі пов'язані з тим, що кожен член сільськогосподарського виробничого кооперативу має особисто працювати у такому кооперативі (брати трудову участь). Отже, обов'язковою умовою членства у виробничому сільськогосподарському кооперативі є участь у його діяльності особистою працею, оскільки кооператив є, насамперед, об'єднанням осіб, а не капіталів.

Такі обмеження також пов'язані із різною сутністю кооперативів: сільськогосподарський виробничий кооператив забезпечує своїх членів робочим місцем, яке є основним джерелом трудового доходу члена такого кооперативу. А сільськогосподарський обслуговуючий кооператив забезпечує своїх членів послугами, які є необхідними для здійснення ними більш ефективного ведення їхньої власної господарської діяльності, що є їхнім основним джерелом доходу.

Усе решта — добровільність членства, вступний внесок і пай, підпорядкування вимогам статуту є такими ж обов'язковими елементами виробничого кооперативу, як й інших видів кооперативів.

Ця норма Закону не стосується асоційованих членів виробничого кооперативу. Як і в будь-якому іншому кооперативі, у сільськогосподарському виробничому кооперативі допускається асоційоване член-

ство для осіб, які визнають його статут і внесли пай. Асоційований член кооперативу — фізична чи юридична особа, яка внесла пайовий внесок і користується правом дорадчого голосу в кооперативі. При ліквідації кооперативу асоційований член має переважне, порівняно з членами кооперативу, право на одержання паю. Порядок вступу до кооперативу та участь асоційованого члена в його господарській та іншій діяльності, його права та обов'язки, розміри паїв і виплат на паї визначаються статутом кооперативу.

Стаття 13. Особливості господарської діяльності сільськогосподарського виробничого кооперативу

1. Сільськогосподарські виробничі кооперативи провадять господарську діяльність, основною метою якої є отримання прибутку⁸⁵, та реалізують свою продукцію за цінами, що встановлюються самостійно на договірних засадах з покупцем, і є суб'єктами підприємницької діяльності.

Під господарською діяльністю у Господарському кодексі України розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів і з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва — підприємцями. Таким чином сільськогосподарські виробничі кооперативи є суб'єктами підприємництва.

Відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України, підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

На відміну від сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які здійснюють обслуговування своїх членів — виробників сільськогосподарської продукції, не маючи на меті одержання прибутку і є неприбутковими організаціями, сільськогосподарські виробничі кооперативи законодавство відносить до суб'єктів підприємницької діяльності.

Господарським кодексом України встановлено, що суб'єкти господарювання використовують у своїй діяльності вільні та державні ре-

⁸⁵ У розумінні Господарського кодексу України (ст. 142) прибуток (дохід) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань.

гульовані ціни. Вільні ціни визначаються на всі види продукції (робіт, послуг), за винятком тих, на які встановлено державні регульовані ціни. Вільні ціни визначаються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін, а у внутрішньогосподарських відносинах — також за рішенням суб'єкта господарювання.

Таким чином, сільськогосподарські виробничі кооперативи як суб'єкти підприємницької діяльності реалізують свою продукцію за вільними цінами на договірних засадах із покупцем.

Стаття 14. Право власності сільськогосподарського виробничого кооперативу

1. Право власності⁸⁶ на землю може набуватися сільськогосподарським виробничим кооперативом шляхом внесення до пайового фонду земельних ділянок його членами, а також придбання земельних ділянок за договорами купівлі-продажу, дарування, міни, іншими правочинами.

У ст. 22 Закону України «Про кооперацію» чітко встановлено: земля кооперативу складається із земельних ділянок, наданих йому в оренду або придбаних ним у власність, тобто, цей закон не передбачає переходу у власність кооперативу земельних ділянок, внесених до пайового фонду.

Так у ст. 16 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» наголошується на тому, що в разі виходу, виключення з кооперативу чи ліквідації кооперативу фізична чи юридична особа, яка внесла свій майновий пай у кооператив у формі земельної ділянки, отримує свій майновий пай виключно у формі земельної ділянки, тобто в натурі (на місцевості).

Там же йдеться про те, що в разі ліквідації кооперативу майновий пай у формі земельної ділянки не може бути використаний для виплати заробітної плати працівникам, виконання зобов'язань перед бюджетом, банками та іншими кредиторами. Але така заборона щодо розпорядження як невід'ємної частини права власності стає нікчемною, якщо кооператив як юридична особа є власником земельної ділянки.

Ст. 28 Земельного кодексу України передбачає, що право власності на землю підприємств може набуватися шляхом внесення до статутного капіталу земельних ділянок їх засновників. Однак для запобігання недобросовісному використанню такого права п. 14 розділу X Прикін-

⁸⁶ Право власності — це сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням власником належним йому майном на свій розсуд і у своїх інтересах, усуненням усіх третіх осіб від протиправного втручання у сферу його володіння цим майном, а також обов'язки власника не порушувати прав і законних інтересів інших осіб.

цеві положення якого встановлено, що до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2016 р., забороняється внесення права на земельну частку (пай) до статутних капіталів господарських товариств. Також слід не забувати про мораторій на відчуження земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб, для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), окрім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб. Купівля-продаж або інший спосіб відчуження таких земельних ділянок і часток (паїв) також запроваджується за умови набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2016 р. (пункт 15 зазначеного розділу X Земельного кодексу України). Отже, при внесенні земельних ділянок до пайового фонду сільськогосподарського виробничого кооперативу такий кооператив отримує тільки право користування такими ділянками.

Застереження! Набуття права власності на землю сільськогосподарським виробничим кооперативом шляхом внесення земельних ділянок до пайового фонду може призвести до втрати таких ділянок його членами у випадку, наприклад, продажу такої ділянки кооперативом після набуття права власності. Такий продаж є можливим, оскільки виробничий кооператив як власник може не тільки володіти, користуватися, а й розпоряджатися належними йому земельними ділянками. Тому задля захисту інтересів членів сільськогосподарських виробничих кооперативів видається доцільним вносити до пайового фонду таких кооперативів тільки право користування земельними ділянками, що може знайти відображення у статутах кооперативів.

Як і будь-яка юридична особа, сільськогосподарський виробничий кооператив має право на придбання земельних ділянок за договорами купівлі-продажу, дарування, міни, іншими правочинами.

2. Право власності на землю та право користування земельною ділянкою набуваються сільськогосподарським виробничим кооперативом відповідно до Земельного кодексу України.

Земельний кодекс України не передбачає будь-яких особливостей набуття права власності на земельні ділянки чи права користування земельними ділянками для сільськогосподарських виробничих кооперативів. Ці правовідносини регулюються ст. 134 та іншими статтями Земельного кодексу України.

РОЗДІЛ IV ДЕРЖАВА І КООПЕРАЦІЯ

Стаття 15. Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

1. Основними завданнями державної політики з підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є створення сприятливих умов для їх утворення, становлення і розвитку шляхом формування сприятливої податкової, фінансово-кредитної, інвестиційної політики щодо діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх членів, а також розроблення механізму їх державної підтримки.

Багато країн підтримують розвиток кооперативного сектора національної економіки через те, що їх соціальна місія співпадає із соціально-економічною політикою держави. Міжнародні організації, такі як МОП та ООН, рекомендують урядам підтримувати кооперативи у своїх країнах (див. Інформаційні додатки). А 2012 рік був проголошений ООН Міжнародним роком кооперативів.

Положення ст. ґрунтуються на нормах Закону України «Про кооперацію», де ст. 37 встановлено, що держава гарантує додержання прав і законних інтересів кооперативних організацій та їх членів, максимально сприяє розвитку і зміцненню їх господарської самостійності. При цьому держава сприяє підготовці висококваліфікованих кадрів для системи кооперації, розвитку мережі кооперативної освіти⁸⁷, проведенню наукових досліджень із питань кооперації.

Кооперативні організації взаємодіють з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування в питаннях виробництва продукції та надання послуг із метою зниження рівня безробіття, розв'язання інших економічних і соціальних проблем.

Норми цієї статті є підставою для розробки та релізації державних програм, спрямованих на підтримку таких кооперативів та їх членів.

⁸⁷ Сьогодні гостро стоїть проблема підготовки кадрів для сільськогосподарської кооперації. Така система у країні поки що не сформована. В окремих регіонах (наприклад, Львівська область) провідне місце у цій справі належить сільськогосподарським дорадчим службам. На відміну від країн Європи, США, Канади, потенціал інституту сільськогосподарських дорадчих служб в Україні це використовується належним чином. Цю місію часто виконують недержавні організації, такі як Міжнародна благодійна організація «Добробут громад».

2. Центральні та місцеві органи виконавчої влади⁸⁸ та органи місцевого самоврядування⁸⁹ забезпечують сприяння розвитку і зміцненню економічної самостійності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх членів, підвищенню ефективності їх діяльності, не допускають будь-яких обмежень господарської активності та ініціативи таких кооперативів, вільної і рівноправної їх участі на ринках товарів, робіт і послуг.

Ця норма забезпечує підтримку місцевими органами влади сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Положення про те, що не допускаються будь-які обмеження господарської активності та ініціативи таких кооперативів, вільної і рівноправної їх участі на ринках товарів, робіт і послуг, практично дублює норму ст. 37 Закону України «Про кооперацію»: забороняється втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування у фінансово-господарську та іншу діяльність кооперативних організацій, окрім випадків, прямо передбачених законом. У цій ст. також наголошується на тому, що збитки, завдані кооперативній організації внаслідок виконання рішень органів державної влади й місцевого самоврядування або їх посадових осіб, а також унаслідок невиконання чи неналежного виконання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування передбачених законодавством обов'язків щодо цієї організації, підлягають відшкодуванню у встановленому порядку. Спори з питань відшкодування збитків вирішуються у судовому порядку.

Закон дає можливість місцевим органам влади розробляти та ралізувати місцеві програми та заходи⁹⁰, спрямованих на підтримку таких кооперативів та їх членів.

88 Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», місцеві державні адміністрації забезпечують виконання виданих Президентом України актів, реалізацію програм Президента України та щорічного послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, виконання наданих Президентом України доручень, актів Кабінету Міністрів України, у тому числі в частині сільськогосподарської кооперації.

89 Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування», органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України.

90 Засади розроблення, затвердження та виконання державних цільових програм регулюються Законом України «Про державні цільові програми».

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» затвердження місцевих програм віднесено до компетенції місцевих рад.

Проекти ж місцевих програм на рівні району, області, як правило, розробляють місцеві державні адміністрації, які передають їх на затвердження відповідним радам і забезпечують їхню реалізацію після їх затвердження.

Наказом Міністерства економіки України від 04.12.2006 № 367 затверджено Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання.

3. Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів здійснюється відповідно до державних та регіональних програм за рахунок державного і місцевих бюджетів у порядку, встановленому законом.

Підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів здійснюється в рамках Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.⁹¹ Бюджетні кошти спрямовуються на придбання сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва. Фінансова підтримка надається кооперативу в розмірі 90% вартості техніки без урахування сум податку на додану вартість за умови попередньої оплати кооперативом поставальнику техніки 10% її вартості та укладення з управлінням відповідного договору.

Підготовка висококваліфікованих кадрів для системи кооперації, розвиток мережі кооперативної освіти, проведення наукових досліджень із питань кооперації залишається поки що за межами державної підтримки.

Регіональні програми, як правило, повторюють положення державних, водночас окремі з них є доповненням державних програм і перебачають заходи з компенсації вартості реєстрації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і розробки проекту розвитку з визначенням пріоритетного напрямку діяльності кооперативів, компенсацію вартості розробки бізнес-планів кооперативу⁹² тощо.

91 Існувало дві державні цільові програми, спрямовані на розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів:

програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003–2004 рр. (втратила чинність через обмежений термін дії);

державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. (втратила чинність на підставі Постанови Кабінету Міністрів України № 704 від 22.06.2011 р.).

92 Херсонська обласна цільова програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р., затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 2 вересня 2010 р. № 141.

РОЗДІЛ V ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПАЙ

Стаття 16. Процедура повернення пайового внеску у вигляді земельної ділянки члену кооперативу

1. У разі виходу, виключення з кооперативу чи ліквідації кооперативу фізична чи юридична особа, яка внесла свій майновий пай у кооператив у формі земельної ділянки, отримує свій майновий пай виключно у формі земельної ділянки, тобто в натурі (на місцевості)⁹³. У разі ліквідації кооперативу майновий пай у формі земельної ділянки не може бути використаний для виплати заробітної плати працівникам, виконання зобов'язань перед бюджетом, банками та іншими кредиторами.

Право власності громадян на землю гарантується Конституцією України (ст. 14). За своїм змістом воно є найбільш повним правом на землю, яке включає право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками (ст. 78 Земельного кодексу України).

Єдиною організаційно-правовою формою підприємств, що забезпечували повернення земельної ділянки у випадках припинення членства, є сільськогосподарські кооперативи⁹⁴. Але якщо, відповідно до положення п. 1 ст. 14 цього Закону, виробничий кооператив набуде права власності на земельну ділянку шляхом внесення її до пайово-

93 Пай члена кооперативу є персоніфікованим і поворотним внеском. При внесенні майна до господарського товариства особа стає власником абстрактного вкладу, який при виході повертається в тій формі, яку визначили загальні збори. Разом із тим при внесенні майна до пайового фонду кооперативу, член кооперативу має право на повернення саме того майна, яке було внесене до пайового фонду. І незважаючи на те, що право власності переходить до кооперативу, його член має право вимагати повернення переданого майна. Окрім того, Закон України «Про кооперацію» при визначенні поняття «пай» окремо серед майна виділяє земельну ділянку. Це не є випадковим. У ст. 21 цього Закону встановлено, що у разі виходу або виключення з кооперативу фізична або юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою (земельною ділянкою), грішми або (за бажанням) цінними паперами відповідно до їх вартості на момент виходу.

Тим не менш таке право особи на повернення земельної ділянки в натурі не забезпечується ні заборонами кооперативу відчужувати земельні ділянки, ні відповідальністю за неповернення земельної ділянки в натурі.

Якщо розглядати право особи на отримання внесеної земельної ділянки до пайового фонду як безумовне право, то перехід права власності від члена кооперативу до самого кооперативу є тимчасовим і неабсолютним. Право кооперативу на земельну ділянку обмежено в часі моментом виходу (виключення) члена кооперативу і пред'явлення останнім вимоги.

94 Положення п. 1 ст. 14 цього Закону можуть зруйнувати це твердження. Див. коментар до цієї норми.

го фонду і, як і потім, відчужить її на користь третьої особи, то стане неможливим повернення такої земельної ділянки члену кооперативу (див. застереження в коментарі до ст. 14 цього Закону).

Слід звернути увагу на те, що навіть при ліквідації кооперативу земельна ділянка не може бути використана для виконання зобов'язань перед кредиторами, а також перед державою.

Гарантування права на повернення земельної ділянки в натурі «робить кооперативну форму виробництва найбільш зручною та прибутковою в порівнянні з іншими видами комерційних організацій на селі»⁹⁵, адже вона не позбавляє селянина можливості самому господарювати на землі⁹⁶.

95 Е.А. Галиновская, Е.Л. Минина, И.Ф. Панкратов Комментарий к Федеральному Закону «О сельскохозяйственной кооперации». – М.: ИНФРА М – Норма, 1997. — с. 61.

96 Для порівняння — вихід з акціонерного товариства можливий тільки шляхом відчуження акціонером належних йому акцій. У кращому разі акціонеру повернуть лише вартість його акцій, які, як і цінні папери, мають властивість знецінюватися (див. Вівчаренко О.А. Право власності на землю в Україні (актуальні проблеми)/Ред. В.Л. Мунтян. — Івано-Франківськ, 1998. —с. 130). При виході учасника із товариства з обмеженою відповідальністю йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у статутному фонді. На вимогу учасника та за згодою товариства вклад може бути повернуто повністю або частково в натуральній формі (ч. 1 ст. 54 Закону України «Про господарські товариства»).

Таким чином, беручи участь у формуванні Статутного фонду господарських товариств шляхом внесення до нього земельної ділянки, селянин ризикує втратити її, адже законодавство не гарантує учаснику, який виходить (або якого виключають) зі складу такої юридичної особи, її повернення (за винятком земельних ділянок сільськогосподарського призначення, обіг яких обмежений законом та які не можуть вноситися до статутного капіталу господарського товариства).

РОЗДІЛ VI ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Уперше цей закон опубліковано в офіційному органі Верховної Ради України «Голос України» (18 січня 2013 р. № 11).

2. Кооперативи та кооперативні об'єднання, утворені до набрання чинності цим Законом, зобов'язані протягом року з дня набрання чинності цим Законом привести свої статuti у відповідність із цим Законом.

Необхідність змін у статутах кооперативів пов'язана із новелами цього Закону. Наприклад, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи з прийняттям цього Закону не можуть надавати послуги не членам кооперативу, що повинно знайти своє відображення у статутах таких кооперативів.

Термін приведення статутів кооперативів у відповідність із цим Законом спливає 19 січня 2014 р..

Будь-яка норма закону, яка приписує виконання певних дій, має містити й відповідні наслідки за її невиконання, інакше порушення не потягне за собою належну реакцію з боку держави. Законодавство про кооперацію таких санкцій не містить.

Згідно зі ст. 110 Цивільного кодексу України, юридична особа ліквідується за рішенням суду про визнання судом недійсною державну реєстрацію юридичної особи через допущені під час її створення порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом.

Відповідно до ст. 29 Закону України «Про кооперацію», кооператив ліквідується:

- за рішенням загальних зборів членів кооперативу або зборів уповноважених;
- за рішенням суду.

За неприведення статуту у відповідність до вимог Закону сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може не тільки втратити ознаку неприбутковості, а й бути ліквідований, але тільки за рішенням суду.

3. До приведення статутів у відповідність із цим Законом кооперативи та кооперативні об'єднання керуються положеннями діючих статутів у частині, що не суперечить цьому Закону.

Якщо норма статуту кооперативу суперечить цьому Закону, то кооперативи мають керуватися діючими статутами лише у частині, що не суперечить цьому Закону.

4. До приведення законодавства у відповідність із цим Законом акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

Якщо норма актів законодавства суперечить цьому Закону, то слід керуватися ними лише у частині, що не суперечить цьому Закону.

5. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у частині першій статті 86 Цивільного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 40-44, ст. 356) слова «споживчі кооперативи» замінити словами «кооперативи, крім виробничих»;

Цими змінами кооперативи віднесені до невідприємницьких товариств⁹⁷:

Невідприємницькі товариства (кооперативи, крім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

2) у Законі України «Про кооперацію» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 5, ст. 35):

у статті 2:

абзаци одинадцятий і дванадцятий викласти в такій редакції: цільовий внесок — грошовий чи інший майновий внесок члена кооперативу, що вноситься понад пай до спеціального фонду кооперативу для забезпечення виконання конкретних завдань кооперативу.

Цими змінами уточнено, що цільовий внесок вноситься для забезпечення виконання конкретних цілей діяльності кооперативу, а не просто статутної діяльності, як це було раніше записано;

пайовий фонд — фонд, що формується з пайових внесків членів кооперативу і є одним із джерел формування майна кооперативу, розмір якого може змінюватися».

Цими змінами визначено, що пайовий фонд формується не тільки під час створення кооперативу, а протягом усієї його діяльності й може змінюватися.

статтю 5 доповнити частиною другою такого змісту:

«Особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Цими змінами підкреслено, що сільськогосподарська кооперація є

⁹⁷ Невідприємницькими є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для подальшого розподілу між учасниками.

частиною загальної кооперативної системи, але при цьому має певні особливості, що регулюються окремим Законом.

друге речення частини другої статті 6 після слів «кооперативи можуть бути» доповнити словом «сільськогосподарськими».

Цими змінами закріплено де-юре напрям діяльності кооперативів, що існували де-факто:

*за напрямками діяльності кооперативи можуть бути **сільськогосподарськими**, житлово-будівельними, садово-городніми, гаражними, торговельно-закупівельними, транспортними, освітніми, туристичними, медичними тощо.*

частину першу статті 26 доповнити реченням такого змісту: «Ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи».

Цими змінами встановлено, що кооперативні виплати для сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів мають інше трактування:

*кооперативні виплати — частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу в порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу. **Ця норма не розповсюджується на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.***

частину сьому статті 29 після слів «(кооперативним організаціям)» доповнити словами «або зараховується до доходу бюджету».

Цими змінами встановлено, що майно неподільного фонду при ліквідації кооперативу може бути зараховано до доходу бюджету:

*майно неподільного фонду не підлягає поділу між його членами й передається за рішенням ліквідаційної комісії іншій (іншим) кооперативній організації (кооперативним організаціям) **або зараховано до доходу бюджету.** При цьому в рішенні повинні бути визначені напрями використання вказаного майна.*

3) у Законі України «Про сільськогосподарський перепис» (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 9, ст. 115):

в абзаці другому статті 1 слова «сільськогосподарську худобу і птицю» замінити словами «сільськогосподарських тварин».

Цими змінами запроваджено більш широке поняття «сільськогосподарські тварини»:

виробники сільськогосподарської продукції — юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, фізичні особи (фізичні особи-підприємці, домогосподарства), які займаються сільськогосподарською діяльністю, передбаченою кла-

сифікацією видів економічної діяльності (va375202-05), мають у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи **сільськогосподарських тварин** (раніше було — сільськогосподарську худобу і птицю).

у частині першій статті 8 слова «худоби та птиці» замінити словом «тварин».

Цими змінами запроваджено більш широке поняття:

*Програмою загального сільськогосподарського перепису передбачаються запитання, що дозволяють ідентифікувати респондентів стосовно їх загальних характеристик; земельних ресурсів та їх використання; сільськогосподарських культур; **тварин**; меліорації та агрохімічних заходів; сільськогосподарських машин і техніки; сільськогосподарських будівель і споруд, зайнятих в сільськогосподарському виробництві; інших виробничих сільськогосподарських ресурсів.*

6. Кабінету Міністрів України протягом року з дня набрання чинності цим Законом:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом Див. коментарі до п. 2 «Прикінцевих положень»;

забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади своїх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом» Див. коментарі до п. 2 Прикінцевих положень.

Президент України
В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ

20 листопада 2012 р.

№ 5495-VI

**КОРОТКИЙ КОМЕНТАР
ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО КООПЕРАЦІЮ»**

**ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО КООПЕРАЦІЮ**

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 5, ст. 35)

(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду № 16-рп/2004 від 11.11.2004)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 1448-VI (1448-17) від 04.06.2009, ВВР, 2009, № 43, ст. 639

№ 2949-VI (2949-17) від 14.01.2011, ВВР, 2011, № 32, ст. 318

№ 3205-VI (3205-17) від 07.04.2011, ВВР, 2011, № 41, ст. 413

№ 5410-VI (5410-17) від 02.10.2012

№ 5492-VI (5492-17) від 20.11.2012

№ 5495-VI (5495-17) від 20.11.2012}

**Із змінами і доповненнями, внесеними
Законами України**

від 4 червня 2009 р. N 1448-VI,

від 14 січня 2011 р. N 2949-VI,

від 7 квітня 2011 р. N 3205-VI,

від 2 жовтня 2012 р. N 5410-VI,

від 20 листопада 2012 р. N 5492-VI,

від 20 листопада 2012 р. N 5495-VI,

від 4 липня 2013 р. N 402-VII.

Цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування кооперації в Україні.

Преамбула цього Закону вказує на його рамковий характер: закон визначає тільки *основи* функціонування *всієї* системи кооперативних організацій (кооперації) в Україні, у тому числі сільськогосподарських⁹⁸.

Див. також коментар до преамбули Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

98 Діяльність окремих видів кооперативів регулюється також Законами України «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про споживчу кооперацію», «Про кредитні спілки», Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України. Діяльність кооперативів як юридичних осіб регулюється також спеціальними актами законодавства, наприклад, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», Кодексом законів про працю України тощо.

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Кооперація

Кооперація — система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів.

Див. коментар до ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Стаття 2. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

кооперативна організація — кооператив або кооперативне об'єднання;

кооператив — юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування;

виробничий кооператив — кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку;

обслуговуючий кооператив — кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності. Обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 відсотків загального обороту кооперативу;

споживчий кооператив (споживче товариство) — кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для організації торговельного обслуговування, заготівель сільськогосподарської продукції, сировини, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів;

пай — майновий поворотний внесок члена (асоційованого члена) кооперативу у створення та розвиток кооперативу, який здійснюється шляхом передачі кооперативу майна, в тому числі грошей, майнових прав, а також земельної ділянки;

додатковий пай — добровільний грошовий чи інший майновий по-

воротний внесок члена (асоційованого члена) кооперативу понад пай у пайовому фонді кооперативу;

вступний внесок — грошовий чи інший майновий неповоротний внесок, який зобов'язана сплатити особа у разі вступу до кооперативної організації;

членський внесок — грошовий неповоротний внесок, який періодично сплачується членом кооперативного об'єднання для забезпечення поточної діяльності кооперативного об'єднання;

цільовий внесок — грошовий чи інший майновий внесок члена кооперативу, що вноситься понад пай до спеціального фонду кооперативу для забезпечення виконання конкретних завдань кооперативу;

пайовий фонд — фонд, що формується з пайових внесків членів кооперативу і є одним із джерел формування майна кооперативу, розмір якого може змінюватися;

резервний фонд — фонд, що формується за рахунок відрахувань від доходу кооперативу та інших не заборонених законодавством надходжень, використовується для покриття шкоди від надзвичайних ситуацій;

неподільний фонд — обов'язковий фонд, що формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу і не підлягає розподілу між пайовиками.

Див. коментар до ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Стаття 3. Мета та основні завдання кооперації

Метою кооперації є задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоуправління та самоконтролю.

Основними завданнями кооперації:

- **підвищення життєвого рівня членів кооперативів, захист їх майнових інтересів і соціальних прав;**
- **створення системи економічної і соціальної самопомоги населення та суб'єктів господарювання;**
- **залучення у виробництво товарів, робіт, послуг, додаткових трудових ресурсів, підвищення трудової і соціальної активності населення;**
- **створення і розвиток інфраструктури, необхідної для провадження господарської та іншої діяльності кооперативів**

з метою зростання матеріального добробуту їх членів та задоволення потреб у товарах і послугах;

- **сприяння сталому розвитку та становленню засад демократичного розвитку суспільства.**

Ефективність роботи кооперації як системи визначається повнотою задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій. У більш вузькому розумінні — повнотою, кількістю, якістю, своєчасністю виконаних робіт, наданих послуг, рівнем зменшення ризиків, витрат і збільшення доходів членів кооперативу. Однак діяльність кооперативів виходить за рамки чисто економічних відносин⁹⁹: турбота про громаду, навчання членів кооперативу, виховання лідерів, співпраця кооперативів, взаємодопомога, сповідування демократичних принципів. Саме тому Генеральна Асамблея ООН, проголошуючи 2012 рік Міжнародним роком кооперативів, обрала для нього гасло «Кооперативні підприємства будують кращий світ».

Стаття 4. Основні принципи кооперації

Кооперація базується на таких основних принципах:

- **добровільності вступу та безперешкодного виходу з кооперативної організації;**
- **соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва;**
- **рівного права голосу під час прийняття рішень (один член кооперативу — один голос);**
- **вільного вибору напрямів і видів діяльності;**
- **демократичного контролю за діяльністю кооперативних організацій та їх посадових осіб з боку членів кооперативних організацій;**
- **безпосередньої участі членів кооперативної організації у її діяльності.**

Принципи, що розглядаються як ідея, основні засади, що відображають головну мету, завдання, напрями, форми й методи діяльності кооперації. Основні принципи кооперації, викладені у цьому Законі

⁹⁹ Як зазначає М.В. Присяжнюк, кооператив розвиває та підсилює економічний капітал членів громади, дає можливість подолати бідність, сприяє залученню у виробництво товарів, послуг і додаткових трудових ресурсів. Зрозуміло, що такий розвиток ситуації призведе до зростання трудової активності сільського населення. А разом дасть змогу розвивати й соціальні блага. Він здатний вирівняти нерівність між доходом селянина та реальною ціною на сільськогосподарську продукцію. Як показує світовий досвід розвитку кооперації, саме такі структури можуть поборотися з армією перекупників, які заробляють на селянах мільйони. Кооперативи — це модель успішного розвитку сільських регіонів (див.: <http://ruporzt.com.ua/citati/print:page,1,2804-m-prisyazhnyuk-golovnij-regional-zhitomirshhini.html>).

базуються на принципах Міжнародного кооперативного альянсу¹⁰⁰.

Стаття 5. Законодавство про кооперацію

Законодавство про кооперацію базується на нормах Конституції України і Цивільного кодексу України, цього Закону, інших нормативно-правових актів з питань кооперації.

Особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію».

(Статтю 5 доповнено частиною другою згідно із Законом № 5495-VI від 20.11.2012)

Див. коментар до ст. 2 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

100 International Co-operative Alliance (ICA) — міжнародна організація, утворена 19 серпня 1895 р. рішенням I Установчого кооперативного конгресу, який відбувся в м.Лондоні (Великобританія). Має консультативний статус при Економічній і соціальній раді ООН (ЕКОСОП). Зараз учасницями альянсу є 237 кооперативних організацій із 89 країн світу. XXXI Конгрес МКА (м. Манчестер, 1995) прийняв новий статут МКА. Відповідно до цього статуту, метою МКА як всесвітнього представника кооперативних організацій усіх видів є сприяння світовому кооперативному рухові; заохочення і захист кооперативних цінностей і принципів; підтримка в розвитку економіки та ін взаємовигідних відносин між членами організації; сприяння соціальному прогресу, міжнародному миру та безпеці.

Головний офіс — ICA Head Office. www.ica.coop.

Регіональні офіси:

COOPERATIVES EUROPE — ICA European Region. www.coopseurope.coop

ICA Regional Office for the Americas (ICA Americas). www.iciamericas.coop

ICA Regional Office for Asia&the Pacific (ICA Asia-Pacific). www.icaroap.coop

ICA Regional Office Africa (ICA Africa) www.icaafrica.coop

ICA Business Office — Singapore www.icaroap.org.sg

РОЗДІЛ II КООПЕРАТИВ

Стаття 6. Кооператив

Кооператив є первинною ланкою системи кооперації і створюється внаслідок об'єднання фізичних та/або юридичних осіб на основі членства для спільної господарської та іншої діяльності з метою поліпшення свого економічного стану.

Відповідно до завдань та характеру діяльності кооперативи поділяються на такі типи: виробничі, обслуговуючі та споживчі. За напрямками діяльності кооперативи можуть бути сільсько-господарськими, житлово-будівельними, садово-городніми, гаражними, торговельно-закупівельними, транспортними, освітніми, туристичними, медичними тощо.

Кооператив є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням.

Див. також коментар до ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Стаття 7. Порядок створення кооперативу

Кооператив створюється його засновниками на добровільних засадах.

Засновниками кооперативу можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, а також юридичні особи України та іноземних держав, які беруть участь у діяльності кооперативів через своїх представників.

Для початку процедури створення кооперативу як юридичної особи необхідні ініціатори — коло осіб, які бажають створити такий кооператив і візьмуть на себе не тільки тягар організаційної роботи зі створення кооперативу, а й переконують інших у правильності та привабливості їхньої ідеї. Згодом вони можуть стати засновниками кооперативу.

Ця норма встановлює, що засновниками українських кооперативів можуть бути не тільки громадяни чи юридичні особи — резиденти України, а й нерезиденти України без дискримінації за ознакою статі, соціальної, расової, політичної й релігійної приналежності людей.

Рішення про створення кооперативу приймається його установчими зборами.

Тільки засновники кооперативу, які добровільно зібралися на установчих зборах, можуть прийняти рішення про створення кооперативу. Ніхто інший, включаючи органи влади, не може примусити будь-кого створювати кооператив.

Як правило, на розгляд установчих зборів кооперативу виносяться такі питання:

1. про створення кооперативу та затвердження його статуту;
2. вибори засновників, членів правління (якщо правління обирається) та голови кооперативу;
3. призначення відповідального за державну реєстрацію кооперативу;
4. визначення та затвердження юридичної адреси кооперативу. Кооператив може бути зареєстрований за місцем проживання одного із засновників і підтвердженням адреси реєстрації буде ксерокопія його паспорта. Може також бути договір оренди приміщення, де буде розміщений кооператив.

Рішення установчих зборів оформляється протоколом, який підписують головуючий та секретар зборів. У протоколі зазначаються особи, які брали участь в установчих зборах: для фізичної особи — прізвище, ім'я та по батькові, дані паспорта громадянина України або паспортних документів іноземця (для осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні, — дані документа, який його замінює); для юридичної особи — прізвище, ім'я та по батькові уповноваженого представника юридичної особи, документ, що підтверджує його повноваження. Дані про фізичну особу засвідчуються її особистим підписом, а про юридичну особу — підписом її уповноваженого представника.

Закон встановлює процедури оформлення волевиявлення осіб, які бажають створити кооператив. Щоб таке волевиявлення формалізувати, необхідно вести протокол зборів, фіксуючи хід розгляду питань порядку денного та прийняті рішення.

У коментованій нормі встановлені вимоги до протоколу. Недотримання таких вимог може бути причиною відмови в реєстрації кооперативу як юридичної особи.

Слід звернути увагу на те, що якщо у створенні кооперативу бере участь юридична особа, то її представник має бути належним чином уповноважений для участі в таких зборах¹⁰¹.

Чисельність членів кооперативу не може бути меншою ніж три особи.

¹⁰¹ Поняття *представництва* дається у ч. 1 ст. 237 Цивільному кодексі України — це правовідносини, в яких одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє

Закон визначає тільки мінімальну кількість членів кооперативу, оскільки за своєю природою кооператив не може бути компанією однієї особи. Максимальна кількість членів кооперативу не обмежується¹⁰².

При створенні кооперативу складається список членів та асоційованих членів кооперативу, який затверджується загальними зборами.

Кооператив — це організація із фіксованим індивідуальним членством, тому такий список є обов'язковим.

Стаття 8. Статут кооперативу

Статут¹⁰³ кооперативу є правовим документом, що регулює його діяльність.

Слід зазначити, що низка вимог до статутних документів встановлюється не тільки законодавством про кооперацію, а й іншими правовими актами, зокрема Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Податковим кодексом України. Вони мають загальний характер і стосуються всіх юридичних осіб, в тому числі кооперативів.

Статут кооперативу повинен містити такі відомості:

- **найменування кооперативу, його тип та місцезнаходження;**
- **мета створення кооперативу і вичерпний перелік видів його діяльності;**
- **склад його засновників;**
- **умови і порядок вступу до кооперативу та виходу чи виключення з нього;**
- **права і обов'язки членів та асоційованих членів кооперативу;**
- **порядок внесення змін до статуту кооперативу;**
- **порядок встановлення розмірів і сплати внесків та паїв членами кооперативу та відповідальність за порушення зобов'язань щодо їх сплати;**

¹⁰² Загальними зборами кооперативу можуть прийматися рішення щодо обмеження кількості членів кооперативу, виходячи із програми його господарської діяльності, виробничих потужностей — можливостей вчасно та якісно надавати членам кооперативу послуги та/або виконувати певні обсяги робіт.

¹⁰³ У широкому розумінні статут є:

зведенням правил, що визначають завдання, структуру, функції та порядок діяльності якої-небудь установи, організації та ін.;

у деяких країнах Західної Європи у XIV–XVIII ст. — закон, урядове розпорядження або збірник законів;

у США, Великобританії та деяких інших країнах — законодавчі акти загальнонормативного характеру;

у міжнародному праві — найчастіше положення про діяльність якого-небудь органу.

- форми участі членів кооперативу в його діяльності;
- порядок формування, склад і компетенція органів управління та органів контролю кооперативу, а також порядок прийняття ними рішень, у тому числі з питань, рішення з яких приймається одностанно чи *кваліфікованою більшістю* голосів членів кооперативу, які беруть участь у загальних зборах;
- порядок формування, використання та розпорядження майном кооперативу;
- порядок розподілу його доходу та покриття збитків;
- порядок обліку і звітності у кооперативі;
- порядок реорганізації і ліквідації кооперативу та вирішення пов'язаних з цим майнових питань;
- порядок скликання загальних зборів;
- умови і порядок повернення паю.

Ця норма містить перелік обов'язкових норм статуту. Деякі норми закону вносять уточнення до цього переліку.

Важливо звернути увагу на те, що статут повинен містити *вичерпний перелік* видів діяльності кооперативу. Однак це не означає, що у статуті треба перелічувати кожен із послуг, яку надаватиме кооператив. Їх можна згрупувати, вказавши таким чином: послуги у сфері тваринництва (що в дійсності означатиме широкий спектр послуг із вирощування худоби, її збуту, забезпечення кормами тощо), послуги у сфері рослинництва і т.д.

Статут може містити інші пов'язані з особливостями діяльності кооперативу положення, що не суперечать законодавству.

Кооператив може включати будь-які норми, що не суперечать законодавству до свого статуту. Однак слід пам'ятати, що *статут кооперативу має бути зареєстрований* відповідно до вимог законодавства. Якщо часто вносити зміни до статуту кооперативу, то це забиратиме чимало часу та ресурсів. Тому доцільно, щоб статuti дозволяли врегульовувати окремі питання діяльності кооперативів внутрішніми документами. Для сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів таким документом є, насамперед, Правила внутрішньогосподарської діяльності.

Стаття 9. Державна реєстрація кооперативу

Державна реєстрація кооперативу проводиться в порядку, передбаченому законом.

Державна реєстрація кооперативу, як і будь-якої іншої юридичної особи, здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців».

Стаття 10. Член кооперативу

Членами кооперативу можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, юридичні особи України та іноземних держав, що діють через своїх представників, які внесли вступний внесок та пай у розмірах, визначених статутом кооперативу, додержуються вимог статуту і користуються правом ухвалюного голосу.

Членом кооперативу може бути фізична особа, яка досягла 16-річного віку і виявила бажання брати участь у його діяльності.

Кооператив зобов'язаний вести облік своїх членів та видати кожному з них посвідчення про членство.

Див. коментар до ст. 6 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Слід наголосити, що засновники після створення кооперативу стають його членами і не мають жодних переваг у порівнянні з тими, хто став членом кооперативу пізніше.

Зазначимо також, що членами українських кооперативів можуть бути не тільки громадяни чи юридичні особи — резиденти України, а й нерезиденти України.

Стаття 11. Вступ до кооперативу

Вступ до кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви. Особа, яка подала заяву про вступ до кооперативу, вносить вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених його статутом. Рішення правління чи голови кооперативу про прийняття до кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами його членів. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.

Вступ до кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви. Законодавець не встановлює спеціальних вимог до такої заяви.

Видається доцільним, щоб у заяві підтверджувався факт ознайомлення зі статутом кооперативу та його правилами, підтверджувався намір виконувати їхні вимоги, вказувався вид діяльності, за яким новий член кооперативу виявив бажання кооперуватися, а також зобов'язання щодо розміру такої кооперації (наприклад, обсяги реалізації молока, виробленого у господарстві кандидата у члени кооперативу). У заяві можна також викладати й інші зобов'язання чи умови¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Таку заяву можна розглядати як договір між членом кооперативу та кооперативом, оскільки тут особа заявляє про свої зобов'язання та підтверджує їх власним підписом, а кооператив, прийнявши рішення про прийом особи у свої члени, погоджується з такими зобов'язаннями.

Особа, яка подала заяву про вступ до кооперативу, вносить вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених його статутом.

Відсутність такого внеску може бути причиною для відмови у прийнятті у члени кооперативу або виключення з кооперативу, якщо такі внески, відповідно до норм статуту, сплачуються протягом визначеного періоду після факту прийняття у члени кооперативу.

Вступ у члени кооперативу ґрунтується на принципі добровільності, який означає відсутність будь-якого примусу під час вступу в члени кооперативу. Членом кооперативу може стати тільки та особа, яка має таке бажання і висловить його у письмовій заяві.

Прийом у члени кооперативу розділено на два етапи:

- після подання зави рішення про прийняття нового члена приймає правління кооперативу або голова кооперативу (у залежності від того, чи є правління у кооперативі, та як порядок прийому у члени визначений статутом кооперативу),
- рішення правління кооперативу або голови кооперативу затверджується загальними зборами.

Така етапність дає можливість кооперативу оперативно залучати нових членів.

У випадку відмови особі у прийнятті у члени кооперативу або нехвалення загальними зборами рішення правління кооперативу чи голови кооперативу, що трапляється дуже рідко, усі попередньо сплачені внески повертаються. Порядок повернення внесків можна передбачити у статуті кооперативу.

Стаття 12. Основні права та обов'язки члена кооперативу

Основними правами члена кооперативу є:

- **участь в господарській діяльності кооперативу, а також в управлінні кооперативом, право голосу на його загальних зборах, право обирати і бути обраним в органи управління;**
- **користування послугами кооперативу;**
- **одержання кооперативних виплат та виплат на паї;**
- **одержання паю у разі виходу з кооперативу в порядку і в строки, визначені його статутом;**
- **право вносити пропозиції щодо поліпшення роботи кооперативу;**

Існує також практика укладання окремого договору про участь у господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

На загал, усе залежить від того, яка процедура підтвердження участі в господарській діяльності передбачена статутом кооперативу та Правилами внутрішньогосподарської діяльності (у сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах).

- усунення недоліків у роботі його органів управління та посадових осіб;
- право звертатися до органів управління та органів контролю за діяльністю кооперативу, посадових осіб кооперативу із запитами, пов'язаними з членством у кооперативі, діяльністю кооперативу та його посадових осіб, одержувати письмові відповіді на свої запити.

Основними обов'язками члена кооперативу є:

- додержання статуту кооперативу;
- виконання рішень органів управління кооперативу та органів контролю за діяльністю кооперативу;
- виконання своїх зобов'язань перед кооперативом;
- сплата визначених статутом кооперативу внесків.

Законами, що регулюють діяльність окремих типів кооперативів або кооперативів за напрямками їх діяльності, та статутом кооперативу можуть бути передбачені додаткові права та обов'язки його членів.

Перелік таких прав і обов'язків не є вичерпним, оскільки законами та статутами можуть бути передбачені додаткові права та обов'язки його членів.

У цих нормах викладені тільки права та обов'язки членів кооперативів, що зумовлені специфікою кооперативної організації.

Їх можна поділити на особисті та майнові права та обов'язки.

Особисті права та обов'язки випливають із самої природи кооперативу. До них слід віднести право брати участь у діяльності кооперативу та управлінні його справами, обирати й бути обраним до органів управління кооперативу, ревізійної комісії, вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності кооперативу, усунення недоліків у роботі його органів і службових осіб.

До майнових прав належить право одержувати кооперативні виплати та виплати на пай; користуватися майном кооперативу, пільгами й перевагами, передбачених для його членів; право на одержання пайового внеску у випадках і порядку, передбаченими законодавством і статутом кооперативу тощо.

Усі ці права визначаються кооперативною природою суспільних відносин.

Основними обов'язками членів кооперативу є виконання зобов'язань перед кооперативом, зафіксованих у його статуті, рішення органів правління, а також взятих добровільно при вступі до кооперативу.

Як і права, обов'язки є особисті й майнові.

До особистих належать обов'язок брати участь в управлінні справами кооперативу, додержуватися статуту кооперативу й виконувати рішення загальних зборів і виборних органів управління й контролю кооперативу.

До майнових можна віднести виконання зобов'язань перед кооперативом: член кооперативу має особисто брати участь у діяльності виробничого кооперативу, а члени обслуговуючих кооперативів — виконувати зобов'язання стосовно участі в господарській діяльності кооперативу, а саме — користуватися послугами обслуговуючого кооперативу. Власне, цим кооператив відрізняється від господарських товариств.

Стаття 13. Припинення членства в кооперативі

Членство в кооперативі припиняється у разі:

- добровільного виходу з нього;
- припинення трудової участі в діяльності виробничого кооперативу;
- несплати внесків у порядку, визначеному статутом кооперативу;
- смерті члена кооперативу — фізичної особи;
- ліквідації члена кооперативу — юридичної особи;
- припинення діяльності кооперативу.

Виключення з членів кооперативу може бути оскаржене до суду.

Див. коментар до пункту 3 ст. 6 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Стаття 14. Асоційоване членство в кооперативі

У кооперативі допускається асоційоване членство для осіб, які визнають його статут та внесли пай.

Асоційований член кооперативу — фізична чи юридична особа, яка внесла пайовий внесок і користується правом дорадчого голосу в кооперативі. При ліквідації кооперативу асоційований член кооперативу має переважне, порівняно з членами кооперативу право на одержання паю.

Порядок вступу до кооперативу та участь асоційованого члена в його господарській та іншій діяльності, права та обов'язки такого члена, розміри паїв та виплат на паї визначаються статутом кооперативу.

У кооперативі допускається асоційоване членство для осіб, які визнають його статут і внесли пай. Таким чином, вступний внесок асоційо-

ваний член кооперативу не вносить.

Це стосується і можливості асоційованого членства в сільсько-господарському обслуговуючому кооперативі (див. коментар до ст. 6 Закону «Про сільськогосподарську кооперацію»).

Асоційованими членами українських кооперативів також можуть бути не тільки громадяни чи юридичні особи — резиденти України, а й нерезиденти України.

Хоча асоційовані члени не беруть участі в управлінні кооперативом, оскільки мають тільки право дорадчого голосу, однак вони користуються іншою перевагою — при ліквідації кооперативу пай повертається у першу чергу саме таким членам. Оскільки асоційовані члени виконують функцію інвестора для кооперативів, то переважне право на отримання паю можна розглядати як форму захисту інвестицій. Цілком зрозуміло, що за таких обставин *будуть особливими й порядок вступу до кооперативу та участь асоційованого члена в діяльності кооперативу, обов'язки такого члена, розміри паїв і виплат на паї.*

Вікові обмеження для всіх членів кооперативу однакові: асоційованим членом кооперативу теж може бути фізична особа віком не молодше 16 років, що пов'язано із цивільною дієздатністю фізичної особи¹⁰⁵.

Стаття 15. Вищий орган управління кооперативу

Вищим органом управління кооперативу є загальні збори членів кооперативу.

До компетенції загальних зборів членів кооперативу належить:

- **затвердження статуту кооперативу та внесення до нього змін, прийняття інших рішень, що стосуються діяльності кооперативу;**
- **утворення органів управління та контролю за діяльністю кооперативу, інших органів кооперативу;**
- **заслуховування звітів його органів управління і органів контролю;**
- **затвердження порядку розподілу доходу кооперативу;**
- **визначення розмірів вступного і членського внесків та паїв;**
- **визначення розмірів, порядку формування та використання фондів кооперативу;**
- **визначення розмірів оплати праці голови правління, голови ревізійної комісії (ревізора), а також кошторису на утримання**

¹⁰⁵ Відповідно до ст. 30 Цивільного кодексу України, цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

апарату органів управління та органів контролю за діяльністю кооперативу;

- затвердження річного звіту і балансу кооперативу;
- затвердження рішення правління або голови правління про прийняття нових членів та припинення членства;
- прийняття рішень щодо володіння, користування та розпорядження майном;
- утворення спеціальних комісій із залученням як консультантів найманих працівників;
- прийняття рішень про вступ кооперативу до кооперативних об'єднань;
- прийняття рішень про реорганізацію або ліквідацію кооперативу.

Рішенням загальних зборів членів кооперативу до компетенції загальних зборів можуть бути віднесені інші питання діяльності кооперативу.

Чергові загальні збори членів кооперативу скликаються правлінням або головою кооперативу у разі потреби, але не рідше одного разу на рік.

Про дату, місце, час проведення та порядок денний загальних зборів члени кооперативу повинні бути повідомлені не пізніше ніж за 10 днів до визначеного строку їх проведення.

Позачергові загальні збори членів кооперативу скликаються на вимогу:

- не менше третини його членів;
- спостережної ради;
- ревізійної комісії (ревізора);
- органу управління кооперативного об'єднання, членом якого він є.

Позачергові загальні збори членів кооперативу повинні бути скликані протягом 20 днів з дня надходження такої вимоги. У разі незабезпечення правлінням (головою) кооперативу скликання позачергових загальних зборів вони можуть бути скликані особами, які вимагали їх скликання, протягом наступних 20 днів.

У разі коли з організаційних причин (через територіальне розміщення чи значну чисельність членів кооперативу) проведення загальних зборів членів кооперативу неможливе, статутом кооперативу може бути передбачено скликання зборів уповноважених кооперативу. Кількість членів кооперативу, які мають право делегувати уповноважених, та порядок делегування уповноважених для участі у зборах уповноважених визначаються статутом кооперативу.

Загальні збори членів кооперативу правомочні вирішувати питання, якщо на них присутні більше половини його членів, а збори уповноважених — за наявності не менше двох третин уповноважених.

Кожний член кооперативу чи уповноважений кооперативу має один голос, і це право не може бути передано іншій особі.

Рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) кооперативу про прийняття, внесення змін до статуту, вступ до кооперативного об'єднання або вихід з нього та про реорганізацію або ліквідацію кооперативу вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менш як 75 відсотків членів кооперативу, присутніх на загальних зборах кооперативу. З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів членів (уповноважених) кооперативу, присутніх на його загальних зборах.

Рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) кооперативу приймаються відповідно до його статуту відкритим або таємним голосуванням.

Характерною рисою кооперативів є демократичний характер управління, контролю за діяльністю посадових осіб із боку членів, їх змінюваність і виборність; кожен член кооперативу має на загальних зборах лише один голос, незалежно від кількості внесених паїв¹⁰⁶. Основними правовими засадами, на яких здійснюється управління кооперативом, є самоврядування, гласність, участь його членів у вирішенні питань діяльності кооперативів.

Вищим органом управління кооперативу є загальні збори його членів.

Закон визначає низку питань, які становлять виключну компетенцію загальних зборів. Будь-який інший орган управління кооперативу не має права приймати рішення з цих питань.

Водночас, вони мають право розглядати та вирішувати будь-які питання діяльності кооперативу, оскільки рішенням загальних зборів членів кооперативу до компетенції загальних зборів можуть бути віднесені інші питання діяльності кооперативу. Це підкреслює особливий правовий статус загальних зборів та є однією із гарантій захисту прав членів кооперативу в управлінні справами.

Важливою гарантією захисту прав членів є встановлений порядок проведення та скликання загальних зборів, прийняття ними рішень та можливості їх оскарження.

У Законі, на перший погляд, наведено вичерпний перелік прав на скликання позачергових загальних зборів, однак статутом кооперати-

¹⁰⁶ Аграрне право України: підручник/В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк [та ін.] за заг. ред. В.М. Єрмоленка. — К.: Юрінком Інтер, 2010. — 608 с.

ву можуть бути передбачені й інші випадки¹⁰⁷.

Для кооперативів із великою кількістю членів надзвичайно важливим є інститут уповноважених кооперативу. Це мінімізує видатки кооперативу на організацію зборів і робить управління кооперативом більш мобільним.

Обов'язок правління повідомляти членів кооперативу заздалегідь про час і місце їх проведення та порядок денний зборів (не пізніше ніж за 10 днів) дає можливість усім членам кооперативу підготуватися до цих зборів, а також гарантує, що за цей час порядок денний не буде змінено.

Загальні збори членів кооперативу правомочні вирішувати питання, якщо на них були присутні більше половини його членів, а збори уповноважених — за наявності не менше двох третин уповноважених. Цю норму необхідно тлумачити як таку, що встановлює мінімальну кількість членів, необхідну для правомочності загальних зборів, тобто є цілком можливим встановлення з ініціативи самих кооперативів більш високих норм представництва. З іншого боку, ця норма не може бути нижчою за передбачену в Законі, адже це може призвести до проведення загальних зборів при мінімальній кількості учасників.

Недотримання норм цієї статті може стати підставою для припинення або скасування незаконних рішень загальних зборів.

Стаття 16. Виконавчий орган кооперативу

Виконавчим органом кооперативу є правління, яке очолює голова, повноваження якого визначаються статутом кооперативу. Виконавчий орган підзвітний вищому органу управління кооперативу і несе перед ним відповідальність за ефективність роботи кооперативу.

У кооперативі, до складу якого входить менше ніж 10 членів, обирається лише голова кооперативу.

Виконавчий орган кооперативу:

- здійснює управління кооперативом у період між загальними зборами членів кооперативу, забезпечує виконання їх рішень;
- представляє кооператив у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, юридичними та фізичними особами;
- укладає угоди між кооперативом та іншими особами;
- діє від імені кооперативу в межах, передбачених статутом кооперативу.

¹⁰⁷ У Господарському кодексі України також зазначається, що статутом можуть бути передбачені й інші випадки скликання загальних зборів (п. 3 ст. 102)

Виконавчий орган може бути наділений іншими повноваженнями, визначеними вищим органом управління кооперативу або статутом кооперативу.

Члени правління та голова кооперативу обираються загальними зборами членів кооперативу на строк, визначений статутом, але не більше ніж на п'ять років. Порядок обрання або відкликання членів правління та голови кооперативу, а також порядок проведення засідань правління кооперативу та прийняття ним рішень визначаються статутом кооперативу.

Правління кооперативу може наймати виконавчого директора для оперативного управління діяльністю кооперативу. Виконавчий директор не може бути членом кооперативу.

Виконавчий директор виконує свої функції на умовах контракту, який укладає з ним правління кооперативу, формує виконавчу дирекцію та виконує функції, делеговані йому правлінням кооперативу.

Виконавчий директор несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього обов'язків, визначених контрактом та статутом кооперативу.

Важливу роль у здійсненні самоврядування кооперативу відіграє правління — виконавчий орган кооперативу, оскільки кожен член кооперативу має право бути обраним до його складу. Правління кооперативу — це колегіальний виконавчо-розпорядчий орган, який здійснює управління кооперативом між загальними зборами і відповідальний перед загальними зборами

У кооперативах, де 10 і більше членів правління очолює голова, повноваження якого визначаються статутом кооперативу. Він також обирається із числа членів кооперативу¹⁰⁸.

Якщо голова правління виконує свої обов'язки *на платній основі*, то розмір оплати праці визначається загальними зборами.

Члени правління кооперативу працюють *переважно* на громадських засадах. У статутах кооперативів може бути передбачено *винагороду* за їх роботу.

Правління або голова приймають рішення про прийняття нових членів і припинення членства. Це рішення має бути затверджено загальними зборами.

Правління має право скликання чергових загальних зборів.

Демократичність у кооперативі забезпечується також закладеним

108 Слід розрізняти: у кооперативах із чисельністю до 10 членів є голова кооперативу, у кооперативах із чисельністю понад 10 членів — голова правління, якщо правління обирається, який одночасно виконавчим директором і головою кооперативу.

у Законі принципом ротації: обрання членів правління та голови кооперативу на термін не більше ніж п'ять років.

Серед повноважень правління, у першу чергу, слід виділити повноваження щодо забезпечення діяльності загальних зборів: їх скликання, визначення порядку денного, ведення протоколів та контролю за виконанням прийнятих ними рішень. Таким чином, правління забезпечує додержання принципів колективного самоврядування.

Правління також розробляє проект програм економічного і соціального розвитку та організовує після їх прийняття загальними зборами.

Вирішує найсуттєвіші питання господарської діяльності згідно зі статутом, зокрема, укладання господарських договорів у відповідних сферах діяльності кооперативу (щодо виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, обслуговування сільськогосподарського виробництва та ін.); забезпечує збереження майна, що виражається в недопущенні розкрадання, нестачі, псування матеріальних цінностей; організовує в разі потреби проведення незалежних аудиторських перевірок та за їх результатами звітує на загальних зборах.

Правління кооперативу може наймати виконавчого директора¹⁰⁹ для оперативного управління діяльністю кооперативу та делегувати йому частину власних повноважень. Щоб не допустити конфлікту інтересів¹¹⁰ між членами кооперативу та виконавчим директором, Закон передбачає, що виконавчий директор не може бути членом кооперативу. За своїм юридичним статусом він є фактично найманим працівником і на нього поширюється дія законодавства України про працю. Із виконавчим

109 Закон не містить будь-яких норм щодо призначення виконавчого директора у кооперативах, чисельність яких менше ніж 10 членів. Як правило, у таких кооперативах, де не обирається правління, функції виконавчого директора виконує голова кооперативу. При цьому слід зазначити, що для такого випадку Закон не містить норм про оплату праці голови кооперативу. Відповідно до Закону, до компетенції загальних зборів членів кооперативу належить визначення розмірів оплати праці тільки голови правління, голови ревізійної комісії (ревізора).

Водночас, відповідно до Закону, рішенням загальних зборів членів кооперативу до компетенції загальних зборів можуть бути віднесені інші питання діяльності кооперативу, тобто й питання призначення виконавчого директора чи питання оплати праці голови кооперативу, який виконує функції виконавчого директора.

110 Конфлікт інтересів — реальні або такі, що видаються реальними, протиріччя між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Також конфлікт інтересів може бути визначений як ситуація, коли особа в позиції довіри (виконавчий директор, якщо він ще буде й членом кооперативу) має протилежні професійні або особисті інтереси (як член кооперативу). Такі протилежні інтереси можуть ускладнити виконання обов'язку неупереджено. Конфлікт інтересів існує навіть тоді, коли він не стає наслідком яких-небудь неетичних чи неправомірних дій. Конфлікт інтересів може створити враження нечистоти, що може підірвати довіру до кооперативу.

директором правління кооперативу укладає контракт, яким визначаються його трудові права та обов'язки, режим його робочого часу та часу відпочинку, умови настання матеріальної відповідальності тощо.

Стаття 17. Спостережна рада кооперативу

Спостережна рада кооперативу здійснює контроль за додержанням статуту кооперативу та за діяльністю виконавчого органу управління кооперативу.

У кооперативі, в якому кількість членів перевищує 50 осіб, може утворюватися спостережна рада кооперативу.

Спостережна рада кооперативу обирається із числа членів кооперативу на загальних зборах кооперативу у кількості 3–5 чоловік, які працюють у раді на громадських засадах.

Спостережна рада кооперативу підзвітна загальним зборам членів кооперативу.

До складу спостережної ради кооперативу не можуть входити члени правління чи члени ревізійної комісії (ревізор) кооперативу.

Повноваження членів спостережної ради кооперативу можуть бути достроково припинені за рішенням загальних зборів членів кооперативу.

У кооперативі, де кількість членів перевищує 50 осіб, контрольні функції можуть бути розділені між двома органами — спостережною радою¹¹¹ та ревізійною комісією.

Спостережна рада, на відміну від ревізійної комісії, здійснює тільки загальний контроль за додержанням статуту кооперативу та за діяльністю правління кооперативу.

Щоб забезпечити певну незалежність членів спостережної ради, Законом передбачено, що вони не можуть бути членами правління або ревізійної комісії та не отримують винагороди за свою працю.

Стаття 18. Ревізійна комісія (ревізор) кооперативу

Для контролю за фінансово-господарською діяльністю кооперативу обирається ревізійна комісія. У кооперативі, до складу якого входить менше ніж 10 членів, функції ревізійної комісії виконує ревізор.

Ревізійна комісія (ревізор) підзвітна загальним зборам членів кооперативу і обирається загальними зборами з числа членів кооперативу у порядку, встановленому його статутом. Членами ревізійної комісії (ревізором) не можуть бути члени правління кооперативу чи його спостережної ради.

¹¹¹ Спостережна рада може й не створюватися.

Перевірки результатів фінансово-господарської діяльності кооперативу проводяться ревізійною комісією за власною ініціативою, а також за рішенням загальних зборів чи на вимогу не менш як 10 відсотків членів кооперативу.

На вимогу ревізійної комісії (ревізора) надаються будь-які матеріали, бухгалтерські та інші документи, а також пояснення посадових осіб кооперативу.

Ревізійна комісія (ревізор) складає висновок за річними звітами про результати діяльності кооперативу.

На відміну від спостережної ради, ревізійна комісія (ревізор) мають вужчу сферу діяльності — контроль за фінансово-господарською діяльністю кооперативу. Її діяльність спрямована на раціональне використання майна кооперативу, збереження кооперативної власності, запобігання майновим правопорушенням та виявлення фактів їхнього вчинення, виявлення й усунення допущених помилок або ж зловживань, безгосподарності, марнотратства тощо.

З членів ревізійної комісії кооперативу на платній основі може працювати тільки голова ревізійної комісії (ревізор). Розмір оплати його праці визначається загальними зборами кооперативу (ст. 15 Закону України «Про кооперацію»).

Стаття 19. Майно кооперативу та джерела його формування

Для досягнення мети своєї діяльності кооператив набуває та використовує майно, фінансові та інші ресурси.

Джерела формування майна кооперативу:

- вступні, членські та цільові внески його членів, паї та додаткові паї;
- майно, добровільно передане кооперативу його членами;
- кошти, що надходять від провадження господарської діяльності;
- кошти, що надходять від створених кооперативом підприємств, установ, організацій;
- грошові та майнові пожертвування, благодійні внески, гранти¹¹², безоплатна технічна допомога юридичних і фізичних осіб, у тому числі іноземних;
- інші надходження, не заборонені законодавством.

Кооператив є власником будівель, споруд, грошових та майнових внесків його членів, виготовленої продукції, доходів, одержаних

¹¹² Гранти для кооперативів в Україні надають проекти міжнародної технічної допомоги (проект USAID АгроІнвест), благодійні організації (МБО «Добробут громад», «ДАНОН Екосистем фонд»), бізнес-компанії (ДАНОН).

від її реалізації та провадження іншої передбаченої статутом діяльності, а також іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених законом.

Володіння, користування та розпорядження майном кооперативу здійснюють органи управління кооперативу відповідно до їх компетенції, визначеної статутом кооперативу.

Встановлена цим Законом норма про те, що джерелами формування майна кооперативу є інші надходження, не заборонені законодавством¹¹³, відкриває перед кооперативом можливість комбінувати такі джерела.

Основним і найбільш реальним джерелом формування майна кооперативу є пайові внески. Вони можуть сплачуватися майном, майновими правами та/або грошми. У період завершення врегулювання майнових відносин на селі ще є реальна можливість залучити частину того майна, яке ще залишилося, для формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Як показала практика, процес створення кооперативу (особливо сільськогосподарського обслуговуючого) та формування його матеріально-технічної бази на основі майнових паїв є досить складним. Без кваліфікованої консультаційної допомоги, розробленого практичного механізму, належного юридичного й економічного супроводу сільським громадам самостійно цю проблему не вирішити.

Кооператив як суб'єкт господарювання провадить господарську діяльність, яка після створення кооперативу стає основним джерелом його надходжень.

Кооператив як юридична особа має майно, відокремлене від майна його членів і будь-якої третьої особи та має право від свого імені набувати майнових і немайнових прав і нести обов'язки.

Кооператив як юридична особа самостійно розпоряджається належним йому за правом власності майном, відповідно до законодавства та статуту.

Стаття 19-1. Права членів кооперативу на його майно

Член житлово-будівельного, дачно-будівельного, гаражно-будівельного, житлового, дачного, гаражного чи іншого відповідного кооперативу має право володіння, користування, а за згодою кооперативу — і розпорядження квартирою, дачею, гаражем, іншою будівлею, спорудою або приміщенням кооперативу, якщо він не викупив це майно.

У разі викупу квартири, дачі, гаража, іншої будівлі, споруди або

¹¹³ Наприклад, кооператив не може отримувати доходи від акцій, оскільки не може бути їхнім емітентом.

приміщення член житлово-будівельного, дачно-будівельного, гаражно-будівельного, житлового, дачного, гаражного кооперативу чи іншого відповідного кооперативу стає власником цього майна.

Положення цієї статті не застосовуються до об'єктів права власності кооперативів, діяльність яких регулюється спеціальними законами.

Ця стаття не коментується, оскільки не регулює відносини у сільськогосподарському кооперативі.

Стаття 20. Фонди кооперативу

Для забезпечення статутної діяльності кооператив у порядку, передбаченому його статутом, формує пайовий, резервний, неподільний та спеціальний фонди.

Пайовий фонд — майно кооперативу, що формується за рахунок паїв (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперативу.

Неподільний фонд створюється в обов'язковому порядку і формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу. Цей фонд не може бути розподілений між членами кооперативу, крім випадків, передбачених законом. Порядок відрахувань до неподільного фонду частини доходу визначається статутом кооперативу.

Резервний фонд створюється за рахунок відрахувань від доходу кооперативу, перерозподілу неподільного фонду, пожертвувань, безповоротної фінансової допомоги та за рахунок інших не заборонених законом надходжень для покриття можливих втрат (збитків).

Спеціальний фонд створюється за рахунок цільових внесків членів кооперативу та інших передбачених законом надходжень для забезпечення його статутної діяльності і використовується за рішенням органів управління кооперативу.

Див. коментарі до пункту 2 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»

Стаття 21. Паї членів кооперативу

Пай кожного члена кооперативу формується за рахунок разового внеску або часток протягом певного періоду. Майнові внески оцінюються у грошовій формі.

Розмір паю члена кооперативу залежить від фактичного його внеску до пайового фонду. Паї, в тому числі резервного і спеціаль-

ного фондів, є персоніфікованими і у сумі визначають загальну частку кожного члена кооперативу у майні кооперативу.

У разі виходу або виключення з кооперативу фізична чи юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою, грошми або (за бажанням) цінними паперами відповідно до їх вартості на момент виходу, а земельної ділянки — у натурі. Строк та інші умови одержання членом кооперативу своєї загальної частки встановлюються статутом кооперативу, при цьому строк одержання зазначеної частки не може перевищувати двох років, а відлік його розпочинається з 1 січня року, що настає з моменту виходу або виключення з кооперативу.

Право власності членів кооперативу — фізичних осіб на свою загальну частку успадковується.

Див. коментарі до пункту 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»

Стаття 22. Земля кооперативу

Земля кооперативу складається із земельних ділянок, наданих йому в оренду або придбаних ним у власність. Землі загального користування дачного кооперативу безоплатно передаються йому у власність із земель державної або комунальної власності відповідно до закону.

Кооперативи придбавають земельні ділянки відповідно до Земельного кодексу України.

Див. коментарі до пункту 3 ст. 9, пункту 1 ст. 14 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»

Стаття 23. Економічні засади діяльності кооперативів

Кооператив відповідно до свого статуту самостійно визначає основні напрями діяльності, здійснює її планування.

Кооперативи самостійно розробляють програми і плани економічного та соціального розвитку, розглядають і затверджують їх на загальних зборах членів кооперативу.

Кооперативи мають право провадити будь-яку господарську діяльність, передбачену статутом і не заборонену законом.

Кооператив має право відкривати свої філії, відділення, представництва без створення юридичної особи.

Наведені вище частини цієї статті не створюють спеціального правового поля, а тільки дублюють норми Цивільного та Господарського кодексів України, підтверджуючи право кооперативу як юридичної особи — суб'єкта цивільних і господарських відносин.

Виробничі кооперативи провадять господарську діяльність з метою одержання прибутку. Інші кооперативи надають послуги своїм членам, не маючи на меті одержання прибутку.

Ця норма в частині виробничих кооперативів повторює норми Цивільного та Господарського кодексів України, а у частині обслуговуючих кооперативів є важливою, оскільки наголошує на неприбутковій природі таких кооперативів і служить підставою для надання їм ознаки неприбутковості.

Оподаткування, облік і звітність у кооперативі здійснюються у порядку, передбаченому законодавством.

Закон передбачає, що економічною основою діяльності кооперативу є облік і звітність, які (як і оподаткування) здійснюються в порядку, передбаченому законодавством.

Невід'ємною частиною статуту кооперативу (кооперативного об'єднання) є порядок обліку і звітності у кооперативі (об'єднанні).

Відповідно до вимог Господарського кодексу України, усі суб'єкти господарювання, а, значить, і кооператив, зобов'язані вести первинний (оперативний) облік результатів власної діяльності, складати та подавати відповідно до вимог закону статистичну інформацію¹¹⁴ та інші дані, визначені законом, а також вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно з законодавством¹¹⁵.

Слід зауважити, що ніхто не має права вимагати від кооперативів надання статистичної інформації та інших даних, не передбачених законом або з порушенням порядку, встановленого законом.

Кооператив зобов'язаний вести господарський облік. Йому важливо знати, яка продукція (послуга) користується попитом, її вартість, який дохід вона приносить. Цей процес відбувається безперервно.

Господарський облік умовно можна розділити на 5 напрямків:

- оперативний облік;
- управлінський облік;
- статистичний облік;
- податковий облік;
- бухгалтерський облік.

Оперативний або оперативно-технічний облік. Його метою є швидкий щоденний збір господарської інформації, уточнення даних бухгалтерського обліку про собівартість і випуск продукції, витрати фонду заробітної плати, рентабельність і низка інших показників ділового циклу.

114 Див. Закон України «Про державну статистику».

115 Див. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Управлінський облік — це процес у рамках кооперативу, який забезпечує управлінський апарат кооперативу інформацією, що використовується для планування, управління і контролю діяльності кооперативу. Традиційною завданням управлінського обліку є калькулювання собівартості, і, відповідно, облік витрат.

Внутрішньогосподарський (управлінський) облік, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», визначається як система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством і як частина бухгалтерського обліку. Кооператив, відповідно до Закону, самостійно визначає свою облікову політику, розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій, визначає перелік і право працівників на підписання бухгалтерських документів, затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Статистичний облік дозволяє отримати інформацію про продуктивність праці в кооперативі, коефіцієнти змінності роботи обладнання і працівників, забезпечення працівників житлом і т.д.

Податковий облік — це система групування інформації для визначення податкової бази за податками на підставі первинних документів, згрупованих у відповідності з порядком, передбаченим діючим податковим законодавством.

Податковий облік ведеться з метою формування повної та достовірної інформації про порядок обліку господарських операцій, що були проведені платником протягом звітного періоду з метою оподаткування, а також забезпечення інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів для контролю за вірністю нарахування, повнотою та своєчасністю перерахування податків до відповідних бюджетів.

Законодавчо сформульовані лише загальні принципи організації податкового обліку. Як його вести, кожен бухгалтер має визначити самостійно. Якщо, наприклад, для ведення бухгалтерського обліку затверджені певні форми реєстрів обліку (журнали-ордери тощо), то в податковому обліку таких форм не існує.

Головне завдання податкового обліку — сформувати повну та достовірну інформацію про те, як врахована для цілей оподаткування господарська операція.

Підтвердження даних податкового обліку:

- первинні облікові документи;
- аналітичні реєстри податкового обліку;

- розрахунок податкової бази тощо.

Податковий облік передбачає нову методологію обліку, повний обліковий цикл, незалежний від бухгалтерського обліку, який ведеться в реєстрах податкового обліку (реєстри господарських операцій, стану розрахунків, одиниці податкового обліку, декларації).

Порядок ведення податкового обліку встановлюється наказом про облікову політику. Облікова політика для цілей оподаткування застосовується послідовно від одного періоду до іншого. Крім того, підприємство має право відобразити в податковій політиці питання, за якими існують протиріччя або рішення яких відсутнє на законодавчому рівні (віднесення до малоцінних і швидкозношуваних предметів або основних засобів, амортизація, метод списання запасів, обов'язкові доплати робітникам підприємства тощо).

Оскільки підприємство самостійно повинно розробляти систему податкового обліку, то ці питання мають бути висвітлені в наказі, а форми реєстрів податкового обліку та порядок відображення в них аналітичних даних потрібно навести в додатках до наказу.

Багато фахівців вважають, що недоліком нинішньої системи ведення обліку на підприємствах є наявність паралельного ведення бухгалтерського та податкового обліків: існує проблема в розрахунку фінансового результату, що виключає можливість створення податкової декларації про прибуток підприємства на основі бухгалтерських даних.

Бухгалтерський облік регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. *Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку*. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає основні правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України, яке затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові акти.

Інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції розробляють на базі цих стандартів методичні рекомендації щодо їхнього застосування з урахуванням галузевих особливостей.

Міністерством фінансів України розроблено та затверджено національні положення (стандарту) бухгалтерського обліку¹¹⁶, інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для виконання суб'єктами господарювання всіх форм власності (див. Додаток).

Із метою забезпечення виконання норм Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових актів щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, кооператив и зобов'язані, враховуючи специфіку організації, самостійно розробити, затвердити й забезпечити виконання основного внутрішньогосподарського розпорядчого документа «Положення про облікову політику кооперативу». Це *Положення є основним нормативно-правовим актом для головного бухгалтера кооперативу. У разі відсутності зазначеного положення бухгалтерський облік у кооперативі у принципі не може бути визнаний «задовільним».*

Існують також особливості бухгалтерського обліку руху коштів державної фінансової підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. *Міністерством аграрної політики України, ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН та Федерацією аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України розроблені «Методичні рекомендації з відображення в бухгалтерському обліку коштів державної фінансової підтримки підприємств АПК»¹¹⁷.*

Стаття 24. Ціни і тарифи на продукцію та послуги кооперативів

Кооперативи реалізують товари та надають послуги за цінами і тарифами, встановленими самостійно, а у випадках, передбачених законом, — за державними цінами і тарифами.

Кооперативи мають право реалізувати товари та надавати послуги за цінами і тарифами, що встановлюються на договірних засадах, окремо для членів кооперативу та інших осіб.

Ціноутворення — це процес встановлення і розробки ціни¹¹⁸ на товари та послуги, що базується на попиту, вартості, пропозиції, товарно-грошовому обігу.

¹¹⁶ Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868.

¹¹⁷ Див. <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/776/37/>.

¹¹⁸ Ціна — фундаментальна економічна категорія, яка означає кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець готовий купити одиницю товару. Ціна певної кількості товару складає його вартість, тому правомірно говорити про ціну як грошову вартість одиниці товару.

У виробничому кооперативі, метою діяльності якого є отримання прибутку, процес ціноутворення не відрізняється від такого ж процесу у будь-яких інших підприємницьких товариствах.

У сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі вимоги, правила щодо ціноутворення повинні міститися у Правилах внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Головний момент ціноутворення в сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах: *кооператив проводить господарські операції не із членами, а із суб'єктами ринку від імені своїх членів, не заробляючи при цьому прибутку для себе*. Оскільки кінцева собівартість послуг, витрати на функціонування кооперативу остаточно може бути підрахована в кінці фінансового року, ціноутворення в такому кооперативі складається з двох частин:

- спочатку року, перед поставкою/закупівлею продукції, наданням послуг і засобів виробництва, кооператив встановлює попередні ціни.
- наприкінці року фінансовий результат діяльності кооперативу розподіляється серед його членів через кооперативні виплати, які додаються до попередніх цінам, виплачених їм за надану продукцію, або віднімаються від попередніх цін за надані послуги та засоби.

Кінцева ціна, яку виробник отримує за продукцію (попередня ціна+кооперативні виплати) або плата за послуги та товари (попередня ціна-кооперативні виплати), дорівнює собівартості.

Оскільки попередньо неможливо встановити точний розмір таких витрат, *попередньо встановлені кооперативом ціни підлягають перегляду за результатами року*. Якщо ціна завищена, то фінансовий результат діяльності кооперативу розподіляється між його членами у вигляді кооперативних виплат.

*Ціна, за якою члени кооперативу поставляють свою продукцію для реалізації або за якою проводиться оплата матеріально-технічних ресурсів і послуг, розраховується за спеціальною системою ціноутворення, яка і забезпечує неприбутковий характер сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу*¹¹⁹.

119 Під час розрахунку попередніх цін сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу необхідно пам'ятати:

1) виконавчий директор кооперативу, як і його члени, повинен розуміти, що кооператив може в кінці року повернути додатково (понад прогнозованої собівартості послуг) отримані кошти, але не може вимагати додаткової сплати коштів;

2) у будь-якій діяльності є свої ризики, тому надбавка до прогнозованої ціни є платою за

Стаття 25. Дохід кооперативу та його розподіл

Дохід кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат та витрат на оплату праці найманих працівників.

Див. коментар по п. 4 ст. 9 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Дохід розподіляється на:

- **сплату податків і зборів (обов'язкових платежів) до відповідних бюджетів;**
- **погашення кредитів;**
- **покриття збитків;**
- **проведення відрахувань до фондів кооперативу;**
- **кооперативні виплати;**
- **виплати на паї.**

Див. коментар по п. 5 ст. 9 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

такі ризики;

3) попередня ціна повинна бути зручною для членів кооперативу. Мало хто із членів кооперативу сприйме як належне, що інші комерційні структури будуть пропонувати ціну за вироблену продукцію більш високу, ніж кооператив;

4) попередня ціна в залежності від низки факторів може мати різні значення для конкретних членів кооперативу. За певних умов вона може залежати від обсягу послуг, який член кооперативу отримує від кооперативу, транспортних витрат на одиницю послуг для територіально віддаленого члена і т.д.

Попередня ціна є результатом економічних розрахунків, прогнозування ринку і компромісом між бажанням кооперативу застрахуватися від можливих ризиків (див. Закон України «Про страхування») і бажанням членів кооперативу отримати за можливість більш високу ціну за свою продукцію, якомога дешевше придбати ресурси або отримати послуги за нижчою ціною.

На практиці попередні ціни пропонуються виконавчим директором і затверджуються правлінням кооперативу, або ж прийняття таких рішень делегується виконавчому директору чи голові правління.

Для *переробно-збутових, збутових, заготівельних* кооперативів кінцева ціна за продажу продукцію складається з попередньої ціни плюс кооперативні виплати. Визначення попередніх цін для даної групи кооперативів пов'язане з прогнозуванням кінцевої реалізованої ціни самим кооперативом з урахуванням витрат кооперативу, з урахуванням якості, обсягу поставленої членом кооперативу продукції. Таким чином, попередня ціна буде трохи нижче прогнозних реалізованих цін.

Для *сервісних* кооперативів, кооперативів з *матеріально-технічного забезпечення* кінцева ціна дорівнює: попередня ціна мінус кооперативні виплати або витрати на створення кооперативу і ціни придбання і постачання продукції.

Для *сервісних* кооперативів собівартість придбаних і поставлених членам кооперативу товарів і послуг збільшується на відповідні витрати з утримання кооперативу. Тим не менш, переваги оптових закупівель можуть повністю покрити ці витрати, уникаючи переплат комерційним установам. Зеконномлені або додатково виручені кошти кооперативу в кінці р. розподіляє через кооперативні виплати. Останні визначаються за залишковим принципом після вирахування всіх витрат, а розподіл між членами кооперативу здійснюється пропорційно до обсягів поставленої продукції або отриманих товарів, послуг відповідної якості.

Стаття 26. Кооперативні виплати та виплати на паї

Кооперативні виплати — частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу. *Ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.*

{Ч. 1 ст. 26 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 5495-VI від 20.11.2012}

Кооперативні виплати — частина доходу виробничого кооперативу, що розподіляється між членами кооперативу з урахуванням їх *трудової та іншої участі* в діяльності кооперативу. Нарахування і виплата часток доходу на паї здійснюються за підсумками фінансового року з доходу, що залишається у розпорядженні кооперативу з урахуванням необхідності формування його фондів. За рішенням загальних зборів членів кооперативу виплата часток доходу на паї може здійснюватися у грошовій формі, товарами, цінними паперами тощо.

Щодо сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (див. коментар по пункту 5 ст. 9 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (термін «кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі»)).

Виплати на паї — виплати частини доходу кооперативу на паї члена та асоційованого члена кооперативу.

Розмір виплат на паї встановлюється рішенням загальних зборів членів кооперативу після відрахувань обов'язкових коштів на формування і поповнення його фондів. Виплати можуть здійснюватися у грошовій формі, товарами, цінними паперами, а також у формі збільшення паю та в інших формах, передбачених статутом кооперативу. **Загальна сума виплат на паї не може перевищувати 20 відсотків доходу, визначеного до розподілу.**

Сплата відсотків на внесені членами кооперативу паї схожа на виплату дивідендів, хоча одержання прибутків не є основним завданням кооперативу. Якщо значна частина прибутку спрямовується на виплату на паї, то це може призвести до втрати кооперативом кооперативної природи.

Тому відсотки на пай повинні бути невисокими. У статуті кооперативу обов'язково треба визначати межі виплати на пай у відсотках. Вони можуть бути меншими, ніж ті, що передбачені Законом.

Кооперативні виплати та виплати на паї до оплати праці не належать.

За здійснення трудової діяльності члени кооперативу отримують заробітну плату.

Стаття 27. Майнова відповідальність кооперативу та його членів
Кооператив відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Порядок покриття завданих кооперативом збитків визначається його статутом.

Члени кооперативу відповідають за зобов'язаннями кооперативу в межах внесеного ними паю, якщо інше не передбачено статутом кооперативу або законом.

Кооператив не несе відповідальності за зобов'язаннями своїх членів.

Проблемою для практичного застосування серед положень цієї статті є норма проте, що члени кооперативу відповідають за зобов'язаннями кооперативу в межах внесеного ними паю, якщо інше не передбачено статутом кооперативу або законом.

Це положення Закону не забороняє іншими законодавчими актами встановлювати відповідальність членів кооперативу особистим майном за його зобов'язаннями.

У ст. 97 Податкового кодексу України передбачено, що в разі ліквідації платника податків, не пов'язаної з банкрутством особою, відповідальною за погашення грошових зобов'язань чи податкового боргу платника податків, *є щодо кооперативів*, кредитних спілок, товариств співвласників житла або інших колективних господарств - *їх члени (нащадки) солідарно*¹²⁰ (п. 97.4.5).

¹²⁰ *Солідарна відповідальність* характеризується тим, що в разі її застосування кредитор вправі притягти до відповідальності як усіх боржників разом, так і кожного з них окремо, причому як повністю, так і в частині боргу. Більше того, кредитор, який не одержав повного задоволення від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане з решти солідарних боржників. При цьому солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки зобов'язання не погашено повністю. Отже, ця відповідальність застосовується за принципом: «один за всіх і всі за одного» і є найвигіднішою для кредитора. Зазначимо, що боржник, який виконав солідарне зобов'язання, має право зворотної вимоги (регресу) до кожного з решти боржників у рівній частці, якщо інше не встановлено законом або договором. Зокрема, законом, встановлено, що особи, які спільно заповділяли шкоду, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим.

Відповідно до ст. 543 Цивільного кодексу України, у разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо. Кредитор, який одержав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане від решти солідарних боржників. Солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки їхній обов'язок не буде виконаний у повному обсязі. Солідарний боржник не має права висувати проти вимоги кредитора заперечення, що ґрунтуються на таких відносинах решти солідарних боржників з кредитором, у яких цей боржник не бере участі. Виконання солідарного обов'язку у повному обсязі одним із боржників припиняє обов'язок решти солідарних боржників перед кредитором.

А ст. 108 Цивільного України (див. також ч. 2 ст. 163 Цивільного України) передбачає субсидіарну (додаткову) відповідальність членів виробничого кооперативу за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, не меншому їх пайового внеску, якщо більший розмір відповідальності не передбачено законом або статутом кооперативу.

Ч. 5 ст. 163 ЦК України передбачає, що особливості створення і діяльності сільськогосподарських кооперативів можуть встановлюватися законом. Зважаючи на це, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» встановлює, що члени сільськогосподарських (у тому числі виробничих) кооперативів відповідають за зобов'язаннями кооперативів тільки в межах внесеного ним паю.

З одного боку, субсидіарна (солідарна) відповідальність членів кооперативу мобілізує їх для активної участі в діяльності, зокрема контролю за діяльністю кооперативу, з іншого — може служити додатковим бар'єром для участі у кооперативі.

Стаття 28. Реорганізація кооперативу

Реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) кооперативу відбувається за рішенням загальних зборів членів кооперативу у порядку, визначеному законодавством та статутом кооперативу.

У разі реорганізації права та обов'язки кооперативу переходять до його правонаступників.

Див. коментар до ст. 11 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Стаття 29. Ліквідація кооперативу

Кооператив ліквідується:

- **за рішенням загальних зборів членів кооперативу або зборів уповноважених;**
- **за рішенням суду.**

Єдиною підставою для ліквідації кооперативу за рішенням загальних зборів є воля більшості членів кооперативу. Жоден державний орган не має права примусити кооператив до самоліквідації або заборонити йому це зробити. Добровільний порядок створення кооперативу передбачає і добровільний порядок його ліквідації.

Третя сторона може домагатися ліквідації кооперативу тільки через суд. **Ліквідація кооперативу здійснюється комісією, призначеною органом, який прийняв рішення про його ліквідацію. Цим же органом визначається порядок діяльності ліквідаційної комісії.**

3 дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження з управління кооперативом.

Якщо рішення про ліквідацію прийнято загальними зборами, то вони і призначають ліквідаційну комісію. У ролі ліквідаційної комісії може виступати орган управління кооперативу.

У випадку судового рішення про ліквідацію кооперативу комісію призначає суд.

Після призначення ліквідаційної комісії статутні органи кооперативу припиняють діяльність.

Ліквідаційна комісія, обрана загальними зборами членів кооперативу, підлягає контролю з боку ревізійної комісії кооперативу до завершення ліквідації.

Для вирішення окремих питань, що стосуються процесу ліквідації, затвердження звіту про проведену ліквідацію, ліквідаційна комісія має право скликати загальні збори. Від імені кооперативу ліквідаційна комісія виступає в суді.

Ліквідаційна комісія не має статусу юридичної особи, а підприємство, що ліквідується, в період її роботи статусу юридичної особи не втрачає. Отже, дієдатність юридичної особи здійснюється через ліквідаційну комісію. Дії комісії розглядаються як дії самої юридичної особи. Комісія здійснює дії, у тому числі виступає в суді від імені юридичної особи і набуває безпосередньо для неї права і обов'язки.

Ліквідаційна комісія зобов'язана провести роботу, пов'язану із стягненням дебіторської заборгованості кооперативу і виявленням претензій кредиторів (з повідомленням останніх про ліквідацію кооперативу), встановити порядок і строки проведення ліквідації, а також строк для заявлення претензій кредиторами, який не може бути меншим ніж два місяці з дня публікації інформації про ліквідацію кооперативу.

Ліквідаційна комісія проводить ліквідацію кооперативу у порядку, встановленому законом.

Майно кооперативу, що залишилося після задоволення вимог кредиторів кооперативу, здійснення виплат членам кооперативу паїв та виплат на паї, кооперативних виплат, оплати праці, розрахунків з кооперативним об'єднанням, членом якого він є, розподіляється між членами кооперативу у порядку, визначеному статутом.

Загальний порядок ліквідації юридичної особи встановлюють Цивільний (ст. 111) та Господарський (ст. 60) кодекси України.

Встановлення порядку та строків ліквідації кооперативу здійснює орган, що прийняв рішення про ліквідацію.

Встановлюється також строк для задоволення претензій кредиторів. Але він за законом не може бути меншим двох місяців із моменту оголошення про ліквідацію.

Слід також зазначити, що порядок ліквідації має бути передбачено статутом кооперативу.

Виконання ліквідаційною комісією своїх обов'язків: повідомлення про ліквідацію юридичної особи у пресі (за місцезнаходженням), про порядок і строки ліквідації; вжиття необхідних заходів для стягнення дебіторської заборгованості, виявлення кредиторів і претензій останніх. У разі, якщо відомі кредитори, ліквідаційна комісія повідомляє їх про ліквідацію письмово.

Робота ліквідаційної комісії починається з опублікування оголошення про ліквідацію юридичної особи, в якому зазначаються порядок і строки пред'явлення кредиторами претензій у спеціальному друкованому засобі масової інформації спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації.

Перелік інформації, яка повинна міститися у повідомленні про припинення юридичної особи, зазначено у ст. 22 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Строк, протягом якого має бути розміщено оголошення про ліквідацію юридичної особи в офіційному засобі масової інформації, встановлено тільки для господарських товариств. Так, ст. 20 Закону України «Про господарські товариства» встановлено, що інформація про ліквідацію товариства має бути опублікована ліквідаційною комісією у триденний строк із моменту її призначення.

При ліквідації підприємства обов'язковим є проведення інвентаризації. Це передбачено підпунктом „ж» пункту 3 Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженої наказом Мінфіну України від 11.08.1994р. № 69 і зареєстрованої у Мін'юсті України 26.08.1994р. за № 202/412, та пунктом 12 Порядку подання фінансової звітності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000р. № 419. Однак цими документами не визначено конкретну дату проведення такої інвентаризації. Логічно припустити, що це дата прийняття рішення про ліквідацію. Проводити інвентаризацію потрібно перед складанням проміжного ліквідаційного балансу.

Результати інвентаризації відображаються в бухгалтерському та податковому обліку у звичайному порядку.

Також положення Господарського кодексу України та Закону Украї-

ни «Про господарські товариства» передбачають здійснення ліквідаційною комісією оцінки майна юридичної особи, що ліквідується.

Ліквідаційна комісія після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами складає проміжний ліквідаційний баланс, який містить відомості про склад майна юридичної особи, що ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду. Проміжний ліквідаційний баланс затверджується учасниками юридичної особи або органом, який прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи.

Для виплати грошових сум кредиторів встановлена спеціальна черговість, яка визначена ст. 112 Цивільного кодексу України.

Після завершення розрахунків із кредиторами ліквідаційна комісія складає ліквідаційний баланс, що затверджується учасниками юридичної особи або органом, який прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи, а майно юридичної особи, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається її учасникам відповідно до закону та статуту.

Необхідно звернути увагу на те, що Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» вимагає нотаріального посвідчення підписів членів ліквідаційної комісії на ліквідаційному балансі юридичної особи (ст. 36 Закону).

Внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців про державну реєстрацію припинення юридичної особи, що є останнім етапом ліквідаційного процесу.

Після здійснення всіх заходів ліквідаційного процесу юридична особа позбавляється статусу юридичної особи.

Майно неподільного фонду не підлягає поділу між його членами і передається за рішенням ліквідаційної комісії іншій (іншим) кооперативній організації (кооперативним організаціям) або зараховується до доходу бюджету. При цьому у рішенні повинні бути визначені напрями використання зазначеного майна.

У резолюції Міжнародного кооперативного альянсу на його конгресі 1995 р. (Манчестер) було визнано, що неподільний фонд корисний кооперативам, тому що без нього важко забезпечити розвиток, конкурентоздатність, виживаність на ринку, а, отже, успішну, прибуткову роботу, від підсумків якої залежить рівень доходів кожного члена.

Неподільний фонд звичайно використовується з метою виробничого, науково-технічного та іншого розвитку кооперативу, здійснення їм будівництва (у тому числі житлового для членів і працівників коо-

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

перативу), гарантування безпечних умов праці, рішення соціальних і інших задач, що вимагають капітальних витрат. Частина коштів неподільного фонду кооперативу може скласти його резервний фонд, який створюється за рахунок відрахувань від доходу кооперативу, перерозподілу неподільного фонду, пожертвувань, безповоротної фінансової допомоги та за рахунок інших, не заборонених законом надходжень для покриття можливих втрат (збитків).

Неподільний фонд ліквідованого кооперативу можна розглядати як резерв для розвитку інших кооперативів і кооперативного руху загалом.

Закон не визначає критерії та порядок вибору кооперативу, якому передається майно, а також порядок такої передачі. Це доцільно було зазначити у статуті кооперативу.

Зарахування майна кооперативу до доходу бюджету виглядає досить дивною нормою, потребує механізмів реалізації та уточнень щодо того, до якого саме бюджету зараховується майно неподільного фонду, а також, як цим майном розпорядиться бюджет¹²¹.

Див. також коментар до п. 2 ст. 1 (термін «неподільний фонд» та п. 3) Прикінцевих і перехідних положень Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

121 Виникає ще одна проблема: а що буде, якщо для органу влади (утримувача бюджету) є неприйнятним формулювання ліквідаційної комісії про напрямки використання майна?

РОЗДІЛ III

КООПЕРАТИВНЕ ОБ'ЄДНАННЯ

Стаття 30. Кооперативне об'єднання

Кооперативне об'єднання - спілка, ліга, асоціація, альянс та інші форми добровільного об'єднання кооперативів за видами діяльності чи територіальною ознакою з метою створення сприятливих умов для діяльності кооперативів, що входять до його складу, та їх членів.

Членом кооперативного об'єднання також може бути інше кооперативне об'єднання.

Кооперативні об'єднання створюються та діють з місцевим (сільським, селищним, міським, районним, обласним, республіканським в Автономній Республіці Крим) або загальнодержавним статусом і є некомерційними організаціями.

Члени кооперативного об'єднання будь-якого рівня — кооперативи, кооперативні об'єднання — зберігають статус юридичної особи.

Якщо кооперативи створюються фермерами, фермерськими господарствами¹²², особистими селянськими господарствами, домогосподарствами для надання допомоги та послуг їхнім господарствам, то кооперативні об'єднання створюються для допомоги і послуг кооперативам. Навіщо ж кооперативам об'єднуватися? Відповідь — у простому прикладі: невеликим кооперативам треба вести бухгалтерський облік, тобто кожному кооперативу необхідно утримувати бухгалтера, а якщо об'єднатися, тоді один бухгалтер зможе обслуговувати більшу кількість кооперативів.

Створення та організація діяльності кооперативних об'єднань — об'єднань сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, регулюється, зокрема, нормами законів «Про сільськогосподарську коо-

¹²² Закон України «Про фермерське господарство»: фермерські господарства разом з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками мають право створювати обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи, кооперативні банки, спілки, інші об'єднання, а також бути засновниками (учасниками) господарських товариств. А створені за участю фермерських господарств обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи не є прибутковими (ст. 26).

Окрім того, цим Законом передбачено, що фермерським господарствам надається допомога за рахунок Державного бюджету України і місцевих бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, на поворотній основі строком до п'яти років, на такі цілі: придбання техніки, обладнання, поновлення обігових коштів, на виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, будівництво та реконструкцію виробничих і не виробничих приміщень, у тому числі житлових, закладення багаторічних насаджень, розвиток кредитної та обслуговуючої кооперації, зрошення та меліорацію земель.

перацію», «Про кооперацію», Цивільним та Господарським кодексами України.

У кооперативного об'єднання — організаційні та економічні кооперативні основи.

Питання про входження кооперативів в об'єднання кооперативів вирішується виключно загальними зборами кооперативів.

Див. коментар до п. 2 ст. 1 (термін «кооперативна організація») та до ст. 10 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Стаття 31. Порядок створення кооперативного об'єднання

Кооперативне об'єднання створюється за рішенням установчих зборів, конференції, з'їзду уповноважених представників кооперативів, кооперативних об'єднань.

Установчі збори, конференція, з'їзд ухвалюють установчий договір, затверджують статут та обирають органи управління кооперативного об'єднання.

Кооперативне об'єднання набуває статусу юридичної особи з моменту державної реєстрації, яка здійснюється в порядку, передбаченому законом.

Першим кроком до створення кооперативного об'єднання є обрання ініціативної групи, розробка пропозицій щодо майбутньої діяльності такого об'єднання, проектів установчих документів, прийняття загальними зборами кооперативів рішення про створення кооперативного об'єднання і призначення повноважних представників кооперативів, які будуть вести переговори, брати участь в установчих зборах (конференції, з'їзді) кооперативного об'єднання та підписувати установчі документи.

Порядок проведення установчих зборів та дії, пов'язані з державною реєстрацією та аналогічні з проведенням установчих зборів кооперативу.

Кооперативне об'єднання є юридичною особою. Статусу юридичної особи кооперативне об'єднання набуває із дня його державної реєстрації.

Кооперативне об'єднання є некомерційною, неприбутковою членською організацією.

Кооперативне об'єднання має самостійний баланс, поточні та вкладні (депозитні) рахунки у банківських установах, круглу печатку і штампи зі своїм найменуванням, бланки, знак для товарів і послуг, емблему відповідно до законодавства України.

Кооперативне об'єднання може укладати угоди, набувати майно-

вих і немайнових прав, нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді загальної юрисдикції, господарському та третейському суді.

Кооперативне об'єднання не має права втручатися у господарську діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів — членів кооперативного об'єднання.

Див. також коментар до ст. 7 цього Закону.

Стаття 32. Установчий договір кооперативного об'єднання

Установчий договір кооперативного об'єднання повинен містити:

- **склад засновників кооперативного об'єднання, їх найменування, дані про державну реєстрацію;**
- **порядок створення кооперативного об'єднання;**
- **відомості про розміри та порядок сплати вступних, членських та інших внесків;**
- **рішення про обрання та повноваження посадових осіб, відповідальних за створення, реєстрацію та організацію роботи кооперативного об'єднання;**
- **рішення про затвердження статуту кооперативного об'єднання;**
- **порядок формування і використання доходів кооперативного об'єднання;**
- **порядок виходу з кооперативного об'єднання.**

Установчий договір може містити інші положення з питань діяльності кооперативного об'єднання.

Установчий договір кооперативного об'єднання є близьким за змістом до протоколу про наміри, який рекомендовано оформлювати під час створення кооперативу. Однак обов'язковість протоколу про наміри та вимоги до нього не встановлені законодавством. Окрім того, установчий договір має містити рішення про затвердження статуту кооперативного об'єднання. Це мало б означати, що на установчих зборах спочатку приймається статут кооперативного об'єднання, а потім цей факт фіксується в установчому договорі. У такому випадку установчий договір відіграє роль протоколу загальних зборів. Хоча й протокол теж повинен бути. Таким чином, роль установчого договору за наявності статуту не до кінця зрозуміла, однак він є обов'язковим для кооперативних об'єднань.

Кооперативне об'єднання є «кооперативом кооперативів», тому норми, що мають відношення до кооперативів, застосовуються до кооперативного об'єднання (ст. 10 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»).

Слід звернути увагу на те, що в кооперативному об'єднанні є членські внески, які не сплачуються в кооперативах (див. коментар до пункту 2 ст. 1 (термін «членський внесок») Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»). У цьому є подібність із громадськими об'єднаннями.

Окрім того, кооперативне об'єднання може виступити ініціатором скликання позачергових загальних зборів будь-якого з кооперативів, що входить до складу такого об'єднання (ст. 15 цього Закону), а при ліквідації майно кооперативу розподіляється між членами кооперативу лише після розрахунків із кооперативним об'єднанням, членом якого він є.

Відносини в кооперативному об'єднанні регулюються законодавством.

Стаття 33. Статут кооперативного об'єднання

Кооперативне об'єднання діє на підставі статуту, який затверджується установчими зборами (конференцією, з'їздом) уповноважених представників кооперативів, кооперативних об'єднань.

Статут кооперативного об'єднання повинен містити:

- найменування, статус та місцезнаходження кооперативного об'єднання;
- перелік його членів;
- порядок прийняття, внесення змін до статуту;
- мету створення і завдання, а також вичерпний перелік видів діяльності кооперативного об'єднання;
- порядок створення та повноваження органів управління та ревізійно-контрольних органів кооперативного об'єднання;
- умови і порядок вступу та виходу з кооперативного об'єднання;
- права та обов'язки членів кооперативного об'єднання;
- порядок встановлення розміру та сплати вступного, членського та інших внесків;
- порядок прийняття рішень органами управління кооперативного об'єднання;
- джерела формування, порядок розпорядження та використання майна кооперативного об'єднання;
- порядок утворення та використання фондів;
- порядок розподілу доходів та погашення збитків кооперативного об'єднання;

- майнову відповідальність кооперативного об'єднання та його членів;
- порядок обліку і звітності в кооперативному об'єднанні;
- порядок ліквідації та реорганізації кооперативного об'єднання та вирішення пов'язаних з цим майнових питань.

Статут кооперативного об'єднання може містити інші положення з питань його діяльності.

Статут кооперативного об'єднання, а не установчий договір, є головним документом кооперативної організації. У цій статті викладені обов'язкові норми статуту кооперативного об'єднання, хоча ці вимоги не є вичерпними. Кооперативне об'єднання самостійно включає інші норми до статуту.

Виходячи із норми ст. 10 Закону України «Про сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію», у кооперативних об'єднаннях сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів норми, що мають відношення до кооперативів, застосовуються до кооперативного об'єднання, тобто можуть використовуватися Правила внутрішньогосподарської діяльності.

Див. також коментарі до ст. 4 і 8 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

РОЗДІЛ IV ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Стаття 34. Правове регулювання трудових відносин

Трудові відносини в кооперативних організаціях регулюються цим Законом, законодавством про працю, статутами кооперативних організацій та правилами їх внутрішнього розпорядку.

Для здійснення мети і статутних завдань кооперативна організація може залучати до роботи за трудовим договором осіб, які не є її членами. У разі залучення осіб на визначений строк чи на час виконання певної роботи за згодою сторін між кооперативною організацією та найманим працівником може укладатися договір у формі контракту.

Кооперативна організація самостійно визначає форми і систему оплати праці своїх членів і найманих працівників з урахуванням вимог, встановлених законодавством.

Трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального й культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства на першу життєву потребу кожної працездатної людини, регулює Кодекс законів про працю України

Стаття 35. Соціальна підтримка членів кооперативних організацій та найманих працівників

Кооперативні організації гарантують своїм членам та найманим працівникам оплату праці відповідно до фаху, кваліфікації та особистого трудового внеску, належні умови праці, а також забезпечують соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством.

За рішенням загальних зборів членів кооперативу працівникам кооперативу можуть надаватися додаткові пільги соціального захисту за рахунок доходу кооперативу.

Встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий

від прожиткового мінімуму, є обов'язковими для виконання кооперативами.

Економічні, правові та організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами, у сфері державного й договірної регулювання оплати праці і спрямовані на забезпечення відтворювальної та стимулюючої функцій заробітної плати, регулюються Законом України «Про оплату праці».

Питання соціального захисту, соціальної безпеки регулюється законодавством. За рішенням загальних зборів можуть бути прийняті додаткові заходи соціального захисту, якщо це зробити дозволяє дохід кооперативу.

Стаття 36. Охорона праці

Кооперативна організація забезпечує додержання встановлених відповідно до законодавства вимог з охорони праці, техніки безпеки, санітарних вимог на виробництві.

Кооперативна організація несе відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю членів кооперативу — фізичних осіб, найманих працівників в наслідок виконання ними своїх службових обов'язків, відповідно до закону.

Основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником із питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні Закон України «Про охорону праці».

Відповідальність за заподіяння майнової та моральної шкоди належить до позадоговірних зобов'язань і виникає в результаті порушення прав, що мають абсолютний характер, — майнових прав (права власності) або особистих нематеріальних благ (життя, здоров'я, честь) і регулюється Цивільним кодексом України.

РОЗДІЛ V ДЕРЖАВА І КООПЕРАЦІЯ

Стаття 37. Взаємовідносини між державою і кооперативними організаціями

Держава гарантує додержання прав і законних інтересів кооперативних організацій та їх членів, максимально сприяє розвитку і зміцненню їх господарської самостійності.

Держава сприяє підготовці висококваліфікованих кадрів для системи кооперації, розвитку мережі кооперативної освіти, проведеному наукових досліджень з питань кооперації.

Кооперативні організації взаємодіють з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в питаннях виробництва продукції та надання послуг з метою зниження рівня безробіття, розв'язання інших економічних і соціальних проблем. Власність кооперативних організацій є недоторканною, перебуває під захистом держави і охороняється законом. Забороняється використання майна кооперативних організацій на цілі, не пов'язані з їх статутною діяльністю.

(Офіційне тлумачення положень ч. 4 ст. 37 див. у Рішенні Конституційного Суду № 16-рп/2004 від 11.11.2004¹²³)

Держава не відповідає за зобов'язаннями кооперативних організацій, а кооперативні організації не відповідають за зобов'язаннями держави.

Забороняється втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування у фінансово-господарську та іншу діяльність кооперативних організацій, крім випадків, прямо передбачених законом.

Збитки, завдані кооперативній організації внаслідок виконання рішень органів державної влади, органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб, а також внаслідок невиконання чи неналежного виконання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування передбачених законодавством обов'язків щодо цієї організації, підлягають відшкодуванню у встановленому порядку. Спори з питань відшкодування збитків вирішуються у судовому порядку.

Див. коментар до ст. 15 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

¹²³ Документ розміщено в Додатках.

Стаття 38. Контроль за діяльністю кооперативних організацій
Контроль за діяльністю кооперативних організацій здійснюють відповідні органи державної влади в межах своєї компетенції, встановленої законом.

Ст. 19 Господарського кодексу України окреслює сфери державного контролю та нагляду за господарською діяльністю суб'єктів господарювання, у тому числі й кооперативів.

3. Держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах:

- збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин — за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності;
- фінансових, кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин — за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни;
- цін і ціноутворення — із питань додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і послуги;
- монополізму та конкуренції — із питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства;
- земельних відносин — за використанням і охороною земель;
- водних відносин і лісового господарства — за використанням та охороною вод і лісів, відтворенням водних ресурсів і лісів;
- виробництва і праці — за безпекою виробництва і праці, додержанням законодавства про працю; за пожежною, екологічною, санітарно-гігієнічною безпекою;
- за дотриманням стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності;
- споживання — за якістю і безпекою продукції та послуг;
- зовнішньоекономічної діяльності — із питань технологічної, економічної, екологічної та соціальної безпеки.

Органи державної влади й посадові особи, уповноважені здійснювати державний контроль і державний нагляд за господарською діяльністю, їхній статус та загальні умови і порядок здійснення контролю і нагляду визначаються законами.

Незаконне втручання та перешкоджання господарській діяльності суб'єктів господарювання з боку органів державної влади, їх посадових осіб при здійсненні ними державного контролю та нагляду забороняються.

Органи державної влади та посадові особи зобов'язані здійснювати інспектування і перевірки діяльності суб'єктів господарювання неупереджено, об'єктивно й оперативно, дотримуючись вимог законодавства, поважаючи права і законні інтереси суб'єктів господарювання.

Суб'єкт господарювання має право на одержання інформації про результати інспектування і перевірок його діяльності не пізніше ніж через 30 днів після їх закінчення, якщо інше не передбачено законом. Дії та рішення державних органів контролю та нагляду, а також їх посадових осіб, які проводили інспектування й перевірку, можуть бути оскаржені суб'єктом господарювання у встановленому законодавством порядку.

Усі суб'єкти господарювання, відокремлені підрозділи юридичних осіб, виділені на окремий баланс, зобов'язані вести первинний (оперативний) облік результатів своєї роботи, складати та подавати відповідно до вимог закону статистичну інформацію та інші дані, визначені законом, а також вести (окрім громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які провадять господарську діяльність і зареєстровані, відповідно до закону, як підприємці) бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

Забороняється вимагати від суб'єктів господарювання, відокремлених підрозділів юридичних осіб, виділених на окремий баланс, подання статистичної інформації та інших даних, не передбачених законом або з порушенням порядку, встановленого законом.

Ця стаття Господарського кодексу України виходить із приписів Конституції України, які закріплюють права і свободи громадян України, у тому числі право на підприємницьку (господарську) діяльність, що не суперечить законодавству. Виходячи з цього, право без обмежень здійснювати діяльність, яка не заборонена законодавством і не суперечить йому, становить один із визначальних принципів господарювання.

РОЗДІЛ VI

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ І ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Стаття 39. Міжнародні зв'язки кооперативних організацій

Кооперативні організації України мають право вступати до міжнародних кооперативних організацій з метою розвитку співробітництва з кооперативами різних країн.

Кооперативи та кооперативні об'єднання самостійно встановлюють міжнародні зв'язки з організаціями зарубіжних країн, беруть участь у Міжнародному кооперативному альянсі та здійснюють інші зв'язки з міжнародними організаціями, сприяють розвитку співробітництва та солідарності учасників кооперативного руху різних країн, пропаганді своїх принципів і цінностей.

Із 1992 р. 27–30 жовтня 1992 р. Україну в Міжнародному кооперативному альянсі представляє одна організація — Центральна спілка споживчих товариств України — Укоопспілка.

Стаття 40. Зовнішньоекономічна діяльність кооперативних організацій

Кооперативні організації самостійно провадять зовнішньоекономічну діяльність відповідно до законодавства України.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Точніше, дається визначення цієї діяльності, що міститься в Господарському кодексі України. Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, за Кодексом, є господарська діяльність, яка у процесі її здійснення потребує перетину митного кордону України майном та (або) робочою силою (ст. 377).

Порядок використання доходу кооперативної організації в іноземній валюті встановлюється валютним законодавством України.

Кооперативи мають право бути власниками валютних цінностей, що перебувають на території України, а також валютних цінностей, що перебувають за межами України, окрім випадків, передбачених законодавчими актами України.

Кооперативи мають право здійснювати валютні операції з ураху-

ванням обмежень, встановлених цим Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та іншими актами валютного законодавства України¹²⁴.

124 Режим здійснення валютних операцій на території України визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства встановлюється Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю».

РОЗДІЛ VII ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 41. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.
2. Кооперативи та кооперативні об'єднання, які створено до набрання чинності цим Законом, зобов'язані протягом року з дня набрання чинності цим Законом привести свої статuti у відповідність із цим Законом.
3. До приведення статутів у відповідність із цим Законом кооперативи та кооперативні об'єднання керуються положеннями діючих статутів у частині, що не суперечить цьому Закону.
4. Кабінету Міністрів України протягом року з дня набрання чинності цим Законом:
 - підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом;
 - привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
 - забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Коментар до цієї статі не є актуальним, оскільки минуло 10 років із часу прийняття цього Закону.

Президент України Л. КУЧМА
м. Київ, 10 липня 2003 р.
№ 1087-IV

ДОДАТКИ

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АКТИ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Закони України

- Конституція України
- Цивільний кодекс України
- Господарський кодекс України
- Податковий кодекс України
- Бюджетний кодекс України
- Земельний кодекс України
- Кодекс законів про працю України
- Закон України «Про кооперацію»
- Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»
- Закон України «Про фермерське господарство»
- Закон України «Про споживчу кооперацію»
- Закон України «Про сільськогосподарський перепис»
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації»
- Закон України «Про особисте селянське господарство»
- Закон України «Про громадські об'єднання»
- Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність».
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
- Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»
- Закон України «Про державні цільові програми»
- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців»
- Закон України «Про державну статистику»
- Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»
- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»
- Закон України «Про охорону праці»
- Законом України «Про оплату праці»
- Закон України «Про господарські товариства»
- Закон України «Про нотаріат»
- Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15–93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю».

Укази Президента України

- Указ Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500 «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України».
- Указ Президента України від 27 серпня 2002 р. № 774 «Про додаткові заходи щодо підвищення рівня захисту майнових прав сільського населення».
- Указ Президента України від 19 грудня 2000 р. № 1348 «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах».

Акти Кабінету Міністрів України

- Постанова КМУ від 9 березня 2011 р. № 272 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів».
- Постанова КМУ від 9 вересня 2009 р. № 1039 «Деякі питання надання державної підтримки сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам».
- Розпорядження КМУ від 19 серпня 2009 р. № 1014 «Деякі питання надання державної підтримки сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам».
- Постанова КМУ від 1 липня 2009 р. № 723 «Про затвердження Порядку використання у 2009 р. коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів».
- Постанова КМУ від 3 червня 2009 р. № 557 «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р.» (втратила чинність з Постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 704 «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм»).
- Постанова КМУ від 13 травня 2009 р. № 463 «Про затвердження Порядку використання у 2009 р. коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів і підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі».
- Розпорядження КМУ від 11 лютого 2009 р. № 184 «Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р.».
- Розпорядження КМУ від 11 лютого 2009 р. № 219 «Про затвердження плану організаційних заходів щодо сприяння

розвиткові сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і забезпечення доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринок аграрної продукції».

- Постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. № 1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.».
- Постанова КМУ від 12 грудня 2002 р. № 1858 «Про затвердження Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003–2004 рр.»
- Постанова КМУ від 22 січня 1996 р. № 118 «Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України».

Акти Міністерства аграрної політики та продовольства України

- Наказ Мінагрополітики від 30 жовтня 2013 р. № 643 «Про затвердження Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу».
- Наказ Мінагрополітики від 21 травня 2013 р. № 315 «Про затвердження Примірного статуту сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу».
- Наказ Мінагрополітики від 17 серпня 2011 р. № 410 «Про затвердження Порядку та умов проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання їм фінансової підтримки за рахунок коштів державного бюджету».
- Наказ Мінагрополітики від 25 червня 2011 р. № 264 «Про Експертну раду Мінагрополітики України з питань розвитку особистих селянських і фермерських господарств, сільськогосподарської кооперації та малого підприємництва в сільській місцевості».
- Наказ Мінагрополітики від 16 червня 2011 р. № 247 «Про затвердження Примірного положення про регіональну комісію з проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів державного бюджету».
- Наказ Мінагрополітики від 9 жовтня 2009 р. № 732 «Про комісію Мінагрополітики з питань надання державної підтримки сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам».
- Наказ Мінагрополітики від 5 жовтня 2009 р. № 719 «Про формування Переліку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів».
- Наказ Мінагрополітики від 29 вересня 2009 р. № 714 «Про затвердження Примірного договору про надання фінансової підтримки сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу».
- Наказ Мінагрополітики від 9 вересня 2009 р. № 645 «Про дорадчий

супровід створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів».

- Наказ Мінагрополітики від 18 березня 2003 р. № 67 «Про затвердження Рекомендацій щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів із використанням майнових паїв або часток у майні, що перебуває у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств».
- Наказ Мінагрополітики від 23 січня 2001 р. № 5 «Про забезпечення виконання Указу Президента України від 19 грудня 2000 р. № 1348 «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах».
- Наказ Мінагрополітики від 31 серпня 2000 р. № 168 «Про розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів».

Акти інших органів влади

- Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
- Наказ Міністерства фінансів України від 24 січня 2013 р. № 37 «Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій»
- Рішення від 11 листопада 2004 р. № 16-рп/2004к Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств України про офіційне тлумачення положень пункту 1 ст. 9, пункту 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої ст. 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації)

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ¹²⁵ (ВИТЯГ)

Стаття 84. Підприємницькі товариства

1. Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність із метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи.

Стаття 85. Непідприємницькі товариства

1. Непідприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

2. Особливості правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлюються законом.

Стаття 86. Здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими товариствами та установами

1. Непідприємницькі товариства (*кооперативи*, окрім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

{із змінами, внесеними згідно із Законом України від 20.11.2012 N 5495-VI}

Стаття 150. Ліквідація товариства з обмеженою відповідальністю

1. Товариство з обмеженою відповідальністю може бути ліквідоване за рішенням загальних зборів його учасників, у тому числі у зв'язку зі спливом строку, на який товариство було створене, а також за рішенням суду — у випадках, встановлених законом.

2. Товариство з обмеженою відповідальністю може бути перетворене в акціонерне товариство чи у *виробничий кооператив*.

¹²⁵ Редакція від 09.06.2013.

Параграф 2. Виробничий кооператив

Стаття 163. Поняття виробничого кооперативу

1. Виробничим кооперативом є добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній особистій трудовій участі та об'єднанні його членами майнових пайових внесків. Статутом кооперативу та законом може бути передбачено участь у діяльності виробничого кооперативу на засадах членства також інших осіб.

2. Члени виробничого кооперативу несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями кооперативу у розмірах та порядку, встановлених статутом кооперативу і законом .

3. Найменування кооперативу має містити його назву, а також слова «виробничий кооператив».

4. Правовий статус виробничих кооперативів, права та обов'язки їх членів встановлюються цим Кодексом та іншим законом

5. Особливості створення і діяльності сільськогосподарських кооперативів можуть встановлюватися законом

Стаття 164. Установчі документи виробничого кооперативу

1. Установчим документом виробничого кооперативу є його статут, що затверджується загальними зборами його членів.

2. Статут виробничого кооперативу має містити, окрім відомостей, передбачених статтею 88 цього Кодексу, відомості про розмір пайового внеску члена кооперативу; склад і порядок внесення пайових внесків членами кооперативу та про їхню відповідальність за порушення зобов'язання щодо внесення пайових внесків; характер і порядок трудової участі його членів у діяльності кооперативу та їхньої відповідальності за порушення зобов'язань щодо особистої трудової участі; порядок розподілу прибутку і збитків кооперативу; розмір і умови субсидіарної відповідальності його членів за зобов'язаннями кооперативу; склад і компетенцію органів управління кооперативу та про порядок ухвалення ними рішень.

3. Кількість членів кооперативу не може бути меншою, ніж встановлено законом.

Стаття 165. Майно виробничого кооперативу

1. Майно, що є у власності виробничого кооперативу, поділяється на паї його членів відповідно до статуту кооперативу.

2. Член виробничого кооперативу зобов'язаний внести до дня дер-

жавної реєстрації кооперативу не менше десяти відсотків пайового внеску, а частину, що залишилася, — протягом року з дня його державної реєстрації, якщо інший строк не встановлений статутом кооперативу.

Порядок внесення пайових внесків членами виробничого кооперативу встановлюється статутом кооперативу і законом.

3. Виробничий кооператив не має права випускати акції.

4. Прибуток виробничого кооперативу розподіляється між його членами відповідно до їхньої трудової участі, якщо інший порядок не встановлений статутом кооперативу.

5. Майно, що залишилося після ліквідації виробничого кооперативу та задоволення вимог його кредиторів, розподіляється між його членами відповідно до їхньої трудової участі, якщо інший порядок не встановлений статутом кооперативу.

Стаття 166. Припинення членства у виробничому кооперативі і перехід паю

1. Член виробничого кооперативу має право на вихід із кооперативу. У цьому разі йому виплачується вартість паю або видається майно, пропорційне розміру його паю, а також здійснюються виплати, встановлені статутом кооперативу.

Видача паю, виплата вартості паю та інші виплати членові кооперативу, що виходить з нього, здійснюються у порядку, встановленому статутом кооперативу і законом.

2. Член виробничого кооперативу може бути виключений із кооперативу за рішенням загальних зборів у разі невиконання чи неналежного виконання обов'язків, покладених на нього статутом кооперативу, а також в інших випадках, встановлених статутом кооперативу і законом.

Член виробничого кооперативу, якого виключили із кооперативу, має право на одержання паю та інших виплат, встановлених статутом кооперативу, відповідно до частини першої цієї статті.

3. Член виробничого кооперативу має право передати свій пай чи його частину іншому членові кооперативу, якщо інше не встановлено статутом кооперативу і законом.

Передання паю (його частини) особі, яка не є членом виробничого кооперативу, допускається лише за згодою кооперативу. У цьому разі інші члени кооперативу користуються переважним правом купівлі такого паю (його частини). Порядок відчуження паю чи його частини іншому членові кооперативу або третій особі встановлюється статутом

кооперативу і законом.

4. У разі смерті члена виробничого кооперативу його спадкоємці можуть бути прийняті у члени кооперативу, якщо інше не встановлено статутом кооперативу. За відмови прийняти спадкоємців у члени кооперативу кооператив виплачує спадкоємцям вартість паю померлого члена кооперативу.

5. Звернення стягнення на пай члена виробничого кооперативу за його власними зобов'язаннями допускається лише у разі недостатності у нього іншого майна у порядку, встановленому статутом кооперативу і законом.

6. У разі звернення заставодержателем стягнення на пай члена виробничого кооперативу, що переданий у заставу, застосовуються положення частини третьої цієї статті.

Стаття 1172. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою

1. Юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

2. Замовник відшкодовує шкоду, завдану іншій особі підрядником, якщо він діяв за завданням замовника.

3. Підприємницькі товариства, *кооперативи* відшкодовують шкоду, завдану їхнім учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу.

Президент України Л. КУЧМА
м. Київ, 16 січня 2003 р.
№ 435-IV

ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ¹²⁶ (ВИТЯГ)

Стаття 63. Види та організаційні форми підприємств

1. Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

...

5. Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства.

Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

6. Особливості правового статусу унітарних і корпоративних підприємств встановлюються цим Кодексом, іншими законодавчими актами.

{Ч. 7 ст. 63 виключено згідно із Законом України від 22.03.2012 N 4618-VI}

...

¹²⁶ Редакція від 09.06.2013.

ГЛАВА 10 ПІДПРИЄМСТВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття 93. Поняття підприємства колективної власності

1. Підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників).

2. *Підприємствами колективної власності є виробничі кооперативи*, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом.

Стаття 94. Господарська діяльність кооперативів

1. Кооперативи як добровільні об'єднання громадян з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань можуть створюватися у різних галузях (виробничі, споживчі, житлові тощо). Діяльність різних видів кооперативів регулюється законом.

2. Господарська діяльність кооперативів повинна здійснюватися відповідно до вимог цього Кодексу, інших законодавчих актів.

3. Метою здійснення господарської діяльності на засадах підприємництва громадяни можуть утворювати виробничі кооперативи (кооперативні підприємства).

Стаття 95. Виробничий кооператив

1. Виробничим кооперативом визнається добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

2. Виробничі кооперативи можуть здійснювати виробничу, переробну, заготівельно-збутову, постачальницьку, сервісну і будь-яку іншу підприємницьку діяльність, не заборонену законом.

3. Виробничий кооператив є юридичною особою і діє на основі статуту.

4. Найменування виробничого кооперативу повинно містити слова «виробничий кооператив» або «кооперативне підприємство».

Стаття 96. Принципи діяльності виробничого кооперативу

1. Виробничі кооперативи створюються та здійснюють свою діяльність за такими принципами:

- добровільність членства громадян у кооперативі та вільний вихід із нього;
- особиста трудова участь членів кооперативу у діяльності підприємства;
- відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає брати участь у його діяльності на умовах, встановлених статутом кооперативу;
- демократичний характер управління кооперативом, рівні права членів кооперативу при прийнятті рішень;
- розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх трудової та майнової участі в діяльності кооперативу;
- контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, визначеному статутом.

Стаття 97. Загальні умови створення виробничого кооперативу

1. Засновниками (членами) виробничого кооперативу можуть бути громадяни, іноземці та особи без громадянства. Чисельність членів виробничого кооперативу не може бути меншою ніж три особи.

2. Рішення про створення виробничого кооперативу приймається його установчими зборами.

3. Виробничий кооператив вважається створеним і набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації відповідно до вимог цього Кодексу.

Стаття 98. Членство у виробничому кооперативі

1. Членами виробничого кооперативу можуть бути громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають статут кооперативу та дотримуються його вимог, беруть майнову та трудову участь у діяльності кооперативу.

2. Громадяни можуть бути одночасно членами виробничих кооперативів, а також членами кооперативів інших типів (споживчих, житлових тощо).

3. Вступ до виробничого кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви громадянина. Член кооперативу робить вступний та пайовий внески в порядку, визначеному статутом виробничого кооперативу. Рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у

члени кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.

4. Членство у виробничому кооперативі припиняється у разі:

- добровільного виходу з кооперативу;
- припинення трудової участі в діяльності кооперативу;
- виключення з кооперативу у випадках і в порядку, визначених статутом;
- незатвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління (голови) про прийняття до кооперативу;
- смерті члена кооперативу.

5. Порядок і майнові наслідки припинення членства у виробничому кооперативі визначаються цим Кодексом та статутом кооперативу.

6. Виключення з виробничого кооперативу (звільнення члена кооперативу з кооперативного підприємства) може бути оскаржено до суду.

Стаття 99. Права та обов'язки членів виробничого кооперативу

1. Основними правами членів виробничого кооперативу є:

- участь в управлінні кооперативом, право голосу на загальних зборах членів кооперативу, право обирати і бути обраним в органи управління кооперативом;
- користування послугами кооперативу;
- одержання кооперативних виплат та частки доходу на пай;
- одержання достовірної та повної інформації про фінансово-господарську діяльність кооперативу; одержання паю у разі виходу з кооперативу в порядку і строки, визначені його статутом.

2. Основними обов'язками членів виробничого кооперативу є дотримання статуту та виконання рішень органів управління кооперативу.

3. Статутом виробничого кооперативу можуть передбачатися також інші права та обов'язки членів кооперативу.

Стаття 100. Майно виробничого кооперативу

1. Майно виробничого кооперативу становить колективну власність кооперативу. Виробничий кооператив є власником будівель, споруд, майнових внесків його членів, виготовленої ним продукції, доходів, одержаних від її реалізації та іншої діяльності, передбаченої статутом кооперативу, іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених законом.

2. Члени кооперативу можуть передавати як пайовий внесок право користування належною їм земельною ділянкою у порядку, визначеному земельним законодавством. За земельну ділянку, передану виробничому кооперативу в користування, з кооперативу може справлятися плата у розмірах, визначених загальними зборами членів кооперативу.

3. Для здійснення господарської та іншої діяльності виробничий кооператив за рахунок власного майна формує відповідні фонди.

4. Майно виробничого кооперативу відповідно до його статуту поділяється на пайовий і неподільний фонди. Неподільний — утворюється за рахунок вступних внесків і майна кооперативу (за винятком землі). Пайові внески членів кооперативу до нього не включаються. Порядок формування і розміри неподільного фонду встановлюються статутом.

5. Розміри пайових внесків до кооперативу встановлюються в рівних частинах та/або пропорційно очікуваній участі члена кооперативу в його господарській діяльності.

6. Фінансові ресурси виробничого кооперативу формуються за рахунок доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), пайових та інших внесків членів кооперативу, кредитів та інших надходжень, не заборонених законодавством.

Стаття 101. Управління виробничим кооперативом

1. Управління виробничим кооперативом здійснюється на основі самоврядування, гласності, участі його членів у вирішенні питань діяльності кооперативу.

2. Вищим органом управління виробничого кооперативу є загальні збори членів кооперативу. До органів управління кооперативу належать правління (голова) кооперативу та ревізійна комісія (ревізор) кооперативу.

3. Статутом виробничого кооперативу може бути передбачено спостережну раду кооперативу. Члени ревізійної комісії (ревізор) кооперативу не можуть бути членами його правління (головою кооперативу) чи спостережної ради.

Стаття 102. Загальні збори членів виробничого кооперативу

1. Загальні збори:

- вносять зміни до статуту кооперативу;
- обирають шляхом прямого таємного голосування голову кооперативу, членів правління кооперативу, членів ревізійної

-
- комісії (ревізора), членів спостережної ради кооперативу;
 - затверджують напрями розвитку кооперативу;
 - заслуховують звіти органів управління кооперативу про їх діяльність;
 - визначають види і розміри фондів кооперативу, порядок їх формування та використання;
 - затверджують правила внутрішнього розпорядку кооперативного підприємства, річний звіт і баланс кооперативу, порядок формування і розподілу доходу кооперативу, рішення правління (голови) кооперативу про прийняття нових членів;
 - вирішують питання про входження кооперативного підприємства до об'єднань підприємств (кооперативів), участь кооперативу у заснуванні інших суб'єктів господарювання;
 - приймають рішення про реорганізацію або ліквідацію кооперативу.
2. Загальні збори мають право приймати будь-які інші рішення, пов'язані зі статутною діяльністю виробничого кооперативу.
3. Загальні збори членів кооперативу проводяться щорічно після закінчення фінансового року. Вони можуть скликатися також у будь-який час за рішенням правління (голови) кооперативу чи з ініціативи не менш як третини членів кооперативу, якщо інше не передбачено статутом.
4. Загальні збори правомочні приймати рішення, якщо на них присутні більше половини членів виробничого кооперативу. Рішення з питань, зазначених у частині першій цієї статті, приймаються більшістю голосів загальної кількості членів кооперативу.

Стаття 103. Правління виробничого кооперативу

1. Правління виробничого кооперативу створюється у кооперативі, до складу якого входить не менше десяти членів.
2. Правління кооперативу:
 - розробляє і вносить на затвердження загальних зборів напрями розвитку кооперативу;
 - скликає загальні збори членів кооперативу і контролює виконання прийнятих ними рішень;
 - вносить на затвердження загальних зборів рішення про прийняття до кооперативу нових членів та припинення членства;
 - забезпечує збереження майна кооперативу;
 - організовує проведення незалежних аудиторських перевірок діяльності кооперативу;
 - вирішує питання навчання членів кооперативу, співробітництва з

вітчизняними та іноземними організаціями;

- делегує виконавчому директору кооперативу право на прийняття відповідних рішень з питань компетенції правління, якщо це передбачено статутом кооперативу;
- вирішує інші питання діяльності кооперативу.

3. Правління очолює голова кооперативу, який обирається загальними зборами членів виробничого кооперативу. Функції голови кооперативу і порядок його відкликання визначаються статутом кооперативу.

4. Члени правління можуть обирати зі свого складу заступника голови та секретаря правління відповідно до статуту кооперативу.

5. Члени правління кооперативу працюють переважно на громадських засадах. У статуті кооперативу може бути передбачено винагороду за роботу членів правління.

6. Періодичність проведення засідань правління кооперативу визначається статутом кооперативу. Рішення приймається більшістю голосів за наявності на засіданні не менше двох третин членів правління кооперативу.

7. У разі, якщо до складу виробничого кооперативу входить менше десяти членів, функції та повноваження правління здійснюють загальні збори та голова кооперативу відповідно до статуту.

Стаття 104. Виконавчий директор виробничого кооперативу

1. Правління виробничого кооперативу може наймати виконавчого директора для оперативного управління діяльністю підприємства. Виконавчий директор не може бути членом кооперативу.

2. Виконавчий директор здійснює свою діяльність на умовах контракту, який укладає з ним правління кооперативу, та виконує функції відповідно до статуту.

3. Виконавчий директор несе відповідальність за свою діяльність перед кооперативом.

4. У разі відсутності у виробничому кооперативі посади виконавчого директора роботою кооперативного підприємства керує голова кооперативу.

Стаття 105. Спостережна рада виробничого кооперативу

1. У разі, якщо кількість членів виробничого кооперативу становить більш як п'ятдесят осіб, у кооперативі може утворюватися спостережна рада для контролю за діяльністю виконавчого директора кооперативного підприємства.

2. Спостережна рада обирається загальними зборами із числа членів кооперативу у складі трьох - п'яти осіб. Член спостережної ради не може бути членом правління чи ревізійної комісії.

3. Порядок обрання спостережної ради та її голови, а також порядок діяльності спостережної ради встановлюються статутом кооперативу.

Стаття 106. Ревізійна комісія (ревізор) виробничого кооперативу

1. З метою контролю за фінансово-господарською діяльністю виробничого кооперативу обирається ревізійна комісія, а в кооперативі, до складу якого входить менше десяти членів, — ревізор.

2. Ревізійна комісія (ревізор) обирається загальними зборами із числа членів кооперативу відповідно до його статуту. Членами ревізійної комісії (ревізором) не можуть бути члени правління чи спостережної ради виробничого кооперативу.

3. Ревізійна комісія (ревізор) підзвітна загальним зборам членів виробничого кооперативу.

Стаття 107. Господарська діяльність виробничого кооперативу

1. Виробничий кооператив, відповідно до його статуту, самостійно визначає основні напрями господарської діяльності, здійснює її планування та організацію.

2. Виробничий кооператив реалізує свою продукцію, надає послуги за цінами і тарифами, які встановлюються ним самостійно або на договірній основі, а у випадках, передбачених законодавством, — за державними цінами і тарифами.

3. Відносини виробничого кооперативу з іншими підприємствами, установами, організаціями та громадянами в усіх сферах господарської діяльності встановлюються на основі договорів.

4. Доход виробничого кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманого персоналу. Доход спрямовується на сплату податків та інших обов'язкових платежів, на погашення кредитів, покриття збитків, проведення відрахувань у фонди кооперативу, кооперативні виплати, виплату часток доходу на паї тощо.

5. Кооперативні виплати — частина доходу виробничого кооперативу, що розподіляється між членами кооперативу з урахуванням їх трудової та іншої участі в діяльності кооперативу. Нарахування і виплата часток доходу на паї здійснюються за підсумками фінансового року з

доходу, що залишається у розпорядженні кооперативу з урахуванням необхідності формування його фондів. За рішенням загальних зборів членів кооперативу виплата часток доходу на паї може здійснюватися у грошовій формі, товарами, цінними паперами тощо.

6. Порядок використання доходу виробничого кооперативу визначається статутом кооперативу відповідно до закону.

7. Виробничий кооператив самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність відповідно до закону. Порядок використання коштів кооперативу в іноземній валюті встановлюється законом та статутом кооперативу.

8. Майнові відносини члена виробничого кооперативу з кооперативом у разі припинення членства в кооперативі та щодо переходу паю регулюються цивільним законодавством.

Стаття 108. Майнова відповідальність виробничого кооперативу

1. Виробничий кооператив відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним йому майном. Члени виробничого кооперативу несуть за зобов'язаннями кооперативу субсидіарну (додаткову) відповідальність своїм майном у розмірі, не меншому їх пайового внеску, якщо більший розмір відповідальності не передбачено законом або статутом кооперативу. Виробничий кооператив не несе відповідальність за зобов'язаннями членів.

2. Виробничий кооператив може застрахувати своє майно і майнові права за рішенням загальних зборів членів кооперативу, якщо інший порядок не встановлено законом.

Стаття 109. Припинення діяльності виробничого кооперативу

1. Виробничий кооператив за рішенням загальних зборів членів кооперативу може бути реорганізований у підприємства інших форм господарювання в порядку, визначеному статутом кооперативу відповідно до вимог цього Кодексу.

2. Виробничий кооператив ліквідується в загальному порядку ліквідації суб'єкта господарювання, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням такого:

- ліквідація виробничого кооперативу здійснюється ліквідаційною комісією, призначеною загальними зборами членів кооперативу, а в разі його ліквідації за рішенням суду — ліквідаційною комісією, сформованою відповідно до цього рішення;
- розпорядження землею виробничого кооперативу, що ліквідується, здійснюється в порядку і на умовах, передбачених

земельним законодавством. Майно кооперативу, що залишилося після розрахунків з бюджетом та кредиторами, розподіляється між членами виробничого кооперативу пропорційно вартості їх паю.

Стаття 110. Інші питання діяльності виробничого кооперативу

1. Інші питання діяльності виробничого кооперативу регулюються цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 111. Споживча кооперація. Підприємства споживчої кооперації

1. Споживча кооперація в Україні — система самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху.

2. Первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство — самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів. Кожний член споживчого товариства має свою частку в його майні.

3. Споживче товариство є юридичною особою і діє на основі статуту.

4. Споживчі товариства можуть на добровільних засадах об'єднуватися в спілки, інші форми об'єднання, передбачені законом, єдину спілку споживчих товариств України та мають право вільного виходу з них.

5. Власність споживчої кооперації складається з власності споживчих товариств, спілок (об'єднань) та їх спільної власності і є однією з форм колективної власності. Володіння, користування та розпорядження власністю споживчої кооперації здійснюють її органи відповідно до установчих документів товариств, спілок (об'єднань).

Об'єкти права власності споживчої кооперації можуть перебувати у спільній власності споживчих товариств, спілок (об'єднань). Їх частка у власності визначається договором.

6. Правові засади організації та діяльності споживчої кооперації визначаються законом.

7. Споживчі товариства, їх спілки (об'єднання) можуть утворювати для здійснення своїх статутних цілей підприємства, установи та інші суб'єкти господарювання відповідно до вимог цього Кодексу та інших законів.

8. Підприємствами споживчої кооперації визнаються унітарні або

корпоративні підприємства, утворені споживчим товариством (товариствами) або спілкою (об'єднанням) споживчих товариств відповідно до вимог цього Кодексу та інших законодавчих актів із метою здійснення статутних цілей цих товариств, спілок (об'єднань).

Стаття 128. Громадянин у сфері господарювання

4. Громадянин здійснює управління заснованим ним приватним підприємством безпосередньо або через керівника, який наймається за контрактом. У разі здійснення підприємницької діяльності спільно з іншими громадянами або юридичними особами громадянин має права та обов'язки відповідно засновника та/або учасника господарського товариства, **члена кооперативу тощо** або права і обов'язки, визначені укладеним за його участі договором про спільну діяльність без створення юридичної особи.

Стаття 336. Організаційно-правові форми банків

1. Банки створюються у формі публічного акціонерного товариства **або кооперативного банку.**

{Ч. 1 ст. 336 у редакції Закону України від 14.09.2006 N 133-V; із змінами, внесеними згідно із Законом України від 24.07.2009 N 1617-VI}

Стаття 338. Кооперативні банки

1. Кооперативний банк — це банк, створений суб'єктами господарювання, а також іншими особами за принципом територіальності на засадах добровільного членства та об'єднання пайових внесків для спільної грошово-кредитної діяльності. Відповідно до Закону можуть створюватися місцеві та центральний кооперативні банки.

2. Статутний капітал кооперативного банку поділяється на паї.

3. Кожний учасник кооперативного банку, незалежно від його участі (паю), у статутному капіталі банку має право одного голосу.

Президент України Л.КУЧМА

м. Київ, 16 січня 2003 р.

№ 436-IV
ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО
(ВИТЯГ)

Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні засади створення та діяльності фермерських господарств як прогресивної форми підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства України.

Закон спрямований на створення умов для реалізації ініціативи громадян щодо виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також для забезпечення раціонального використання і охорони земель фермерських господарств, правового та соціального захисту фермерів України.

Стаття 11. Використання коштів Українського державного фонду підтримки фермерських господарств

Кошти Українського державного фонду підтримки фермерських господарств надаються новоствореним фермерським господарствам та фермерським господарствам з відокремленими фермерськими садибами, фермерським господарствам, які провадять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях, визначених в установленому порядку Кабінетом Міністрів України, на безповоротній основі та на конкурсних засадах на поворотній основі, а іншим фермерським господарствам підтримка надається тільки на поворотній основі, а також спрямовуються на забезпечення гарантій, поруки при кредитуванні банками фермерських господарств.

{Ч. 1 ст. 11 зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 03.03.2009 № 1048-VI}

Новоствореним фермерським господарствам та фермерським господарствам із відокремленими фермерськими садибами, фермерським господарствам, які провадять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях, визначених в установленому порядку Кабінетом Міністрів України, на безповоротній основі кошти надаються на такі цілі: відшкодування вартості розробки проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства; відшкодування частини витрат, пов'я-

заних із сплатою відсотків за користування кредитами банків, та часткову компенсацію витрат на придбання одного трактора, комбайна, вантажного автомобіля, будівництво та реконструкцію тваринницьких приміщень, включаючи вартість проектно-кошторисних документів, страхування фермерських господарств; підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів фермерських господарств у сільськогосподарських навчальних закладах; розширення досліджень з проблем організації і ведення виробництва у фермерських господарствах, видання рекомендацій з питань використання досягнень науково-технічного прогресу в діяльності фермерських господарств. На поворотній основі допомога надається для виробництва, переробки і збуту виробленої продукції, на здійснення виробничої діяльності та інші передбачені статутом Українського державного фонду підтримки фермерських господарств цілі під гарантію повернення строком від трьох до п'яти років.

{Ч. 2 ст. 11 зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 03.03.2009 N 1048-VI}

Іншим фермерським господарствам надається допомога за рахунок Державного бюджету України і місцевих бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, на поворотній основі строком до п'яти років на такі цілі: придбання техніки, обладнання, поновлення обігових коштів, на виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, будівництво та реконструкцію виробничих і невиробничих приміщень, у тому числі житлових, закладення багаторічних насаджень, **розвиток кредитної та обслуговуючої кооперації**, зрошення та меліорацію земель.

{Ст. 11 у редакції Закону України від 08.09.2005 N 2864-IV}

Стаття 26. Кооперація фермерських господарств

Фермерські господарства разом з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками мають право створювати обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи, кооперативні банки, спілки, інші об'єднання, а також бути засновниками (учасниками) господарських товариств.

{Ч. 1 ст. 26 зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 08.09.2005 N 2864-IV}

Створені за участю фермерських господарств обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи не є прибутковими.

Президент України Л. КУЧМА
м. Київ, 19 червня 2003 р. N 973-IV

ПРИМІРНИЙ СТАТУТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ОБСЛУГОВУЮЧОГО КООПЕРАТИВУ

1. Загальні положення

1.1. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «_____» (далі — Кооператив) створений його засновниками на добровільних засадах відповідно до Цивільного кодексу України, законів України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію» та на підставі рішення установчих зборів (протокол № _____ від _____).

1.2. Найменування Кооперативу:

повна назва Кооперативу українською мовою _____.

скорочена назва Кооперативу українською мовою _____.

повна назва Кооперативу англійською мовою _____.

скорочена назва Кооперативу англійською мовою _____.

1.3. Місцезнаходження Кооперативу: _____.

Найменування (організаційно-правова форма та назва) пишеться прописом (великими) літерами.

2. Мета та види діяльності Кооперативу

2.1. Кооператив утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб — виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів.

2.2. Предметом діяльності Кооперативу є _____.

Усі види діяльності, які згідно із законодавством України потребують спеціальних дозволів чи ліцензій, здійснюються Кооперативом лише після їх отримання.

3. Юридичний статус та склад засновників Кооперативу

3.1. Кооператив утворений та здійснює свою діяльність відповідно до законів України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», інших правових актів України, а також цього Статуту.

3.2. Кооператив є юридичною особою. Статус юридичної особи Кооператив набуває у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

3.3. Кооператив здійснює обслуговування своїх членів — виробників сільськогосподарської продукції, не маючи на меті одержання прибутку, і є неприбутковою організацією.

3.4. Кооператив має самостійний баланс, поточні рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, а також може мати вкладні (депозитні) рахунки в установах банків.

Кооператив може мати штампи зі своїм найменуванням, бланки, а також знак для товарів і послуг, емблему, зареєстровані відповідно до законодавства України.

3.5. Кооператив може укласти угоди, набувати майнові та немайнові прав, нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді загальної юрисдикції, господарському та третейському судах відповідно до законодавства та цього Статуту.

3.6. Засновниками кооперативу є:

Для фізичних осіб: прізвище, ім'я та по батькові, дані паспорта громадянина України або паспортних документів іноземця (для осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні, — дані документа, який його замінює). Дані про фізичну особу засвідчуються її особистим підписом.

Для юридичної особи: код ЄДРПОУ, назва та місцезнаходження юридичної особи. Дані про юридичну особу засвідчуються підписом її уповноваженого представника.

3.7. Засновники Кооперативу після його державної реєстрації набувають статусу членів Кооперативу.

4. Права та обов'язки Кооперативу

4.1. Кооператив має право:

- здійснювати господарську діяльність, спрямовану на обслуговування своїх членів, самостійно визначати стратегію та основні напрямки свого розвитку відповідно до економічної ситуації;
- відповідно до законодавства України придбавати, відчужувати, здавати або брати в оренду рухоме та нерухоме майно, необхідне

для його діяльності;

- брати зобов'язання по кредитах та позиках і гарантувати їх виплати майном чи активами Кооперативу;
- об'єднуватись з іншими кооперативами для спільного здійснення будь-якої не забороненої законодавством діяльності за галузевою або територіальною ознакою за рішенням загальних зборів членів Кооперативу;
- може мати у власності майно, відокремлене від майна своїх членів;
- _____.

(інші права, що не суперечать законодавству)

4.2. Кооператив зобов'язаний:

- надавати послуги своїм членам згідно з їх замовленнями відповідно до видів діяльності Кооперативу;
- створювати належні умови для високопродуктивної та безпечної праці, забезпечувати додержання законодавства про працю, правил і норм охорони праці, техніки безпеки, соціального страхування;
- виконувати норми і вимоги щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки;
- створювати умови для навчання своїх членів та співробітників;
- сприяти соціальному розвитку громади, до якої відносяться члени Кооперативу;
- розробляти та затверджувати Правила внутрішньогосподарської діяльності Кооперативу;
- _____.

(інші обов'язки, що не суперечать законодавству)

5. Порядок набуття та припинення членства в Кооперативі

5.1. Членами Кооперативу можуть бути виробники сільськогосподарської продукції — юридичні та/або фізичні особи, які зробили вступний і пайовий внески у розмірах, визначених загальними зборами кооперативу, дотримуються вимог Статуту, мають право ухвального голосу та беруть участь у господарській діяльності кооперативу.

Фізичні особи можуть бути членами Кооперативу, які досягли 16-річного віку і виявили бажання брати участь у діяльності Кооперативу.

5.2. Кооператив за рішенням загальних зборів може приймати до свого складу асоційованих членів Кооперативу.

Асоційованими членами Кооперативу можуть бути фізичні особи, які

досягли 16-річного віку, або юридичні особи, які визнають цей Статут і внесли пайовий внесок для розвитку Кооперативу у розмірах, визначених цим Статутом.

5.3. Вступ до Кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви. Особа, яка подала заяву, вносить вступний та пайовий внесок в порядку і розмірах, визначених цим Статутом.

Рішення правління (голови) Кооперативу про прийняття до Кооперативу підлягає схваленню загальними зборами членів Кооперативу.

5.4. Кооператив веде реєстр членів та асоційованих членів.

5.5. Членство у Кооперативі припиняється у разі:

- добровільного виходу з Кооперативу відповідно до поданої письмової заяви;
- несплаті внесків у порядку, визначеному Статутом кооперативу;
- смерті фізичної особи — члена Кооперативу або ліквідації юридичної особи — члена Кооперативу;
- припинення діяльності Кооперативу;
- припинення участі в господарській діяльності Кооперативу протягом двох років поспіль.

Порядок припинення членства у Кооперативі здійснюється відповідно до законодавства.

5.6. Виключення з членів Кооперативу може бути оскаржене в судовому порядку.

6. Права і обов'язки членів та асоційованих членів Кооперативу

6.1. Члени Кооперативу мають право:

- брати участь в управлінні Кооперативом шляхом голосування на загальних зборах членів Кооперативу за принципом «один член Кооперативу — один голос», обирати і бути обраними в органи управління Кооперативом. Для членів Кооперативу — юридичних осіб — ці права реалізуються їх уповноваженими представниками;
- ухвального голосу на загальних зборах;
- користуватися послугами Кооперативу для здійснення своєї господарської діяльності;
- одержувати кооперативні виплати пропорційно до обсягів участі у діяльності Кооперативу;
- одержувати виплати на паї;
- у разі виходу або ліквідації Кооперативу одержувати частку майна Кооперативу пропорційно вартості пайового внеску у порядку і в термін, що визначені цим Статутом;
- отримувати повну інформацію про діяльність Кооперативу відповідно;

-
- (інші права, що не суперечать законодавству)*
- 6.2. Члени Кооперативу зобов'язані:
- брати участь у господарській діяльності Кооперативу;
 - дотримуватися Статуту Кооперативу, виконувати рішення загальних зборів і правління Кооперативу;
 - сплатити визначені цим Статутом внески;
-
- (інші обов'язки, що не суперечать законодавству)*
- 6.3. Асоційовані члени Кооперативу мають право:
- дорадчого голосу;
 - отримувати частки доходу на паї відповідно до законодавства;
 - отримувати повну інформацію про діяльність Кооперативу.
- 6.4. За відповідною заявою члени Кооперативу можуть переоформити членство у Кооперативі на асоційоване членство на підставі рішення правління Кооперативу, яке підлягає схваленню загальними зборами Кооперативу.

7. Фонди Кооперативу

- 7.1. Для забезпечення статутної діяльності Кооператив у порядку, передбаченому цим Статутом, формує пайовий, неподільний, резервний та спеціальний фонди.
- 7.2. Пайовий фонд Кооперативу формується за рахунок паїв (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперативу.
- 7.3. Неподільний фонд Кооперативу створюється в обов'язковому порядку і формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу. Неподільний фонд не може бути розподілений між членами кооперативу, крім випадків, передбачених законом. Порядок відрахувань до неподільного фонду частини доходу визначається цим Статутом.
- 7.4. Кооператив може визначати і утворювати інші фонди Кооперативу (в тому числі резервний і спеціальні фонди). Їх розмір, порядок формування та використання затверджуються рішенням загальних зборів членів Кооперативу.
- 7.5. Резервний фонд Кооперативу створюється за рахунок відрахувань від доходу кооперативу, перерозподілу неподільного фонду, пожертвувань, безповоротної фінансової допомоги та за рахунок інших, не заборонених законом надходжень для покриття можливих втрат (збитків).
- 7.6. Спеціальний фонд Кооперативу створюється за рахунок цільових внесків членів кооперативу та інших, передбачених законом, надходжень для забезпечення його статутної діяльності і використовується за рішенням органів управління кооперативу.

7.7. Розмір відрахувань до фондів Кооперативу визначається рішенням загальних зборів із дотриманням цього Статуту.

7.8. Кооператив веде облік фондів із визначенням пайових і цільових внесків кожного члену Кооперативу.

8. Вступні внески

8.1. При вступі до Кооперативу для організаційного забезпечення його діяльності кожна фізична і юридична особа робить вступний внесок у грошовій формі у розмірі _____ (прописом) гривень.

8.2. Вступний внесок є обов'язковою умовою членства у Кооперативі.

8.3. Вступний внесок зараховується у неподільний фонд і у разі виходу з Кооперативу не повертається.

9. Пай та пайові внески

9.1. Пайовий внесок члена сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу формується з його паю та додаткових паїв.

9.2. Порядок визначення розміру пайового внеску кожного члена Кооперативу визначається пропорційно до його участі у господарській діяльності Кооперативу відповідно до запланованого обсягу і вартості послуг, що надаються Кооперативом.

Розмір мінімального паю члену Кооперативу складає ____ гривень.

9.3. Члени Кооперативу мають право за власним бажанням внести додатковий пай до пайового фонду.

Розмір мінімального додаткового паю члена Кооперативу складає ____ гривень.

9.4. Розмір паю асоційованого члена Кооперативу не може бути меншим _____ гривень.

9.5. Розмір додаткового паю асоційованого члена Кооперативу не може бути меншим _____ гривень.

9.6. Паї можуть вноситися майном, майновими правами та/або грошми.

9.7. Факт внесення майна, що вноситься членами або асоційованими членами Кооперативу в рахунок їхнього паю чи додаткового паю, підтверджується актом приймання-передачі майна (далі — Акт) після державної реєстрації Кооперативу. Акт повинен містити опис майна, що вноситься, його грошову оцінку, дату, на яку майно вноситься до Кооперативу, підпис члена Кооперативу, який вносить таке майно, підпис голови Кооперативу та печатку Кооперативу.

Акт укладається у двох оригінальних примірниках, з яких один залишається у члена Кооперативу, який вносить вклад майном, а другий — зберігається у Кооперативі.

9.8. Майнові права членів Кооперативу вносяться до майна Кооперативу у встановленому законодавством порядку.

9.9. Паї, що вносяться у грошовій чи не грошовій формі, відображаються у бухгалтерських реєстрах Кооперативу у день їх отримання Кооперативом. Внески до Кооперативу у вигляді нематеріальних цінностей вважатимуться внесеними на дату, що встановлюється рішенням загальних зборів членів Кооперативу. Передача Кооперативу права користування земельною ділянкою у вигляді паю оформлюється відповідно до законодавства України.

10. Право власності на пай в майні Кооперативу

10.1. У разі виходу, виключення чи ліквідації Кооперативу члени Кооперативу мають право отримувати частку майна Кооперативу пропорційно вартості пайового внеску у порядку і в термін, що визначені цим Статутом. Члени Кооперативу, які внесли свій майновий пай у кооператив у формі земельної ділянки, отримують свій майновий пай виключно у формі земельної ділянки, тобто в натурі (на місцевості).

Термін отримання частки майна Кооперативу не може перевищувати двох років. Відлік цього терміну починається з 1 січня року, що наступає з моменту виходу (виключення) із Кооперативу.

10.2. Право власності членів Кооперативу — фізичних осіб на частку майна Кооперативу є спадковим.

10.3. Асоційовані члени Кооперативу у разі ліквідації Кооперативу мають право отримувати першочергово свої паї та відповідні частки доходу на паї.

10.4. Спори щодо права власності на пай члена Кооперативу у майні Кооперативу вирішуються відповідно до законодавства України.

11. Майнова відповідальність

11.1. Кооператив відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном.

11.2. Члени Кооперативу відповідають за зобов'язаннями Кооперативу тільки в межах пайового внеску.

11.3. Кооператив не несе відповідальності за зобов'язаннями членів Кооперативу.

11.4. Кооператив може застрахувати своє майно і майнові права. Страхування здійснюється добровільно за рішенням загальних зборів, якщо інше не передбачено законами України.

12. Структура органів управління

12.1. Управління Кооперативом здійснюється на основі самоврядування, гласності, участі його членів у вирішенні питань діяльності Кооперативу.

12.2. До органів управління Кооперативу належать:

12.2.1. Загальні збори членів Кооперативу — вищий орган управління Кооперативу.

12.2.2. Правління Кооперативу.

12.2.3. Ревізійна комісія Кооперативу.

12.3. Кооператив може утворювати спостережну раду Кооперативу.

12.4. Для здійснення своєї діяльності загальні збори, а в період між ними правління Кооперативу або спостережна рада, можуть утворювати спеціальні комісії з членів Кооперативу із залученням в якості консультантів-фахівців — не членів Кооперативу.

13. Загальні збори

13.1. Загальні збори:

- вносять зміни і доповнення до Статуту;
- обирають шляхом прямого таємного голосування голову Кооперативу та членів правління Кооперативу, членів ревізійної комісії та членів спостережної ради;
- заслуховують та ухвалюють звіти органів управління Кооперативу про їх діяльність;
- визначають види і розміри фондів Кооперативу, порядок їх формування та використання;
- затверджують:
- правила внутрішньогосподарської діяльності Кооперативу;
- форму організації бухгалтерського обліку, визначення та погодження облікової політики в Кооперативі;
- річний звіт і баланс Кооперативу;
- порядок формування і розподілу доходу Кооперативу;
- рішення правління Кооперативу про прийняття нових членів та асоційованих членів та про припинення членства;
- вирішують:
- питання про входження Кооперативу до об'єднання кооперативів;
- питання про реорганізацію або ліквідацію Кооперативу.

Загальні збори мають право приймати будь-які інші рішення, пов'язані зі статутною діяльністю Кооперативу.

13.2. Загальні збори проводяться щорічно. Вони можуть скликатися позачергово за рішенням правління Кооперативу, на вимогу не менше третини його членів, спостережної ради та ревізійної комісії (ревізора).

Про дату, місце, час проведення та порядок денний загальних зборів члени Кооперативу повинні бути повідомлені не пізніше ніж за 10 днів до визначеного строку їх проведення.

Позачергові загальні збори членів Кооперативу повинні бути скликані протягом 20 днів з дня надходження вимог про їх скликання. У разі незабезпечення правлінням (головою) Кооперативу скликання позачергових загальних зборів вони можуть бути скликані особами, які вимагають їх скликання, протягом наступних 20 днів.

13.3. Загальні збори членів кооперативу правомочні вирішувати питання, якщо на них присутні більше половини його членів, а збори уповноважених — за наявності не менше 3/4 уповноважених.

Кожний член кооперативу чи уповноважений кооперативу має один голос, і це право не може бути передано іншій особі.

Рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) Кооперативу про прийняття, внесення змін до Статуту, вступ до кооперативного об'єднання або вихід з нього, про реорганізацію або ліквідацію Кооперативу вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менш як 3/4 членів Кооперативу, присутніх на загальних зборах Кооперативу. З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів членів (уповноважених) Кооперативу, присутніх на його загальних зборах.

13.4. Рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) Кооперативу приймаються відповідно до його Статуту відкритим або таємним голосуванням. У випадку рівності голосів вирішальним є голос голови Кооперативу.

13.5. Рішення загальних зборів є обов'язковим для всіх членів та асоційованих членів Кооперативу.

14. Правління Кооперативу

14.1. Правління Кооперативу обирається на термін, що не перевищує п'яти років.

14.2. Правління Кооперативу:

- здійснює поточне керівництво господарською діяльністю Кооперативу в період між проведенням загальних зборів членів Кооперативу;
- розробляє та вносить на затвердження загальними зборами членів Кооперативу напрями розвитку Кооперативу;
- приймає рішення про скликання загальних зборів;
- скликає загальні збори членів Кооперативу і контролює виконання прийнятих ними рішень;
- вирішує питання діяльності Кооперативу;
- вносить на затвердження загальних зборів рішення про прийняття до Кооперативу нових членів та асоційованих членів та припинення членства, а також про переоформлення простого членства на асоційоване;

- укладає трудові договори (контракти) у разі найму на роботу виконавчої дирекції та оцінює її діяльність;
- має право наймати виконавчого директора для оперативного управління Кооперативом, який не може бути членом Кооперативу;
- організовує у разі потреби проведення незалежних аудиторських перевірок;
- розробляє Правила внутрішньогосподарської діяльності;
- встановлює форму і порядок ведення Книги реєстрації членів Кооперативу та асоційованих членів;
- вирішує питання навчання членів Кооперативу, співробітництва з вітчизняними та іноземними організаціями.

14.3. Кількість членів правління складає ____ осіб.

14.4. Члени правління Кооперативу обирають із свого складу заступника голови та секретаря правління Кооперативу.

14.5. Члени правління Кооперативу працюють на громадських засадах.

14.6. Члени правління припиняють виконання своїх обов'язків у разі закінчення строку їх повноважень, смерті фізичної особи – члена правління або ліквідації юридичної особи — члена правління, дострокового відкликання загальними зборами.

14.7. Засідання правління Кооперативу проводиться у разі потреби, але не рідше _____ на рік.

Рішення приймається більшістю голосів за наявності не менше як 3/4 складу членів правління Кооперативу. У випадку рівності голосів вирішальним є голос голови Кооперативу.

15. Голова Кооперативу

15.1. Голова Кооперативу очолює правління і обирається загальними зборами Кооперативу на термін, що не має бути більше п'яти років.

15.2. Голова Кооперативу:

- виконує рішення правління Кооперативу;
- представляє Кооператив перед третіми особами та у судових органах;
- забезпечує організацію господарської діяльності Кооперативу;
- здійснює оперативне керівництво діяльністю Кооперативу;
- приймає на роботу та звільняє штатних працівників;
- несе відповідальність за свою діяльність перед Кооперативом;
- виконує інші функції, делеговані йому правлінням Кооперативу.
- _____.

(визначити у разі необхідності інші обов'язки)

15.3. У своїй діяльності голова Кооперативу підзвітний загальним зборам Кооперативу.

16. Спостережна рада Кооперативу

16.1. Спостережна рада обирається загальними зборами для контролю за діяльністю виконавчого органу Кооперативу.

До створення спостережної ради весь обсяг її повноважень, визначений в цьому Статуті, належить до компетенції загальних зборів Кооперативу. Члени правління Кооперативу чи ревізійної комісії не можуть бути обрані членами спостережної ради Кооперативу.

16.2. Член спостережної ради не може бути членом правління чи ревізійної комісії Кооперативу.

16.3. Спостережна рада складається з _____ осіб та обирається на термін не більше трьох років.

16.4. До виключної компетенції спостережної ради відносяться такі повноваження:

- узгодження рішень правління про притягнення до майнової відповідальності членів Кооперативу;
- попередній розгляд питань, що вносяться до порядку денного загальних зборів та ухвалення рекомендацій для загальних зборів стосовно прийняття рішень з цих питань;
- вирішення інших питань, що віднесено до компетенції спостережної ради відповідно до умов цього Статуту та тих, що періодично можуть погоджуватись загальними зборами як такі, що потребують ухвалення спостережної ради.

16.5. Порядок формування спостережної ради, проведення її засідань, а також прийняття рішень спостережною радою визначаються Положенням про спостережну раду, яке приймається загальними зборами.

16.6. Члени спостережної ради виконують свої функції на громадських засадах.

17. Ревізійна комісія (ревізор)

17.1. Для контролю за фінансово-господарською діяльністю Кооперативу загальними зборами обирається ревізійна комісія. Ревізійна комісія обирається з числа членів Кооперативу терміном на три роки. При обранні ревізійної комісії кількість її членів повинна складати не менше трьох осіб. Члени правління, а також члени спостережної ради не можуть бути членами ревізійної комісії.

17.2. Ревізійна комісія підзвітна загальним зборам Кооперативу.

17.3. Ревізійна комісія робить висновки до проектів річних звітів та балансів Кооперативу, без яких загальні збори не мають права їх затверджувати.

18. Формування та розподіл фінансових результатів господарської

діяльності Кооперативу

18.1. Дохід Кооперативу може формуватися за рахунок:

- надходжень від його членів у вигляді плати за надані послуги у процесі виробництва, заготівлі, переробки, постачання сільськогосподарської продукції;
- коштів або майна, які надходять у вигляді пасивних доходів;
- субсидій (дотацій), отриманих з державного та/або місцевих бюджетів для підтримки Кооперативу, державних цільових фондів або в межах технічної чи благодійної, у тому числі гуманітарної, допомоги;
- інших не заборонених законом надходжень.

18.2. Надходження, одержані Кооперативом від збуту (продажу) сільськогосподарської продукції за дорученням членів цього кооперативу, не є його доходами.

18.3. Фінансовим результатом господарської діяльності (чистим доходом) Кооперативу є різниця між доходами кооперативу від господарської діяльності та витратами на її провадження.

Після виконання зобов'язань сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу та відшкодування збитків за минулі періоди залишок фінансового результату господарської діяльності кооперативу розподіляється загальними зборами Кооперативу у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу, у тому числі асоційованим.

18.4. За рішенням загальних зборів членів Кооперативу частина доходу Кооперативу може спрямовуватися на нарахування і виплату часток доходу на паї. Рішенням загальних зборів може передбачатися різний відсоток часток доходу на паї для членів та асоційованих членів Кооперативу.

18.5. За бажанням члена Кооперативу належна йому частка доходу Кооперативу може бути використана на збільшення додаткового паю члена Кооперативу.

19. Облік та звітність

19.1. Кооператив здійснює бухгалтерський та управлінський облік, а також веде статистичну звітність згідно із законодавством.

19.2. Питання організації бухгалтерського обліку, визначення та погодження облікової політики належить до повноважень загальних зборів Кооперативу. Загальні збори можуть делегувати повноваження організації бухгалтерського обліку голові кооперативу.

Бухгалтерський облік в Кооперативі ведеться з дня реєстрації та до його ліквідації.

19.3. Структура бухгалтерської служби Кооперативу визначається змістом

та обсягом облікових робіт і залежить від обсягу господарської діяльності, кількості працівників, членів Кооперативу.

19.4. Голова Кооперативу та головний бухгалтер (у разі наявності) несуть персональну відповідальність за додержання порядку ведення і достовірності бухгалтерського обліку та статистичної звітності.

20. Регулювання трудових відносин

20.1. Трудові відносини у Кооперативі регулюються законодавством України.

20.2. Для виконання статутних завдань і цілей Кооператив залучає до роботи за трудовим договором осіб, які не є членами Кооперативу. За угодою сторін між Кооперативом та найманим працівником трудовий договір може укладатися у формі контракту.

20.3. Кооператив самостійно визначає форми і систему оплати праці з урахуванням норм і гарантій, встановлених законодавством України, Генеральною та Галузевою угодами.

Мінімальна заробітна плата працівників Кооперативу не може бути нижчою встановленого законодавством України мінімального розміру заробітної плати.

21. Реорганізація та ліквідація Кооперативу

21.1. Реорганізація Кооперативу:

- Кооператив за рішенням загальних зборів може бути реорганізовано лише в інший Кооператив, відповідно до законодавства України;
- у разі реорганізації Кооперативу все його майно та всі його права і обов'язки переходять до правонаступника;
- порядок реорганізації Кооперативу встановлюється загальними зборами членів Кооперативу.

21.2. Кооператив ліквідується:

- за рішенням загальних зборів членів Кооперативу;
- у разі, якщо кількість членів Кооперативу стає менше трьох;
- за рішенням суду.

21.3. Ліквідація Кооперативу здійснюється ліквідаційною комісією, призначеною загальними зборами членів Кооперативу, а у разі ліквідації за рішенням суду — ліквідаційною комісією, призначеною цими органами. З дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження з управління Кооперативом. Ліквідаційна комісія у триденний термін з дати її призначення публікує інформацію про ліквідацію Кооперативу в одному з офіційних друкованих засобів масової інформації із зазначенням строку подачі заяв кредиторами своїх претензій. Ліквідаційна комісія проводить належну підготовчу та організаційну роботу, складає ліквідаційний баланс

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

та подає його органу, що прийняв рішення про ліквідацію Кооперативу. Повнота і достовірність ліквідаційного балансу повинні бути підтверджені аудитором.

21.4. Майно Кооперативу, що залишилося після задоволення вимог кредиторів Кооперативу, здійснення виплат членам Кооперативу паїв та виплат на паї, кооперативних виплат, оплати праці, розрахунків з кооперативним об'єднанням, членом якого він є, розподіляється між членами Кооперативу у порядку, визначеному Статутом.

Майно неподільного фонду не підлягає поділу між його членами і передається за рішенням ліквідаційної комісії іншій (іншим) кооперативній організації (кооперативним організаціям) або зараховується до доходу бюджету. При цьому у рішенні повинні бути визначені напрями використання зазначеного майна.

21.5. Ліквідація вважається завершеною, а Кооператив таким, що припинив свою діяльність з моменту внесення органом державної реєстрації запису про його ліквідацію до державного реєстру.

22. Прикінцеві положення

22.1. Зміни та доповнення до Статуту Кооперативу вносяться за рішенням загальних зборів членів Кооперативу. Внесення змін та доповнень до Статуту оформлюється окремим додатком. Зміни до Статуту Кооперативу підлягають державній реєстрації.

22.2. Зміни та доповнення є невід'ємною частиною Статуту Кооперативу.

22.3. Повідомлення про зміни та доповнення до Статуту надсилаються до органу, що зареєстрував Кооператив.

Голова Кооперативу _____

(підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

**ПРИМІРНІ ПРАВИЛА
ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ОБСЛУГОВУЮЧОГО
КООПЕРАТИВУ**

Розділ I. Загальні положення

1.1. Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (далі — Правила) розроблено відповідно до статті 8 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» та статуту сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (далі — Кооператив).

1.2. Правила є внутрішнім нормативним документом Кооперативу, що встановлює механізми та способи реалізації положень статуту Кооперативу з урахуванням особливостей його господарської діяльності.

1.3. Правила затверджуються загальними зборами членів Кооперативу та є обов'язковими для всіх членів Кооперативу.

Розділ II. Порядок організації надання послуг членам Кооперативу

2.1. Сфера господарської діяльності Кооперативу.

2.1.1. Кооператив здійснює свою господарську діяльність у сфері надання послуг, визначених у статуті Кооперативу.

2.1.2. Базовою територією розміщення та надання послуг є село _____ з розширенням та створенням підрозділів у сусідніх селах _____.

2.2. Порядок організації надання послуг членам Кооперативу.

2.2.1. Структура, обсяг та порядок надання послуг членам Кооперативу визначається планом господарської діяльності Кооперативу, який формується на основі попередніх заявок членів Кооперативу та затверджується загальними зборами Кооперативу.

Заявка члена Кооперативу на послуги є підставою для формування плану господарської діяльності Кооперативу та основою для укладання між Кооперативом та членом Кооперативу договору або іншої угоди щодо надання таких послуг.

Примірна форма та строки подачі заявок визначаються правлінням Кооперативу та доводяться до відома всіх членів.

2.2.2. Збут сільськогосподарської продукції відбувається на основі укладених між членами Кооперативу та Кооперативом договорів — доручень про надання послуг по збуту продукції. Договори укладаються на основі та відповідно до затвердженого плану господарської діяльності. Основними умовами договорів є:

- перелік та обсяги продукції;
- графіки/періодичність поставки;
- вимоги до якості та підготовки продукції;
- вартість послуг з реалізації (передпродажна підготовка, тимчасове зберігання, транспортування та інше);
- порядок розрахунків;
- санкції за невиконання умов договору.

2.2.3. Закупівля засобів виробництва здійснюється на основі поданої членом Кооперативу заявки, в якій вказується перелік та обсяг необхідних матеріальних ресурсів, бажаний строк їх поставки, інші суттєві умови.

2.2.4. Технологічні послуги з виробництва сільськогосподарської продукції надаються у строки та за графіком, який складається у відповідності із планом господарської діяльності Кооперативу та затверджується правлінням Кооперативу. Графік складається в розрізі основних видів послуг та базових одиниць техніки (тракторів, комбайнів, інших засобів), з урахуванням територій компактного надання послуг, оптимізації використання техніки та мінімізації непродуктивних витрат (простоїв, холостих перегонів та інше). Затверджені графіки надання послуг доводяться до відома членів Кооперативу та мають бути у вільному доступі для членів Кооперативу.

Зміна строків надання послуг відбувається на основі обґрунтованої письмової заяви члена Кооперативу та/або рішення виконавчого органу не пізніше 10 днів до настання строку надання послуг.

2.2.5. Технологічні послуги з переробки, передпродажної підготовки та зберігання сільськогосподарської продукції надаються на основі укладених між членами Кооперативу та Кооперативом договорів про надання відповідних послуг, які укладаються на основі та відповідно до затвердженого плану господарської діяльності у цій сфері.

2.2.6. У залежності від видів господарської діяльності Кооператив розробляє та встановлює для членів вимоги із дотримання певних норм при виробництві продукції з метою відповідності її на якість та безпечність. Ці вимоги можуть регламентувати обсяги продукції в розрізі її видів, сортів, порядок застосування хімічних засобів захисту рослин, дотримання норм та стандартів якості продукції, а також екологічних стандартів та вимог

виробництва органічної продукції тощо.

Правління Кооперативу може відмовити члену Кооперативу в разі документального підтвердження невиконання встановлених норм при виробництві продукції на її відповідність встановленим вимогам, насамперед якості та безпечності.

2.3. Умови постачання продукції Кооперативу.

2.3.1. Умови постачання продукції визначаються договором або іншою угодою.

2.3.2. Член Кооперативу може самостійно пакувати свою продукцію та передавати її для збуту через Кооператив.

2.3.4. Член Кооперативу може своїм транспортом поставляти продукцію в Кооператив або використовувати транспортні послуги Кооперативу, якщо Кооператив надає такі послуги.

При транспортуванні продукції транспортом Кооперативу відповідальність за збереження продукції несе Кооператив. При транспортуванні продукції транспортом члена Кооперативу відповідальність за збереження продукції до розвантажування її в призначеному Кооперативом місці несе член Кооперативу.

2.3.5. Місце та порядок зважування та контролю кількості та якості продукції визначається і затверджується правлінням Кооперативу, доводяться до відома та є у вільному доступі для членів Кооперативу.

2.3.6. Документи про поставку і на транспортування продукції в Кооператив заповнюються і надаються членом Кооперативу.

2.3.7. У залежності від видів технологічних послуг із переробки та зберігання сільськогосподарської продукції правління Кооперативу розробляє та затверджує норми природніх втрат при зберіганні та нормативи виходу продукції від її переробки, доводяться до відома та є у вільному доступі для членів Кооперативу.

2.4. Постачання членам Кооперативу засобів виробництва.

Член Кооперативу зобов'язаний повністю розрахуватися за отримані матеріально-технічні засоби виробництва згідно з поданою заявкою на послуги, окрім випадку надання послуг у кредит (умови визначаються в заявці на отримання послуг або матеріально-технічних засобів виробництва у безвідсотковий кредит і договорі надання кредиту).

Розділ III. Вимоги стосовно документального оформлення зобов'язань членів Кооперативу перед Кооперативом щодо участі у його господарській діяльності

3.1. Загальними умовами членства в Кооперативі є зобов'язання членів Кооперативу щодо участі у господарській діяльності Кооперативу. При

вступі до Кооперативу заявник самостійно визначає обсяги участі у господарській діяльності Кооперативу на перший рік роботи, про що зазначає у заяві про вступ до Кооперативу. Правління Кооперативу розглядає та схвалює заяву заявника. В окремих випадках правління Кооперативу тимчасово може обмежити заявлені обсяги отримання послуг, якщо потужність техніки або обладнання Кооперативу є недостатньою для якісного задоволення потреб члена Кооперативу.

3.2. Правління Кооперативу після прийняття заявника у члени Кооперативу та схвалення (узгодження) обсягу послуг підписує з ним договір про участь у господарській діяльності Кооперативу на один календарний рік. Істотними умовами такого договору є обсяг та якість продукції (послуг), яка продається або закуповується через Кооператив, обсяг, ціна та якість послуг, які надає Кооператив, відповідальність Кооперативу та членів Кооперативу за виконання договірних зобов'язань.

3.3. На наступні календарні роки договір продовжується автоматично за умови, якщо жодна із сторін за 30 календарних днів до початку нового року не подала пропозицій щодо зміни умов договору або його припинення.

Член Кооперативу, який не планує поновлювати/продовжувати виконання своїх зобов'язань, письмово попереджує про свої наміри Кооператив за шість місяців.

3.4. У разі суттєвої з об'єктивних причин зміни обсягу участі члена Кооперативу в господарській діяльності Кооперативу член Кооперативу зобов'язаний письмово повідомити Кооператив не пізніше _____ днів з моменту виникнення відповідних причин.

3.5. Зобов'язання щодо постачання продукції до Кооперативу.

3.5.1. У разі участі члена Кооперативу у діяльності Кооперативу в сфері зберігання, переробки та реалізації овочів, фруктів, ягід і винограду член Кооперативу зобов'язаний збувати через Кооператив не менш _____% виробленої такої продукції.

3.5.2. У разі участі члена Кооперативу у господарській діяльності Кооперативу в частині зберігання, переробки та реалізації урожаю зернової продукції, кукурудзи, соняшнику, цукрового буряку, не враховуючи продукції, що залишається у господарстві на внутрішні потреби, член Кооперативу зобов'язаний збувати через Кооператив не менш _____% виробленої такої продукції.

3.5.3. У разі участі члена Кооперативу у господарській діяльності Кооперативу в сфері переробки та реалізації продукції тваринництва, не враховуючи продукції, що залишається у господарстві на внутрішні потреби, член Кооперативу зобов'язаний збувати через Кооператив не менш _____%

_____ % виробленої такої продукції.

3.6. Зобов'язання щодо закупівлі засобів виробництва.

Член Кооперативу зобов'язаний закуповувати через Кооператив необхідні засоби виробництва в розмірі не менше _____% з тих їх видів, постачання яких здійснює Кооператив, або не менше _____% їх річного обсягу, які планується використовувати в господарствах членів Кооперативу.

3.7. Зобов'язання щодо використання технологічних послуг із виробництва сільськогосподарської продукції.

3.7.1. Член Кооперативу зобов'язаний використовувати технологічні послуги Кооперативу в обсязі не менше _____% річного обсягу, необхідного для виробництва сільськогосподарської продукції в його господарстві.

3.7.3. Облік (реєстрація) зобов'язань та використання технологічних послуг ведеться персоніфіковано в розрізі членів Кооперативу та розрізі видів послуг із зазначенням їх фізичних обсягів та вартості.

3.8. Право брати додаткові зобов'язання.

Додатковими зобов'язаннями є використання технологічних послуг понад взятих зобов'язань.

Заява про додаткові зобов'язання подається у письмовій формі на розгляд правління Кооперативу двічі на рік. Членів Кооперативу повідомляють про останній термін подання заяви за два тижні. Заяви розглядаються правлінням Кооперативу по кожній одиниці техніки.

Члени Кооперативу, які подають заяву на додаткове використання технологічних послуг, мають перевагу перед тими, хто ще не прийняв зобов'язання щодо використання технологічних послуг. Якщо потужностей для надання технологічних послуг недостатньо, щоб задовольнити першу категорію членів Кооперативу, право на прийняття додаткових зобов'язань розподіляється між ними пропорційно зобов'язанням, що вже були прийняті.

Члени Кооперативу, які вже взяли зобов'язання щодо використання додаткових технологічних послуг, мають перевагу перед новими членами Кооперативу.

3.9. Недотримання зобов'язань щодо участі у діяльності Кооперативу.

До проведення загальних зборів після закінчення кожного фінансового року правління та ревизор Кооперативу перевіряють дотримання зобов'язань кожним членом Кооперативу у його господарській діяльності за минулий рік. У разі недотримання взятих зобов'язань член Кооперативу зобов'язаний надати Кооперативу письмове пояснення у _____ денний термін з дня отримання відповідного письмового запиту. Прав-

ління Кооперативу, враховуючи письмове пояснення члена Кооперативу, приймає рішення про санкції, що можуть бути застосовані до нього. За винятком випадку, коли правління і ревізор Кооперативу визнає пояснення члена Кооперативу поважними, останній повинен компенсувати Кооперативу суму постійних витрат у розмірі, яка розраховувалась на обсяг прийнятих ним зобов'язань. Дані положення мають бути зазначені у договорі про участь у господарській діяльності Кооперативу. Санкції за недотримання зобов'язань щодо участі членів Кооперативу у діяльності Кооперативу передбачаються у договорі про участь у господарській діяльності Кооперативу.

Розділ IV. Порядок формування майна Кооперативу

4.1. Сплата вступних внесків.

Член Кооперативу зобов'язаний сплатити вступний внесок у повному обсязі протягом ___ днів після схвалення правлінням Кооперативу його кандидатури про прийом в члени Кооперативу.

4.2. Сплата обов'язкових пайових внесків.

4.2.1. Обов'язкові пайові внески вносяться пропорційно участі члена в господарській діяльності Кооперативу у відповідності з його зобов'язаннями щодо цієї участі, які він бере на себе відповідно до цих Правил.

4.2.2. Якщо середній обсяг участі члена у діяльності Кооперативу на певні види послуг за останні три роки перевищує його зобов'язання, які визначені у заяві про вступ, більш ніж на _____%, розмір пайового внеску збільшується на такий же відсоток.

4.2.3. Якщо особа перебувала у Кооперативі менше ніж три роки, для визначення середніх обсягів діяльності береться розмір зобов'язань щодо участі в господарській діяльності за період, протягом якого член перебував у Кооперативі.

4.3. Сплата додаткових пайових внесків.

4.3.1. Члени Кооперативу мають право внести додатковий пай понад обов'язковий пай, який передається ними за власним бажанням до пайового фонду.

4.3.2. Додаткові пайові внески членів Кооперативу обмежуються. Розмір додаткового пайового внеску кожного члена Кооперативу визначається як відсоток від загального розміру пайового фонду і не може перевищувати ___% його суми. Додаткові пайові внески можуть бути переведені в обов'язкові внески, якщо зобов'язання члена Кооперативу зростають.

4.3.3. Член Кооперативу може робити додаткові пайові внески тільки у тому випадку, якщо він сплатив 100% обов'язкових пайових внесків або зобов'язався це зробити не пізніше ніж через місяць після вступу.

4.4. Пайові внески асоційованих членів Кооперативу.

4.4.1. Асоційовані члени зобов'язані утримувати свої паї у пайовому фонді Кооперативу протягом щонайменше ____ років.

4.4.2. При сплаті пайового внеску в майновій формі асоційований член Кооперативу повинен отримати згоду правління Кооперативу. Майнові пайові внески обліковуються за цінами, погодженими між асоційованим членом Кооперативу та правлінням Кооперативу.

4.5. Умови сплати пайових внесків.

4.5.1. Для нового члена Кооперативу порядок сплати пайових внесків, основою яких є зобов'язання щодо участі у діяльності, є наступним:

1) _____% протягом 1 місяця після схвалення кандидатури правлінням Кооперативу;

2) решта _____.

4.5.2. Порядок сплати пайових внесків внаслідок збільшення участі в діяльності (збільшення площі, обсягів поставок продукції тощо) є наступним:

1) _____% протягом 1 місяця після схвалення кандидатури правлінням Кооперативу;

2) решта _____.

4.5.3. Асоційований член сплачує ____ % пайових внесків протягом першого місяця після затвердження його кандидатури правлінням Кооперативу, а решту — відповідно до умов, визначених у його заяві про вступ.

4.6. Порядок здійснення пайових внесків у майновій формі.

Для прийняття на баланс Кооперативу пайового внеску у майновій формі правлінням Кооперативу створюється спеціальна комісія у складі трьох осіб — голова Кооперативу, член ревізійної комісії (ревізор), бухгалтер.

Комісія зобов'язана провести огляд об'єкта (предмета) внеску на предмет відповідності його технічних характеристик, що зазначені у заяві члена Кооперативу, перевірити наявність та відповідність технічної документації та правовстановлюючих документів.

4.7. Порядок здійснення пайових внесків шляхом передачі права користування земельною ділянкою.

Рішення про здійснення пайового внеску шляхом передачі Кооперативу права користування земельною ділянкою та про умови такого внеску (розмір земельної ділянки, оцінка, цільове призначення, інше) приймається виключно загальними зборами Кооперативу.

Передача членом (асоційованим членом) Кооперативу права користування земельною ділянкою як пайовий внесок до Кооперативу оформ-

люється відповідно до земельного законодавства та рішенням загальних зборів Кооперативу.

4.8. Бухгалтерія Кооперативу зобов'язана вести персоніфікований облік обов'язкових та додаткових пайових внесків у грошовому та натуральному обчисленні.

4.9. Паї, у тому числі резервного і спеціального фондів, є персоніфікованими, і у сумі визначають загальну частку кожного члена Кооперативу у майні Кооперативу.

4.10. Повернення пайових внесків при виході з Кооперативу.

4.10.1. Повернення паїв може бути здійснено у грошовій та/або натуральній формі. Рішення про повернення паїв у натуральній формі приймається виключно загальними зборами Кооперативу і за умови, що таке повернення не може нанести шкоду відповідному виду діяльності Кооперативу.

Повернення паїв у натуральній формі, яке може нанести шкоду відповідному виду діяльності Кооперативу, повинно здійснюватися у грошовій формі, якщо це обладнання (техніка або споруда) не було внесено членом (асоційованим членом) в якості пайового внеску.

4.10.2. У разі виходу з Кооперативу або виключення з Кооперативу фізична чи юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою, грішми або (за бажанням) цінними паперами, відповідно до їх вартості на момент виходу, а земельної ділянки — у натурі.

4.10.3. Повернення паїв у грошовій формі може бути здійснено терміном до ___ років але не більше, ніж передбачено законодавством.

4.10.4. Повернення паїв у грошовій формі для членів Кооперативу, які виходять після закінчення строку зобов'язань, здійснюється у такому порядку:

1) ___% протягом _____ місяців після закінчення строку зобов'язань;

2) ___% у кінці _____ року після закінчення строку зобов'язань.

4.10.5. Для членів, що виходять з Кооперативу до закінчення строку зобов'язань або у разі їх виключення з Кооперативу, повернення паїв у грошовій формі здійснюється у такому порядку:

1) ___% протягом _____ місяців з моменту виходу або виключення з Кооперативу;

2) ___% у кінці _____ року з моменту виходу або виключення з Кооперативу.

4.10.6. Розрахунок загальної частки члена Кооперативу здійснюється на основі фінансових показників річного балансу, затвердженого загальними зборами Кооперативу.

4.11. Визначення розміру та нарахування кооперативних виплат.

4.11.1. Пропозиції щодо визначення розміру (частини) економічного результату від господарської діяльності Кооперативу для кооперативних виплат та проект розрахунку кооперативних виплат готує правління Кооперативу та подає на затвердження загальних зборів Кооперативу.

4.11.2. Кооперативні виплати розраховуються (розподіляються) між членами Кооперативу пропорційно обсягу участі членів Кооперативу в господарській діяльності Кооперативу.

Кооперативні виплати не виплачуються у випадку збиткової діяльності та якщо збитки за минулі роки залишилися не відшкодованими.

4.12. Визначення розміру та нарахування виплат на паї.

4.12.1. Частина доходу, визначеного до розподілу, у розмірі до 20 відсотків спрямовується на нарахування і виплату на паї. Рішенням загальних зборів може передбачатися різний відсоток часток доходу на паї для членів та асоційованих членів Кооперативу. Решта доходу розподіляється між членами Кооперативу у вигляді кооперативних виплат відповідно до їх участі в господарській діяльності.

4.12.2. За бажанням члена Кооперативу належна йому частка доходу Кооперативу може бути використана на збільшення додаткового паю члена Кооперативу.

4.13. Облік членів (асоційованих членів) Кооперативу та передачі паїв.

4.13.1. Облік членів (асоційованих членів) Кооперативу та передачі паїв ведеться в реєстрах за формою, затвердженою правлінням Кооперативу. Реєстри поділяються на реєстри членів (асоційованих членів) та реєстри сплати/передачі паїв. Реєстри ведуться на паперових носіях у формі журналу, аркуші якого мають бути пронумеровані, прошнуровані, скріплені підписом голови Кооперативу та завірені печаткою Кооперативу. Реєстр членів Кооперативу веде та зберігає секретар правління Кооперативу.

4.13.2. Кооператив веде окремо реєстр членів Кооперативу та реєстр асоційованих членів Кооперативу.

4.13.3. До реєстру членів заносяться дані про особу члена (асоційованого члена), а також розмір його пайового внеску. Реєстр членів (асоційованих членів) Кооперативу містить порядковий номер, прізвище, ім'я та по батькові, адресу члена (асоційованого члена), дату подання заяви про вступ, дату прийняття рішення правлінням Кооперативу, дату вступу члена (асоційованого члена), розмір пайових зобов'язань, суми сплачених у рахунок пайового внеску, та дату виходу з Кооперативу.

4.13.4. Протягом ___ днів після схвалення загальними зборами Кооперативу рішення правління Кооперативу про прийом членів Кооперативу

секретар правління Кооперативу зобов'язаний видати кожному з членів посвідчення про членство. Форма посвідчення затверджується правлінням Кооперативу.

Розділ V. Ціноутворення та фінансові відносини з членами Кооперативу

5.1. Ціни на послуги кооперативу та порядок введення їх в дію затверджуються загальними зборами Кооперативу.

5.2. Правління Кооперативу щорічно розробляє та виносить на розгляд загальних зборів проект цін на послуги Кооперативу, які будуть надаватись членам Кооперативу.

5.3. При розробці проекту цін на послуги Кооперативу правління Кооперативу зобов'язане дотримуватись структури ціни, яка передбачає:

- 1) прямі витрати (сировина, матеріали, оплата праці, інші прямі витрати);
- 2) накладні витрати — не більше ___% від суми прямих витрат;
- 3) цінову безпеку (прогнозований рівень інфляції та ціновий запас на випадок подорожчання вартості матеріалів/послуг інших організацій) — не більше ___% від суми прямих та накладних витрат;
- 4) розмір податку за обраною Кооперативом системою оподаткування.

5.4. Коригування цін на послуги в межах до ___% здійснюється правлінням Кооперативу виключно у випадку перевищення, закладеного в структурі ціни рівня інфляції та/або підвищення ринкової вартості основних складових прямих витрат Кооперативу. В інших випадках коригування цін здійснюється за рішенням загальних зборів Кооперативу.

5.5. Кориговані ціни на послуги Кооперативу можуть бути введені в дію не раніше 30 календарних днів із дня їх затвердження та оприлюднення для членів Кооперативу.

5.6. Умови та порядок розрахунків за надані Кооперативом послуги.

5.6.1. Член Кооперативу оплачує надані Кооперативом послуги за фактом їх виконання або у формі попередньої оплати на умовах, зазначених у договорах про участь у господарській діяльності Кооперативу, зокрема:

- 1) оплата за постійні (регулярні) послуги (наприклад, по збору, охолодженню та реалізації молока) здійснюється раз в місяць із розрахунку обсягу та вартості наданих послуг впродовж 10 календарних днів із дня отримання відповідного рахунку;
- 2) оплата разових послуг (наприклад, обробіток землі, збір врожаю, транспортні послуги та інше) здійснюється на основі відповідних рахунків протягом 10 календарних днів із дня їх отримання.

5.6.2. Розрахунки за послуги можуть здійснюватись у готівковій формі

через касу Кооперативу або у безготівковій формі — шляхом перерахунку коштів через банківські установи.

5.7. Умови оплати та надання відстрочки членам Кооперативу.

5.7.1. При постачанні матеріально-технічних засобів виробництва та надання послуг член Кооперативу повинен сплатити на момент подання заявки ___% попередньої ціни, а решту – в момент отримання свого замовлення або в момент отримання послуг.

5.7.2. Кооператив може надавати послуги або постачати матеріально-технічні засоби виробництва з відстрочкою платежу виключно для своїх членів на термін не більше ___ місяців за умови, що член сплатив ___% вартості послуги або матеріально-технічних засобів виробництва і розмір його індивідуального пайового капіталу в Кооперативі повинен бути не менше суми відстрочки. Для цього член Кооперативу має заповнити заявку на отримання послуг або матеріально-технічних засобів виробництва з відстрочкою платежу.

5.7.3. Рішення про надання послуг або постачання матеріально-технічних засобів виробництва з відстроченням платежу будь-якому члену Кооперативу приймає правління Кооперативу, але на суму не більше _____ гривень. Термін прийняття рішення становить ___ днів з моменту подачі заявки членом Кооперативу на отримання послуг або матеріально-технічних засобів виробництва з відстроченням платежу.

5.7.4. Правління Кооперативу може відмовити члену Кооперативу в наданні послуг, постачанні матеріально-технічних засобів виробництва з відстроченням платежу у випадку:

- відсутності фінансових можливостей Кооперативу;
- неплатоспроможності члена.

5.8. У випадку схвалення рішення правлінням Кооперативу про надання послуги або постачання матеріально-технічних засобів виробництва з відстроченням платежу між членом та Кооперативом має бути укладений відповідний договір.

Розділ VI. Прикінцеві положення

Зміни та доповнення до Правил вносяться за рішенням загальних зборів членів Кооперативу.

Голова Кооперативу _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств України про офіційне тлумачення положень п. 1 ст. 9, п. 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», ч. 4 ст. 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації)

м. Київ

Справа № 1-30/2004

11 листопада 2004 р.

№ 16-рп/2004

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Селівона Миколи Федосовича — головуєчий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Євграфова Павла Борисовича,
Іващенко Володимира Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни — судді-доповідача,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Пшеничного Валерія Григоровича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Станік Сюзанни Романівни,
Тихого Володимира Павловича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Шаповала Володимира Миколайовича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств України про офіційне тлумачення положень п. 1 ст. 9, п. 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію» від 10 квітня 1992 р. № 2265-XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 30, ст. 414), ч. 4 ст. 37 Закону України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р. № 1087-IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 5, ст. 35).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону

України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення Центральної спілки споживчих товариств України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є неоднозначне застосування положень зазначених статей законів щодо захисту права власності організацій споживчої кооперації судами України, іншими органами державної влади, що призводить до порушення прав цих організацій.

Заслухавши суддю-доповідача Л.Ф. Малинникову та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

ПОСТАНОВИВ:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення – Центральна спілка споживчих товариств України (далі – Укоопспілка) – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 1 ст. 9, пункту 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої ст. 37 Закону України «Про кооперацію».

Положення пункту 1 ст. 9 Закону України «Про споживчу кооперацію» передбачають, що «власність споживчої кооперації є однією з форм колективної власності. Вона складається з власності споживчих товариств, спілок, підпорядкованих їм підприємств і організацій та їх спільної власності. Кожний член споживчого товариства має свою частку в його майні, яка визначається розмірами обов'язкового пайового та інших внесків, а також нарахованих на них дивідендів.

Володіння, користування та розпорядження власністю споживчої кооперації здійснюють її органи відповідно до компетенції, визначеної статутами споживчих товариств та їх спілок».

Згідно з положеннями пункту 1 ст. 10 цього Закону «власність споживчої кооперації є недоторканною, перебуває під захистом держави і охороняється законом нарівні з іншими формами власності. Забороняється відволікання майна споживчих товариств та їх спілок на цілі, не пов'язані з їх статутною діяльністю».

Частиною четвертою ст. 37 Закону України «Про кооперацію» встановлено, що «власність кооперативних організацій є недоторканною, перебуває під захистом держави і охороняється законом».

На думку суб'єкта права на конституційне звернення, зазначені положення законів необхідно розуміти так, що споживча кооперація, зокрема, внаслідок безоплатної передачі їй державою майна на підставі раніше чинних законодавчих та інших нормативних актів набула права здійснення щодо переданого майна правочинностей власника (володіння, користування та розпорядження).

При цьому Укоопспілка обґрунтовує конституційне звернення такими обставинами.

Посилаючись на нормативні акти, видані до набуття Україною незалежності, – Постанову ЦК Компартії України і Ради Міністрів УРСР від 14 квітня 1987 р. № 124 «Про заходи по поліпшенню роботи колгоспних ринків», прийняту на виконання однойменної Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 26 лютого 1987 р. № 265 (далі — Постанови), Укоопспілка зазначила, що колгоспні ринки були безоплатно передані у встановленому порядку у відання організацій споживчої кооперації.

Виходячи зі змісту Постанов щодо характеру та умов передачі державного майна організаціям споживчої кооперації, Укоопспілка вважає, що зміна форми власності з державної на кооперативну відповідала ст. 91 Цивільного кодексу Української РСР, незалежно від того, було передано майно за плату чи безоплатно.

Укоопспілка, посилаючись на те, що передані колгоспні ринки є власністю споживчої кооперації, звернулася із клопотанням до Конституційного Суду України щодо тлумачення зазначених положень законів щодо набуття та захисту власності споживчої кооперації.

2. У листі Президента України на запит Конституційного Суду України зазначено, що суди загальної юрисдикції неоднозначно вирішують питання щодо права власності переданих організаціям споживчої кооперації колгоспних ринків, проте порушене в конституційному зверненні питання не належить до повноважень Конституційного Суду України, оскільки пов'язане із захистом права власності організацій споживчої кооперації, а ці питання мають розглядатися судами.

Голова Верховної Ради України в листі до Конституційного Суду України зауважив, що «аналіз чинного у 1987 році законодавства УРСР свідчить, що держава та її повноважні органи мали право передавати державне майно у власність недержавних (кооперативних, громадських) організацій як за плату, так і безоплатно». У листі підкреслюється, що організації споживчої кооперації мають право власності на колгоспні ринки, які були передані Укоопспілці одночасно з усією системою управління ринками.

Передача колгоспних ринків із відання державних органів була пов'язана з їхньою незадовільною роботою та продовольчою кризою, тому на організації споживчої кооперації покладалося завдання зміцнити матеріально-технічну базу, створити можливості для забезпечення роботи ринків та поліпшення постачання.

Комітет Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин на запит Конституційного Суду України зазначив,

що оскільки «Конституція України не передбачає колективної форми власності», положення статей розділу IV Закону України «Про споживчу кооперацію», в якому містяться ст. 9, 10, є такими, що не відповідають Основному Закону. На думку цього Комітету, правовий режим власності споживчих товариств, спілок, кооперативів є різним і потребує законодавчого врегулювання.

У відповіді Кабінету Міністрів України висловлено позицію щодо офіційного тлумачення положень п. 1 ст. 9, п. 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», якими, на його погляд, визначено, що «власність споживчої кооперації складається із власності споживчих товариств, спілок, підпорядкованих їм підприємств і організацій та їх спільної власності; є недоторканною, перебуває під захистом держави і охороняється законом нарівні з іншими формами власності. Забороняється відволікання майна споживчих товариств та їх спілок на цілі, не пов'язані з їх статутною діяльністю».

Окрім того, зазначено, що ст. 37 Закону України «Про кооперацію» передбачає, що «держава гарантує додержання прав і законних інтересів кооперативних організацій та їх членів, максимально сприяє розвитку і зміцненню їх господарської самостійності. Власність кооперативних організацій є недоторканною, перебуває під захистом держави й охороняється законом. Забороняється використання майна кооперативних організацій із метою, не пов'язаною з їхньою статутною діяльністю».

Щодо інших питань, порушених у конституційному зверненні, то, на думку Кабінету Міністрів України, безоплатна у встановленому порядку передача колгоспних ринків у відання організацій споживчої кооперації не призвела до зміни форми власності колгоспних ринків. Проте витрати організаціями споживчої кооперації власних фінансових чи матеріально-технічних ресурсів на заходи з поліпшення роботи колгоспних ринків призвели до набуття організаціями споживчої кооперації права власності на відповідне майно.

Як зазначено в листі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, майно організацій споживчої кооперації, набуто за рахунок власних коштів, та майно, передане їм у власність іншими господарями, є власністю споживчої кооперації. Питання права власності на спірне майно можуть бути врегульовані в рамках чинного законодавства або в судовому порядку.

У відповіді Фонду державного майна України акцентовано на тому, що держава не відносить «майно, власником якого були організації споживчої кооперації, до державної власності». Колгоспні ринки не пе-

редавалися до відання Фонду державного майна України як державне майно, і Фонд ніколи «не здійснював управління цим майном», воно, до того ж, не вносилося до списків об'єктів, які підлягають приватизації, і не було включено до переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації.

Державний комітет статистики України повідомив, що, відповідно до чинного законодавства, ринки, у тому числі колгоспні, як суб'єкт господарювання створюються в будь-якій організаційно-правовій формі і за діючими класифікаціями не виділяються. Згідно з інформацією Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України щодо суб'єктів підприємницької діяльності, серед 1048 суб'єктів права власності на зазначені ринки до Укоопспілки належать 378 ринків, а до споживчих товариств — 43 ринки.

3. На запити Конституційного Суду України одержано висновки щодо офіційного тлумачення положень статей, про які йдеться у конституційному зверненні, від Академії правових наук України, Інституту держави і права імені В.М.Корецького, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Львівського національного університету імені Івана Франка.

Вчені Академії правових наук України на підставі аналізу раніше чинного та сучасного законодавства висловили думку стосовно тлумачення словосполучення «передача у відання», яке вжито у Постановах, наголосивши на тому, що «виявлення дійсної волі держави при передачі споживчій кооперації колгоспних ринків через її дії та фіксацію намірів і їх реалізацію в законодавстві України доводить, що держава передала своє майно у власність організацій споживчої кооперації». І тому в результаті набуття права власності на майно організації споживчої кооперації як власники мають право на його захист.

У висновку, надісланому на запит Конституційного Суду України, науковці Інституту держави і права імені В.М.Корецького зазначили, що безоплатна передача колгоспних ринків організаціям споживчої кооперації на підставі Постанов відбулася у порядку, встановленому чинним на той час законодавством, і внаслідок такої передачі колгоспні ринки як цілісні майнові об'єкти стали власністю організацій споживчої кооперації.

При цьому, як підкреслено у висновку, під час передачі державних колгоспних ринків у відання організацій споживчої кооперації, відповідно до Постанов, мало місце розпорядження державним майном зі зміною державної форми власності на кооперативну. Кабінет Міністрів України як орган державної виконавчої влади, до функцій якого

належить управління державною власністю, від імені держави визнав власність організацій споживчої кооперації на ринки законною (лист Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1995 р. № 23-2507/2).

Науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого дійшли висновку, що Постанови були підставою для зміни форми власності на колгоспні ринки з державної на колгоспно-кооперативну, що відповідало положенням ст. 91 Цивільного кодексу Української РСР, в якій йшлося про право держави розпоряджатися майном, визначати його юридичну долю, у тому числі передачу права власності на нього.

Правознавці Одеської національної юридичної академії акцентували на тому, що після передачі в 1987 р. державою колгоспних ринків організаціям Укоопспілки, які за свій рахунок провели їх реконструкцію, фактично створюючи істотно змінені об'єкти, право власності на ці об'єкти нерухомого майна після 1991 р. було оформлено на організації споживчої кооперації із проведенням відповідної державної реєстрації.

Фахівці Львівського національного університету ім. Івана Франка зазначили, що організації Укоопспілки є власниками майна, переданого їм у 1987 р., тому, згідно з положеннями п. 1 ст. 9, п. 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», ч. 4 ст. 37 Закону України «Про кооперацію», мають право на його захист. При цьому заперечується можливість конфіскації майна колгоспних ринків на тій лише підставі, що воно було передано «у відання» (як зазначено у Постановою) Укоопспілки — організації, яка протягом тривалого часу, прийнявши в установленому порядку державне майно, істотно змінила майнові комплекси колгоспних ринків і зареєструвала право власності на це майно, проти чого держава не заперечувала, що підтверджується відповідними нормативними актами.

4. Розглядаючи порушене у конституційному зверненні питання щодо роз'яснення поняття власності споживчої кооперації, її складових, здійснення її органами права володіння, користування та розпорядження цією власністю, її недоторканності та захисту нарівні з іншими формами власності, Конституційний Суд України виходить з такого.

Правові, організаційні, економічні та соціальні основи об'єднання громадян у кооперативні організації (кооперативи чи кооперативні об'єднання), а також функціонування кооперативного руху в Україні визначаються Законом України «Про кооперацію». Відповідно до завдань та характеру діяльності кооперативних організацій цей Закон виділяє споживчі кооперативи як організації споживчої кооперації

(частина друга ст. 6).

Діяльність споживчої кооперації врегульовано Законом України «Про споживчу кооперацію», який визначає її правові, економічні та соціальні основи. Цим Законом встановлено правовий статус організацій споживчої кооперації, а також закріплено їх незалежність і самостійність.

Статтю 1 Закону України «Про споживчу кооперацію» встановлено, що споживча кооперація в Україні – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану (здійснення торговельної, заготівельної, виробничої та іншої діяльності, не забороненої чинним законодавством України, сприяння соціальному і культурному розвитку села, народних промислів і ремесел, участь у міжнародному кооперативному русі).

Згідно з ч. 1 ст. 111 Господарського кодексу України споживча кооперація є системою самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, самостійною організаційною формою кооперативного руху.

Власність споживчої кооперації складається із власності споживчих товариств, спілок, підпорядкованих їм підприємств і організацій та їх спільної власності (пункт 1 ст. 9 Закону України «Про споживчу кооперацію»).

Відповідно до п. 2, 3 ст. 9 Закону України «Про споживчу кооперацію» власність споживчих товариств утворюється із внесків їх членів, прибутків, одержуваних від реалізації товарів, продукції, послуг, цінних паперів та іншої діяльності, не забороненої чинним законодавством. Засоби виробництва, вироблена продукція та інше майно, що є необхідним для здійснення статутних завдань, є власністю споживчої кооперації. Окрім того, до майна споживчої кооперації можуть належати будинки, споруди, устаткування, транспортні засоби, машини, товари, кошти та ін.

Як визначено у п. 4 ст. 9 Закону України «Про споживчу кооперацію», власність спілок споживчих товариств утворюється з майна, переданого їх членами, коштів, одержаних від господарської діяльності підприємств і організацій спілки, реалізації цінних паперів та іншої діяльності.

Суб'єктами права власності споживчої кооперації є члени споживчого товариства, трудові колективи кооперативних підприємств і організацій, а також юридичні особи, частка яких у власності визначається відповідними статутами (пункт 6 ст. 9 Закону України «Про споживчу

кооперацію»).

Здійснення права власності, тобто володіння, користування та розпорядження майном споживчої кооперації покладено на її органи відповідно до установчих документів (статутів) споживчих товариств, їх спілок (об'єднань) (пункт 1 ст. 9 Закону України «Про споживчу кооперацію», ч. 5 ст. 111 Господарського кодексу України).

5. Конституція України гарантує захист права власності. Відповідно до ч. 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує, зокрема, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання й рівність їх перед законом.

Конституція України прямо встановлює заборону протиправного позбавлення власника права власності (частина четверта ст. 41). Непорушність цього права означає передусім невтручання будь-кого у здійснення власником своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження майном, заборону будь-яких порушень прав власника щодо його майна всупереч інтересам власника та його волі. Разом із тим використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (частина сьома ст. 41 Конституції України).

Право власності в Україні охороняється законом. Держава забезпечує стабільність правовідносин власності. Власність в Україні існує в різних формах. Усі форми власності є рівноправними. Україна створює рівні умови для розвитку всіх форм власності та їх захисту (пункти 2, 4 та 5 ст. 2 Закону України «Про власність»).

Принцип недоторканності власності кооперативних організацій, закріплений у положеннях ч. 4 ст. 37 Закону України «Про кооперацію», п. 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», згідно з якими власність кооперативних організацій перебуває під захистом держави, охороняється законом нарівні з іншими формами власності й передбачає, що відчуження власності може мати місце лише за умов і на підставах, визначених законом.

Якщо внаслідок видання державним органом акта, що не відповідає його компетенції або вимогам чинного законодавства, порушуються права споживчих товариств та їх спілок, останні мають право звернутися до судових органів із заявою про визнання такого акта недійсним.

Збитки, завдані споживчому товариству або спілці внаслідок виконання рішень державних органів, які порушили їх права, підлягають відшкодуванню у встановленому порядку.

Надання споживчим товариствам права безпосереднього володін-

ня, користування й розпорядження належним їм майном виключає втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування у фінансово-господарську та іншу діяльність організацій споживчої кооперації, окрім випадків, прямо передбачених законом (ч. 6 ст. 37 Закону України «Про кооперацію», п. 7 ст. 17 Закону України «Про споживчу кооперацію»).

Недоторканність власності споживчої кооперації є гарантією державного захисту від посягань на здійснення власником володіння, користування та розпорядження майном, заборони будь-яких порушень його права на своє майно, неприпустимості вчинення інших дій всупереч законним інтересам власника.

Захист права власності як система передбачених цивільним, земельним, адміністративним, кримінальним та іншим законодавством заходів, що застосовуються у випадках порушення цього права і відновлення відносин власності, покладається на державу та утворені нею відповідні державні органи. Зокрема, п. 3 ст. 48 Закону України «Про власність» передбачає захист права власності в судовому порядку.

6. Конституція (Основний Закон) Української РСР 1978 р. за політико-економічною природою та соціальною спрямованістю власність на засоби виробництва за суб'єктами права власності поділяла на державну (загальнонародну), власність колгоспів та інших кооперативних організацій, їх об'єднань, а також майно профспілкових та інших громадських організацій (ст. 10, 11, ч. 1 ст. 12, ст. 14, 15). При цьому кооперативні організації були суб'єктами права власності на засоби виробництва та інше майно і мали право на власність, відокремлену від державної.

Аналіз чинного у 1987 р. законодавства (Цивільного кодексу Української РСР, Постанови Ради Міністрів Української РСР «Про порядок передачі підприємств, об'єднань, організацій, установ, будинків і споруд» від 28 квітня 1980 р. № 285, прийнятої на виконання Постанови Ради Міністрів СРСР від 16 жовтня 1979 р. № 940, якою було затверджено однойменне положення) свідчить про те, що держава та її повноважні органи мали право передавати державне майно у власність недержавним (кооперативним і громадським) організаціям як за плату, так і безоплатно. Передача державного майна організаціям споживчої кооперації мала здійснюватися на той час на підставі та в порядку, визначеному чинним законодавством.

Через передачу колгоспних ринків споживчій кооперації відповідно до Постанов у центральному апараті Міністерства торгівлі Україн-

ської РСР було ліквідовано управління колгоспними ринками та плодощовочевої торгівлі, зменшено граничні асигнування на його утримання. Також були вилучені функції управління колгоспними ринками з положень про управління торгівлі виконавчих комітетів відповідних місцевих рад (п. 2 Постанови Ради Міністрів УРСР від 3 травня 1988 р. № 119). Тобто колгоспні ринки передавалися не лише як майновий об'єкт, а разом з організаційною та функціональною структурами їх управління.

Отже, можна дійти висновку, що безоплатна передача колгоспних ринків організаціям споживчої кооперації не суперечила чинному на той час законодавству, унаслідок чого ці ринки як цілісні майнові об'єкти перейшли у володіння й користування організацій споживчої кооперації, які, відповідно до положень Закону України «Про власність», набули права власності на передане їм майно на підставі встановлюючих документів.

Передача колгоспних ринків із залишенням їх у державній власності не породжувала б обов'язку кооператорів самостійно та за рахунок своїх коштів безвідплатно відновлювати, реконструювати, оснащувати, розвивати колгоспні ринки, оскільки це призводило б до порушення конституційного принципу, згідно з яким державне керівництво економікою здійснювалося з активним використанням господарського розрахунку, прибутку, собівартості, інших економічних підойм і стимулів (частина друга ст. 16 Конституції (Основного Закону) Української РСР 1978 р.).

Примусове відчуження майнових ринкових комплексів може здійснюватися лише на загальних підставах, установлених частиною п'ятою ст. 41 Конституції України.

Відповідно до пункту 3 ст. 48 Закону України «Про власність» захист права власності здійснюється судом. Вирішення спорів, що виникають між організаціями споживчої кооперації та іншими підприємствами, установами, організаціями щодо права власності відповідних об'єктів майнових ринкових комплексів, є компетенцією судів загальної юрисдикції.

Таким чином, положення ч. 4 ст. 37 Закону України «Про кооперацію», п. 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію» щодо недоторканності власності кооперації та споживчої кооперації слід розуміти як встановлення правових засобів захисту права власності відповідних кооперативних організацій від протиправних дій із боку будь-кого, зокрема юридичних чи фізичних осіб.

На підставі викладеного та керуючись ст. 147, 150 Конституції Укра-

їни, ст. 51, 63, 65, 66, 69, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. в аспекті конституційного звернення положення пункту 1 ст. 9, пункту 1 ст. 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», ч. 4 ст. 37 Закону України «Про кооперацію» у контексті ч. 4 ст. 13, ч. 4 ст. 41 Конституції України та у системному зв'язку зі ст. 48 Закону України «Про власність», ст. 328 Цивільного кодексу України слід розуміти так, що:

– власністю споживчої кооперації є будь-яке майно, набуте у відповідності з цілями, які випливають зі статутної діяльності організацій споживчої кооперації, на підставі норм законодавства, чинного на час придбання цього майна;

– недоторканність власності споживчої кооперації передбачає забезпечення здійснення власником володіння, користування та розпорядження майном, заборони будь-яких порушень права на його майно, неприпустимості вчинення інших дій всупереч законним інтересам власника. Примусове відчуження об'єктів власності може бути застосоване лише за умов і в порядку, визначеному Конституцією та законами України;

– гарантії недоторканності власності споживчої кооперації реалізуються шляхом державного захисту її права власності, передусім визначенням правових засобів захисту права власності від будь-яких протиправних дій, зокрема з боку фізичних чи юридичних осіб, забезпечення стабільності правовідносин власності, створення державою рівних умов для розвитку та захисту всіх форм власності;

– право власності споживчої кооперації, набуте незалежно від часу і на не заборонених законом підставах, охороняється законом і підлягає державному захисту нарівні із правами інших суб'єктів права власності.

Вирішення суперечок, що виникають між організаціями споживчої кооперації та іншими підприємствами, установами, організаціями чи фізичними особами стосовно конкретних об'єктів власності, у тому числі майнових ринкових комплексів споживчої кооперації, є компетенцією судів загальної юрисдикції.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КООПЕРАТИВНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ¹²⁷

(ВИТЯГ)

Кооперативні принципи є путівником, за допомогою якого кооперативи впроваджують ці цінності в життя.

Добровільне та відкрите членство

Кооперативи — це добровільні організації, відкриті для всіх людей, здатних користуватися їхніми послугами й готових узяти на себе обов'язки членів без дискримінації за ознакою статі, соціальної, расової, політичної та релігійної приналежності людей.

Демократичний членський контроль

Кооперативи — це демократичні організації, контрольовані їхніми членами, які беруть активну участь у розробленні політики й прийнятті рішень. Чоловіки й жінки, які працюють у якості виборних представників, підзвітних членам кооперативу. У первинних кооперативах у всіх членів рівні права при голосуванні (один член — один голос), а кооперативи вищих рівнів також організовані відповідно до демократичних принципів.

Економічна участь членів

Члени кооперативу роблять рівні внески й контролюють кооперативний капітал на основі демократичних принципів. Принаймні частина цього капіталу зазвичай є загальною власністю кооперативу.

Члени кооперативу зазвичай одержують деяку компенсацію за внесені кошти, що є умовою членства. Члени кооперативу розподіляють залишковий капітал на наступні цілі: розвиток свого кооперативу шляхом можливого створення резервів, принаймні частина яких є неподільною; винагорода членів кооперативу відповідно до їхньої участі у справах кооперативу; підтримка інших сфер діяльності, схвалених членами кооперативу.

Самостійність і незалежність

Кооперативи — це самостійні організації взаємодопомоги, контрольовані їхніми членами. Якщо вони укладають угоди з іншими організаціями, у тому числі з урядами, або залучають капітал із зовнішніх джерел, вони роблять це на умовах демократичного контролю з боку

¹²⁷ Прийнята на Генеральній Асамблеї Міжнародного кооперативного альянсу в 1995 р.

членів і підтримують свою кооперативну самостійність.

Освіта, підготовка кадрів, інформування

Кооперативи забезпечують навчання й підготовку своїх членів, виборних представників, керівників і працівників, щоб ті могли робити ефективний внесок у розвиток своїх кооперативів. Вони інформують широку громадськість, особливо молодь і неформальних лідерів, про характер і користь кооперативів.

Співробітництво між кооперативами

Кооперативи найбільш ефективно обслуговують своїх членів і зміцнюють кооперативний рух, працюючи на місцевому, національному, регіональному й міжнародному рівнях.

Турбота про суспільство

Кооперативи працюють задля сталого розвитку своїх громад, дотримуючись політики, схваленої їхніми членами.

**РЕКОМЕНДАЦІЯ
МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ** ¹⁹³

**«РЕКОМЕНДАЦІЯ ПРО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ
КООПЕРАТИВІВ»**

Генеральна конференція Міжнародної організації праці, що скликана в Женеві Адміністративною радою Міжнародного бюро праці та зібралася 3 червня 2002 р. на свою 90-у сесію, визнаючи значення кооперативів у створенні робочих місць, мобілізації ресурсів, залученні інвестицій та їхній внесок в економіку;

визнаючи, що кооперативи в різних формах сприяють якомога повній участі всього населення в економічному й соціальному розвитку;

визнаючи, що глобалізація створила для кооперативів нові та різноманітні труднощі, проблеми, виклики та можливості й що потрібні міцніші механізми людської солідарності на національному й міжнародному рівнях для сприяння;

більше справедливому розподілу благ глобалізації;

відзначаючи Декларацію МОП основних принципів і прав у світі праці, прийняту на 86-й сесії Міжнародної конференції праці (1998 р.);

відзначаючи права і принципи, втілені в міжнародних конвенціях і рекомендаціях про працю, зокрема в Конвенції 1930 р. про примусову працю, Конвенції 1948 р. про свободу асоціації та захист права на організацію, Конвенції 1949 р. про право на організацію та ведення колективних переговорів, Конвенції 1951 р. про рівну винагороду, Конвенції 1952 р. про мінімальні норми соціального забезпечення, Конвенції 1957 р. про скасування примусової праці, Конвенції 1958 р. про дискримінацію в галузі праці та занять, Конвенції 1964 р. про політику в галузі зайнятості, Конвенції 1973 р. про мінімальний вік, Конвенції та Рекомендації 1975 р. про організації сільських працівників, Конвенції та Рекомендації 1975 р. про розвиток людських ресурсів, Рекомендації 1984 р. про політику в галузі зайнятості (додаткові положення), Рекомендації 1998 р. про створення робочих місць на малих і середніх підприємствах, Конвенції 1999 р. про найгірші форми дитячої праці;

нагадуючи про принцип, втілений у Філадельфійській декларації, згідно з яким «праця не є товаром»;

нагадуючи, що першочерговим завданням Міжнародної організації праці є забезпечення гідної праці працівникам усюди;

постановивши ухвалити ряд пропозицій про сприяння розвитку

кооперативів, що є четвертим пунктом порядку денного сесії; вирішивши надати цим пропозиціям форми рекомендації, ухвалює цього 20-го дня червня місяця 2002 р. наступну рекомендацію, яка може називатися Рекомендацією – 2002 р. про сприяння розвитку кооперативів.

I. Сфера дії, визначення, цілі

1. Визнається, що кооперативи діють у всіх секторах економіки. Ця Рекомендація стосується всіх видів і форм кооперативів.

2. Відповідно до цілей цієї Рекомендації, термін «кооператив» означає самостійну асоціацію людей, які об'єдналися на добровільній основі для задоволення своїх загальних економічних, соціальних і культурних потреб і прагнень за допомогою спільного володіння підприємством, контрольованим на основі демократичних принципів.

3. Самобутність кооперативів варто стимулювати й зміцнювати на основі:

a) таких кооперативних цінностей, як взаємодопомога, особиста відповідальність, демократія, рівність, справедливість і солідарність, а також таких етичних норм, як чесність, відкритість, соціальна відповідальність і турбота про інших;

b) кооперативних принципів, які розроблені міжнародним кооперативним рухом і наведені в Додатку до цього документа. Ці принципи: добровільний і відкритий характер членства; демократичний контроль із боку членів кооперативів; участь членів кооперативів у економічній діяльності; самостійність і незалежність; освіта, підготовка кадрів та інформація; співробітництво між кооперативами; турбота про суспільство.

4. Слід вживати заходів, спрямованих на сприяння зміцненню потенціалу кооперативів у всіх країнах, незалежно від рівня їхнього розвитку, задля надання допомоги їм та їхнім членам у:

a) забезпеченні й розвитку діяльності, що приносить дохід, і розширенні стабільної гідної зайнятості;

b) розвитку потенціалу людських ресурсів і розширенні їхніх знань про цінності, переваги та вигоди кооперативного руху за допомогою освіти та професійної підготовки;

c) розвитку свого ділового потенціалу, у тому числі підприємницьких навичок та управлінських здібностей;

d) підвищенні їхньої конкурентоспроможності, а також в одержанні доступу до ринків і фінансових структур;

e) підвищенні рівня заощаджень та інвестицій;

- f) підвищенні соціального благополуччя й економічного добробуту з урахуванням необхідності усунення будь-яких форм дискримінації;
- g) сприянні сталому людському розвитку;
- h) створенні та розширенні життєздатного й динамічного окремого сектора економіки, що включає кооперативи й задовольняє соціальні та економічні потреби суспільства.

5. Слід заохочувати вжиття спеціальних заходів, що дозволяють кооперативам — як підприємствам і організаціям, що керуються принципом солідарності, — задовольняти потреби своїх членів і суспільства, у тому числі незаможних категорій населення, для того, щоб домагатися їх соціальної інтеграції.

II. Політичні рамки та роль урядів

6. Збалансоване суспільство вимагає наявності сильних державного та приватного секторів, а також сильних кооперативів, суспільства взаємодопомоги, інших громадських і неурядових організацій. Саме в цьому контексті уряди повинні проводити політику підтримки й формувати правові рамки, що відповідають характеру й функціям кооперативів та ґрунтуються на кооперативних цінностях і принципах, викладених у п. 3. Ці правові рамки повинні бути спрямовані на:

- a) створення інституціональних основ, що забезпечують якомога швидшу, простішу, доступнішу та ефективнішу процедуру реєстрації кооперативів;
- b) сприяння політиці, націленій на створення в кооперативах відповідних резервів, принаймні частина яких залишалася б неподільною, а також фондів солідарності;
- c) вжиття заходів контролю над кооперативами відповідно до національного законодавства та практики на умовах, що відповідають їхньому характеру і функціям, які сприяють повазі їхньої самостійності та які є не менш сприятливими, ніж умови, у яких діють підприємства та соціальні організації інших форм;
- d) сприяння членству кооперативів у кооперативних структурах, які відповідають потребам членів кооперативів;
- e) стимулювання розвитку кооперативів у якості самостійних і самокерованих підприємств, особливо в тих галузях, де вони покликані грати важливу роль або надавати такі послуги, які інші організації не надають.

7. 1) Сприяння розвитку кооперативів на основі цінностей і принципів, викладених у п. 3, слід розглядати яку одну з основ національного та міжнародного економічного й соціального розвитку.

2) Ставлення до кооперативів повинно відповідати національному законодавству та практиці й має бути не менш сприятливим, ніж ставлення до підприємств і соціальних організацій інших форм. У залежності від обставин уряди мають вживати заходів щодо підтримки діяльності кооперативів, спрямованої на вирішення конкретних соціальних і суспільно-політичних завдань, таких як сприяння зайнятості або розвиток діяльності в інтересах незаможних категорій населення або відсталих регіонів. У міру можливості такі заходи могли б включати, окрім іншого, податкові пільги, кредити, дотації, доступ до програм громадських робіт і особливі умови закупівель.

3) Особливу увагу слід приділяти сприянню участі жінок у кооперативному русі на всіх рівнях, особливо на управлінському й керівному рівнях.

8. 1) Національна політика, окрім іншого, повинна:

a) сприяти основним трудовим нормам МОП і Декларації МОП основних принципів і прав у світі праці для всіх працівників кооперативів без будь-якого розрізнення;

b) забезпечувати, щоб кооперативи не створювалися й не використовувалися в цілях порушення трудового законодавства або для встановлення прихованих трудових відносин, а також протидіяти псевдо-кооперативам, які порушують права працівників, шляхом забезпечення застосування трудового законодавства на всіх підприємствах;

c) сприяти гендерній рівності в кооперативах та в їхній діяльності;

d) сприяти заходам, що забезпечують застосування передової практики в кооперативах, у тому числі доступ до відповідної інформації;

e) розвивати технічні та професійні навички, підприємницькі та управлінські здібності членів, робітників і керівників кооперативів, їхні знання про потенціал підприємництва, загальні навички з питань економічної та соціальної політики, а також покращувати їхній доступ до інформаційних і комунікаційних технологій;

f) сприяти навчанню й підготовці з питань кооперативних принципів і методів на всіх відповідних рівнях національних систем освіти й підготовки кадрів, а також у суспільстві в цілому;

g) сприяти вжиттю заходів, що забезпечують безпеку й гігієну праці на виробництві;

h) передбачати професійну підготовку й надання інших форм допомоги для підвищення рівня продуктивності праці й конкурентоспроможності кооперативів і поліпшення якості товарів, які вони виробляють, і послуг, які вони надають;

- i) полегшувати доступ кооперативів до кредитів;
- j) полегшувати доступ кооперативів до ринків;
- k) сприяти поширенню інформації про кооперативи;
- l) забезпечувати вдосконалення національної статистики щодо кооперативів із метою розроблення та ведення політики в галузі розвитку.

2) Така політика повинна:

- a) передбачати передачу на регіональному і місцевому рівнях, залежно від обставин, питань розробки й реалізації політики та нормативно-правових актів щодо кооперативів;
- b) визначати правові зобов'язання кооперативів у таких сферах, як реєстрація, фінансова й соціальна перевірка, а також одержання ліцензій;
- c) сприяти застосуванню в кооперативах передової практики корпоративного управління.

9. Уряди повинні сприяти важливій ролі кооперативів у перетворенні діяльності, що часто має маргінальний характер і спрямована на виживання (яку іноді називають «неформальною економікою»), на захищену законом роботу, повною мірою інтегровану в основне русло економічного життя.

III. Реалізація державної політики, що сприяє розвитку кооперативів

10. 1) Держави-члени повинні прийняти конкретне законодавство й нормативно-правові акти про кооперативи, керуючись викладеними в п. 3 кооперативними цінностями й принципами, та залежно від обставин переглядати таке законодавство й нормативно-правові акти.

2) Під час розроблення й перегляду застосовуваного до кооперативів законодавства, політики й нормативно-правових актів уряди повинні проводити консультації з кооперативними організаціями, а також із зацікавленими організаціями роботодавців і працівників.

11. 1) Уряди повинні полегшити доступ кооперативам до послуг підтримки з метою їхнього зміцнення, підвищення їхньої життєздатності як господарських об'єктів і посилення їхнього потенціалу у створенні робочих місць і доходів.

2) Ці послуги в міру можливості повинні включати:

- a) програми розвитку людських ресурсів;
- b) науково-дослідні послуги та консультаційні послуги з питань управління;
- c) доступ до фінансів та інвестицій;

- d) послуги з бухгалтерського обліку й аудиту;
- e) інформаційно-управлінські послуги;
- f) послуги з інформації та зв'язків із громадськістю;
- g) консультаційні послуги з питань технології та інновацій;
- h) юридичні послуги та послуги з питань оподаткування;
- i) допоміжні послуги у сфері маркетингу;
- j) інші послуги підтримки, залежно від обставин.

3) Уряди повинні сприяти створенню таких послуг підтримки. Слід заохочувати кооперативи та їхні організації до участі у створенні таких послуг і управління ними, а також, наскільки це практично можливо й доречно, у їхньому фінансуванні.

4) Уряди повинні визнавати роль кооперативів та їхніх організацій, розвиваючи відповідні механізми, що сприяють створенню й зміцненню кооперативів на національному й місцевому рівнях.

12. Уряди повинні залежно від обставин вживати заходів, які сприяють доступу кооперативів до джерел фінансування інвестицій і кредитів. Зокрема, такі заходи мають бути спрямовані, на:

- a) забезпечення надання позик та інших фінансових можливостей;
- b) спрощення адміністративних процедур, підвищення недостатнього рівня активів кооперативів, скорочення витрат, пов'язаних з одержанням кредитів;
- c) сприяння створенню самостійної системи фінансування для кооперативів, у тому числі ощадні, кредитні, банківські та страхові кооперативи;
- d) створення особливих умов для незаможних категорій населення.

13. Із метою сприяння кооперативному руху уряди повинні створювати сприятливі умови для розвитку технічних, комерційних і фінансових зв'язків між усіма формами кооперативів, щоб полегшувати обмін досвідом і поділ ризиків і вигід.

IV. Роль організацій роботодавців і працівників, кооперативних організацій і відносини між ними

14. Організації роботодавців і працівників, визнаючи значення кооперативів у досягненні цілей сталого розвитку, повинні разом із кооперативними організаціями вести пошук шляхів і коштів для сприяння розвитку кооперативів.

15. Організації роботодавців мають розглядати, залежно від обставин, питання про включення до свого членського складу кооперативів, які бажають вступити до них, і надавати їм відповідні послуги підтримки на тих самих умовах, що передбачені для інших членів цих організацій.

16. Слід заохочувати організації працівників до того, щоб вони забезпечували:

- a) консультування працівників кооперативів і сприяння їхньому вступу до організацій працівників;
- b) сприяння своїм членам у створенні кооперативів, у тому числі з метою полегшення їхнього доступу до товарів і послуг першої необхідності;
- c) участь у роботі комітетів і робочих груп на місцевому, національному й міжнародному рівнях для розгляду економічних і соціальних питань, які впливають на діяльність кооперативів;
- d) допомогу та участь у формуванні нових кооперативів із метою розширення або підтримки рівня зайнятості, у тому числі у випадку запропонованого закриття підприємств;
- e) сприяння програмам для кооперативів, спрямованим на підвищення продуктивності праці, і участь у них;
- f) сприяння рівності можливостей у кооперативах;
- g) сприяння працівникам-членам кооперативів у здійсненні своїх прав;
- h) ведення будь-якої іншої діяльності, спрямованої на сприяння кооперативам, у тому числі освіта й підготовка кадрів.

17. Слід заохочувати кооперативи й організації, що представляють їх, до:

- a) встановлення активних партнерських відносин із зацікавленими організаціями роботодавців і працівників, а також із відповідними урядовими відомствами й неурядовими організаціями з метою створення сприятливих умов для розвитку кооперативів;
- b) управління своїми власними службами підтримки та участь у їхньому фінансуванні;
- c) надання комерційних і фінансових послуг філіям кооперативів;
- d) інвестування коштів у розвиток людських ресурсів серед своїх членів, працівників і керівників, а також сприяння цьому розвитку;
- e) сприяння розвитку національних і міжнародних кооперативних організацій та вступу до них;
- f) представництва національного кооперативного руху на міжнародному рівні;
- g) ведення будь-якої іншої діяльності, спрямованої на сприяння кооперативам.

V. Міжнародне співробітництво

18. Міжнародне співробітництво слід розвивати шляхом:

- a) обміну інформацією про політичні заходи й програми, що довели

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

свою ефективність із погляду розширення зайнятості й підвищення можливостей для одержання доходів членами кооперативів;

b) заохочення й зміцнення зв'язків між національними й міжнародними організаціями та інститутами, що займаються проблемами розвитку кооперативів, завдяки яким можна було б:

I) обмінюватися персоналом й ідеями, загальноосвітніми та спеціальними навчальними посібниками, методиками й довідковими матеріалами;

II) підбирати й використовувати матеріали наукових досліджень та інші дані про кооперативи та їхній розвиток;

III) створювати асоціації та встановлювати міжнародні партнерські зв'язки між кооперативами;

IV) сприяти кооперативним цінностям і принципам і захищати їх;

V) налагоджувати комерційні зв'язки між кооперативами;

a) забезпечення доступу кооперативів до національних і міжнародних даних у таких сферах, як інформація про ринки, законодавство, методи та прийоми професійної підготовки, технології та виробничі стандарти;

b) розробки у міру необхідності й можливості та на основі консультацій із кооперативами й зацікавленими організаціями роботодавців і працівників, єдиних регіональних і міжнародних директивних і законодавчих актів на підтримку кооперативів.

VI. Заключне положення

19. Положення цієї Рекомендації переглядають і заміняють Рекомендацію 1966 р. про кооперативи у країнах, що розвиваються.

КООПЕРАЦІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України затверджено Указом Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500. Міністерство аграрної політики та продовольства України відповідно до покладених на нього завдань:

- забезпечує підтримку сільськогосподарської кооперації;
- затверджує порядок та умови проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання державної фінансової підтримки¹²⁸;
- розробляє і здійснює заходи щодо розвитку інфраструктури аграрного та продовольчого ринку, зокрема сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Сторінка в Інтернеті: <http://minagro.gov.ua>

У Міністерстві питання розвитку сільськогосподарської кооперації віднесено до компетенції Департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій.

Основні завдання Департаменту: формування та реалізація державної політики щодо підтримки й розвитку особистих селянських і фермерських господарств, кооперації та підприємництва, у тому числі несільськогосподарського.

Департамент відповідно до покладених на нього завдань:

- готує пропозиції Кабінету Міністрів України до проектів законодавчих і нормативно-правових актів, національних, державних цільових, галузевих і регіональних програм, безпосередньо здійснює розроблення проектів законодавчих і нормативно-правових актів і проводить їх експертизу з питань розвитку сільських територій, зайнятості сільського населення, розвитку особистих селянських господарств, фермерства, кооперації та підприємництва, до переліку прикладних наукових

128 Див.: Наказ Міністерства аграрної політики України від 20 жовтня 2009 р. № 749 «Про затвердження Рекомендацій щодо роботи регіональних комісій із проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання фінансової підтримки» (втратив чинність згідно з Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16 червня 2011 р. № 247 «Про затвердження Примірного положення про регіональну комісію із проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів державного бюджету»).

Наказ Міністерства аграрної політики України від 29 вересня 2009 р. № 714 «Про затвердження Примірного договору про надання фінансової підтримки сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу».

- досліджень у частині сільськогосподарської дорадчої діяльності;
- у межах своїх повноважень розробляє стратегію, методологію та відповідні рекомендації щодо розвитку фермерських, особистих селянських господарств, кооперації та підприємництва, залучення міжнародної технічної допомоги в розвиток сільських територій;
 - розробляє порядок та умови проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання державної фінансової підтримки.

Директор департаменту: Сергій Володимирович Кадигроб.

Тел.: +38(044)279-81-04, +38(044)278-83-67, +38(063)298-60-04.

e-mail: kadygrob@minapk.gov.ua.

щоденно актуальними проблемами кооперації. займаються фахівці Відділу розвитку сільськогосподарської кооперації та підприємництва зазначеного Департаменту.

Керівник відділу: Світлана Леонідівна Павленко.

Тел.: +38(044)278-56-10

e-mail: fermer@minapk.gov.ua.

СОЮЗ УЧАСНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ УКРАЇНИ

Всеукраїнська громадська організація «Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України» (СУСОКУ) заснована у грудні 2008 р. на Установчому з'їзді та зареєстрована в Мінюсті 25 червня 2009 р.

Метою діяльності СУСОКУ є підвищення прибутковості особистих селянських і фермерських господарств, подолання бідності, забезпечення умов для розвитку сільських територій, зупинення деградації села, поліпшення його соціально-побутового стану, покращення забезпечення продуктами харчування населення України.

Членство у Союзі є індивідуальним і колективним. Індивідуальним членом може бути кожен громадянин України, який досяг 18-річного віку, поділяє цілі й завдання Союзу, визнає даний статут і сплачує членські внески. Колективними членами можуть бути колективи підприємств, установ, організацій, які поділяють цілі й завдання Союзу, визнають його статут і надають фінансову допомогу.

СУСОКУ є єдиною всеукраїнською організацією у цій галузі.

За ініціативи СУСОКУ було проведено низку заходів: громадські слухання, семінари, конференції, круглі столи, майстер-класи, видано методичні рекомендації щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

СУСОКУ формує партнерські відносини із громадськими професійними організаціями, насамперед із Асоціацією фермерів і приватних землевласників України, Всеукраїнським громадським комітетом підтримки аграрної реформи, Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України, іншими громадськими організаціями, із міжнародними організаціями, органами влади задля розвитку кооперативного руху.

Голова Союзу: Іван Томич

Контакти:

01042, м. Київ, вул. П. Лумумби, 21, офіс 417.

Тел.: +38(044)501-78-72, +38(097)280-17-23, +38(050)382-37-40.

Факс: +38(044)501-78-73.

e-mail: cooperativeunion@ukr.net

Сторінка в Інтернеті: <http://www.coop-union.org.ua>.

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ УКРАЇНИ

Всеукраїнська громадська організація «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» створена 11 березня 2003 р., зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10 жовтня 2003 р.. Має статус неприбуткової організації.

Назва англійською мовою — NGO National Association of Agricultural Advisory Services of Ukraine.

Метою діяльності Асоціації є сприяння покращенню добробуту сільського населення та розвитку сільської місцевості через підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок сільського населення та сільськогосподарських товаровиробників, задоволення й захист соціальних, економічних, фахових та інших спільних інтересів членів Асоціації.

НАСДСУ представлена своїми членами — сільськогосподарськими дорадниками, а також сільськогосподарськими дорадчими службами (понад 70), діяльність яких регулюється Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», в усіх регіонах України.

НАСДСУ має великий досвід реалізації дослідницьких, лобістських, інформаційних, навчальних проектів, законопроектної роботи, розробки державних програм, а також досвід співпраці із зарубіжними та міжнародними організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги різних країн.

НАСДСУ проведено декілька сотень навчальних семінарів, у тому числі міжнародних, круглих столів, міжнародних науково-практичних конференцій.

Асоціація та її члени — дорадчі служби, дорадники — співпрацювали та співпрацюють на партнерських засадах із міжнародними програмами і проектами Світового банку, ФАО, Європейської комісії, Урядів Сполучених Штатів Америки, Канади, Великобританії, Німеччини, Данії, Нідерландів, Швеції, Польщі, а також із дорадчими службами Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Молдови, Румунії, Угорщини, Японії, Білорусі, Китаю, Російської Федерації.

Дорадчі служби на замовлення органів влади надають соціально спрямовані дорадчі послуги.

Фактична адреса: м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, офіс 10.

Президент НАСДСУ — Роман Корінець.

Віце-президенти НАСДСУ: Світлана Андрієнко, Михайло Кропивко, Тетяна Брівко, Іван Паньків.

Електронна пошта – doradaukraine@gmail.com.

Сторінки в Інтернеті: www.dorada.org.ua, <https://www.facebook.com/adm.NAAASU>, <http://www.youtube.com/doradaukraine>.

ПРОЕКТ USAID АГРОІНВЕСТ

Проект USAID АгроІнвест є проектом технічної допомоги, що фінансується Американським агентством з міжнародного розвитку (USAID) і впроваджується компанією «Кімонікс Інтернешнл».

Проект працюватиме в Україні протягом 5 років (із 2011 по 2016 рр.).

Метою проекту є сприяння розвитку сільського господарства України та підвищення конкурентоспроможності агробізнесу, незалежно від організаційно-правової форми та масштабів виробництва. Крім того, проект ставить за мету сприяти зміцненню експортного потенціалу України як учасниці глобальної ініціативи із гарантування продовольчої безпеки. Проект також покликаний допомогти українським селянам краще розуміти та захищати свої права на землю і розумно розпоряджатися своєю власністю для зміцнення добробуту своїх сімей та України в цілому.

Проект USAID АгроІнвест працює у трьох напрямках:

підтримка стабільного законодавчого середовища, яке сприятиме розвитку ринкової економіки;

стимулювання доступу аграріїв до фінансування;

Сприяння розвитку ринкової інфраструктури для малих і середніх виробників.

Очікувані результати проекту

(1) Більш стійка, орієнтована на ринок сільськогосподарська політика, що сприятиме зростанню інвестицій.

(2) Стійкий доступ до фінансових послуг, особливо для малих і середніх виробників (МСВ).

(3) Більш ефективна ринкова інфраструктура для МСВ та інших учасників ланцюжка доданої вартості.

Керівник проекту: Ерік Блайх

Київський офіс:

вул. Володимирська 4, 2-й поверх

Київ, 01001, Україна

Тел.: +38 (044) 232-97-55

Факс: +38 (044) 232-97-56

Сторінка в Інтернеті: <http://www.agroinvest.org.ua>

ЛІТЕРАТУРА¹²⁹

1. Аграрне право України: Підручник/за ред. О.О. Погрібного. — К.: Істина, 2004 р. — 448 с.
2. Аліман М.В. Кооперація і кооператори: визначення, афоризми, повчання/Аліман М.В.; [за заг. ред. О.О. Нестулі]. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. — 175 с.
3. Багай Н.О. Наукові засади розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні/збірник праць Прикарпатського університету, 2001. — с.102–108.
4. Бондарчук В., Алколей Дж., Молдаван Л., Курдицький С.. Кооперація як спосіб життя/[електронний ресурс]. —режим доступу: <http://www.zerno.org.ua/articles/coop/279>
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
6. Вівчаренко О.А. Право власності на землю в Україні (актуальні проблеми)/ред. В.Л. Мунтян. — Івано-Франківськ, 1998. — 180 с.
7. Гаєцька-Колотило Я.З. Організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Я.З. Гаєцька-Колотило — К., 2003. — 201 с.
8. Галиновская Е.А., Минина Е.Л., Панкратов И.Ф. Комментарий к Федеральному Закону «О сельскохозяйственной кооперации». — М.: ИНФРА М — Норма, 1997. – 269 с.
9. Гафурова О.В. Права та обов'язки членів сільськогосподарських виробничих кооперативів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06/О.В. Гафурова. — Національний аграрний університет. — К., 2005. — 197 с.
10. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
11. Гриценко М.П., Коринец Р.Я., Сеитосманов А.С. Сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы: становление и развитие (на примере АР Крым)/Сімферополь: издательский дом «Тезис», 2012. — 128 с.

¹²⁹ Рекомендуємо також використовувати матеріали електронної «Кооперативної бібліотеки» інтернет-центру дистанційного навчання кредитних спілок та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: <http://cuedu.org.ua/ru/BIBLIOTEKA>

12. Гриценко М.П., Корінець Р.Я., Мілнз Д., Малік М.Й., Розгон А.В. Маркетингові організації виробників сільськогосподарської продукції. Досвід країн ЄС, порядок створення і діяльності в Україні: практичний посібник. — К.: Аграрна освіта, 2011.
13. Гуревський В.К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення /відп. ред. О.О. Погрібний. — О.: «АстроПринт», 2000. — 136 с.
14. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність»: Науково-практичний коментар /Р.Я. Корінець, М.П. Гриценко, Ю.М. Берездецький, Ю.Я. Кухарук та ін. / За ред. Р.Я. Корінця. — Львів: НВФ «Українські технології», 2007. — 248 с.
15. Земельне право України: Підручник/За ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаша. — К.: Істина, 2003. — 448 с.
16. Земельний кодекс України: Закон України від 13 березня 1992 р./ Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 25. — Ст. 354.
17. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р./ Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3–4. — Ст. 27.
18. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу/В.В. Зіновчук — К.: Логос, 2001. — 379 с.
19. Ініціатива «Рідне село». Практичні кроки. Господарства населення та сільськогосподарська кооперація. Матеріали для обговорення. Міністерство аграрної політики та продовольства України, 2012. — 32 с.
20. Ковриженко Д. Кооперація по-новому: між Сциллою радянських стандартів і Харибдою потреб сьогодення/[Електронний ресурс]/Д. Ковриженко; Лабораторія законодавчих ініціатив//Лабораторія законодавчих ініціатив: [сайт]: публікації. — [2003–2008]. — Режим доступу: <http://www.parlament.org.ua>
21. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р./ Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
22. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

23. Концепція розвитку національного кооперативного руху. — К., 2001. — с. 16.
24. Кооперативы в процессе социального развития. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН n64/136. / [електронний ресурс] /Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UnDOC/GEEn/n09/470/01/PDF/n0947001.pdf?OpenElement>
25. Корінець Р.Я. Сільськогосподарські дорадчі служби як центри інформаційної підтримки сільськогосподарської обслуговуючої кооперації/ Міжнародний круглий стіл «Організація бізнес-шкіл в дорадництві для успішного впровадження інновацій»/Збірник статей. — К.: Видавничий центр НУБіП України, 2012. — с. 16–18.
26. Кулинич П.Ф. Правові проблеми земельної реформи в Україні// Правова держава: Щорічник наук. пр. — К.: ІДП НАН України; Юрид. вид-во «Ін Юре», 1998. — Вип. 9. — с. 222–232.
27. Кучерявенко Н.П. Налоговое право: учебник / Н.П. Кучерявенко. — Х.: Консум, 1997. — 431 с.
28. Лагутін В.Д. Про перехід до системи оподаткування стимулюючого типу//Бюджетно-податкова політика в Україні: проблеми та перспективи розвитку: матер. конф. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. — с. 154–157.
29. Малік М.Й., Корінець Р.Я. Оцінка перспектив розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів//Економіка АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. — К.: ДОД Інституту аграрної економіки УААН, 1995 — с. 3–8.
30. Масін В.М. Правове регулювання визначення неприбуткового статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів відповідно до вимог Податкового кодексу України/В.М. Масін//Південноукраїнський правничий часопис. — 2011. — № 2. — С. 119–121.
31. Масін В.М. Проблеми правового забезпечення розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06/ В.М. Масін — К., 2008. — 178 с.
32. Масін В.М. Проблеми правового статусу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу як неприбуткової організації/В.М. Масін// Південноукраїнський правничий часопис. — 2006. — № 4. — с. 128–129.
33. Масін В.М. Сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських

обслуговуючих кооперативів/В.М. Масін//Вісник Одеського національного університету. Правознавство. — 2011. — Т. 16. — Вип. 3. — с. 134–141.

34. Методичні рекомендації з відображення в бухгалтерському обліку коштів державної фінансової підтримки підприємств АПК/Міністерство аграрної політики України; ННЦ «Ін-т аграрної економіки» УААН; Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України. — К., 2008. — 19 с.

35. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання: Наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 № 367/Міністерство економічного розвитку і торгівлі України//[електронний ресурс]/режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=92210&cat_id=38738

36. Міжнародна благодійна організація «Добробут громад»/[електронний ресурс]/ режим доступу: <http://www.heifer.org.ua>

37. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: у 3 т./кол. авторів [заг. редакція, М. Я. Азарова]. — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010.

38. НАЦІОНАЛЬНИЙ КЛАСИФІКАТОР УКРАЇНИ. КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ДК 009:2010/Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>

39. О кооперации в СССР: Закон Союза Советских Социалистических Республик от 26 мая 1988 г./Верховный Совет СССР//Ведомости Верховного Совета Союза ССР. — 1988. — № 22. — Ст. 355.

40. Онищенко О. Сільськогосподарські виробничі кооперативи: оцінка положень формування і функціонування//Економіка України. — 1999. — № 1. — с. 56–65.

41. Онищенко О., Юрчишин В. Реорганізація у приватні підприємства — обов'язкова!//Голос України. — 2001. — № 102 (2602). — 12 червня. — с. 4.

42. Осташко Т. Перспективи сільського господарства після вступу України до СОТ/Т. Осташко//Дзеркало тижня. — 2005. — 6–12 серп.

43. Панькова Л.О. Правове регулювання діяльності аграрних бірж в

Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.06 / Л. О. Панькова. – К., 2005. — 218 с.

44. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р./ Верховна Рада України: офіційний веб-сайт.— Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.

45. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

46. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. (у редакції Закону від 22 грудня 2011 р.)/Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/page7>

47. Про внесення змін до деяких законів України щодо господарської діяльності та оподаткування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: пояснювальна записка до проекту Закону України № 3348 від 19 березня 2007 р./[Електронний ресурс]/Верховна Рада України// Верховна Рада України: офіційний веб-сайт.— Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>

48. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. / Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

49. Про державні цільові програми: Закон України від 18 березня 2004 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>

50. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р./Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31–32. — Ст. 263.

51. Про державну статистику: Закон України від 17 вересня 1992 р. / Верховна Рада України//Електронний ресурс/Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>

52. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003/Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

53. Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих

кооперативів на період до 2015 р.: Постанова № 557 від 3 червня 2009 р./Кабінет Міністрів України//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. — [2009]. — Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

54. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.: постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. № 1158 / Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.

55. Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій: наказ ДПА від 24.01.2011 № 37/Державна податкова адміністрація України//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт.— Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

56. Про затвердження Порядку та умов проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання їм фінансової підтримки за рахунок коштів державного бюджету: наказ № 410 від 17.08.2011 р./Міністерство аграрної політики та продовольства України // Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. — [2011]. — Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

57. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: постанова № 272 від 9 березня 2011 р./Кабінет Міністрів України//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. — [2011]. — Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

58. Про затвердження Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу: наказ № 643 від 30 жовтня 2013 р./ Міністерство аграрної політики та продовольства України: офіційний веб-сайт. — [2013]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=10089>

59. Про затвердження примірних статутів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу: наказ Міністерства аграрної політики України від 26.06.2003 № 191//[електронний ресурс]/ режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.303.0>

60. Про затвердження Примірного договору про надання фінансової підтримки сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу: Наказ від 29 вересня 2009 р. № 714//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-primirnogo-dogovoru-pro-nadannja-finansov-doc4932.html>

61. Про затвердження Примірного статуту сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 315 від 21 травня 2013 р. / Міністерство аграрної політики та продовольства України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=6920>

62. Про затвердження Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003–2004 рр.: постанова № 1858 від 12 грудня 2002 р./Кабінет Міністрів України//Офіційний вісник України. — 2002. — № 51. — Ст. 2293.

63. Про затвердження Рекомендацій щодо роботи регіональних комісій із проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання фінансової підтримки: Наказ Міністерства аграрної політики України від 20 жовтня 2009 р. № 749//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://document.ua/prozatverdzhennja-rekomendacii-shodo-roboti-regionalnih-kom-doc5390.html>

64. Про затвердження Рекомендацій щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів із використанням майнових паїв або часток у майні, що перебуває у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики України від 18 березня 2003 р. № 67 // [електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.1414.0>

65. Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі у реформуванні економіки України на ринкових засадах: Указ Президента України № 1348/2000 від 19 грудня 2000 р./Офіційний вісник України. — 2000. — № 51. — Ст. 2198.

66. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.

67. Про Міністерство аграрної політики та продовольства України: Указ Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500/2011/Президент України/[електронний ресурс]/режим доступу <http://www.president.gov.ua/documents/13486.html>

68. Про Міністерство аграрної політики та продовольства України: Указ Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500/2011/Президент України/[електронний ресурс]/режим доступу <http://www.president.gov.ua/documents/13486.html>

69. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/print1360011061369621>

70. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р./Верховна Рада України// [електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/print1360011061369621>

71. Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України № 666/94 від 10 листопада 1994 р./Урядовий кур'єр. — 1994. — № 176

72. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України № 1529/99 від 3 грудня 1999 р./Урядовий кур'єр. — 1999. — 8 груд.

73. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>

74. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України № 720/95 від 8 серпня 1995 р./Урядовий кур'єр. — 1995. — 12 серп.

75. Про розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: наказ № 168 від 31 серпня 2000 р. [електронний ресурс]/М-во аграрної політики України//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт.— Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

76. Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23 вересня 2008 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20сільськогосподарський%20перепис>.

77. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004 р./Верховна Рада України//[Електронний ресурс]/Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.

78. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. (у редакції Закону від 20.11.2012 № 5495-VI)/Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 39. — Ст. 261.

79. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 р. / Верховна Рада України // Електронний ресурс / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>.

80. Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.: Закон України від 18 січня 2001 р./Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 11. — Ст. 52.

81. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. / Верховна Рада України//Електронний ресурс/Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

82. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р./Верховна Рада України//[електронний ресурс]/режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.

83. Проценко Т.П. Сучасний етап і правове забезпечення кооперації в Україні/Т.П. Проценко // Правова держава: щорічник наук. праць. Вип. 11. — К., 2000.— с. 348–354.

84. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація: словник-довідник/За заг. ред. Р.Я. Корінця, М.П. Гриценка, М.Й. Маліка. — Львів: Українські технології, 2010. — 160 с.

85. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: практич. посіб./Р. Блок, В.В. Гончаренко, Н.А. Іванова та ін. — К.: Урожай, 2001. — 345 с.

86. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: формування і функціонування. Методичні рекомендації/[Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, М.П. Гриценко, Р.Я. Корінець]. — К.: ННЦ «ІПЕ», 2012, — 68 с.

87. Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України/[електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.coop-union.org.ua>.

88. Титова Н. И. Продовольственная проблема: земля, труд (правовые аспекты). — Львов., 1989. —с. 99–101.

89. Український державний фонд підтримки фермерських господарств/[електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.udfpgf.org.ua/>

90. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р./ Верховна Рада України//Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. —ст. 356.

91. Чайнов А.В. Краткий курс кооперации. — М.: Центральное

товарищество «Кооперативное издательство», 1925. — 90 с.

92. Щодо методичних рекомендацій по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій: лист № 759/10/20–2117 від 27 січня 1998 р. [електронний ресурс]/Державна податкова адміністрація//Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. — [1998]. — Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

93. Юридична енциклопедія: у 6 т./редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.] — К.: Укр. енцикл., 2003. — Т. 5: П-С. — 736 с.

94. Як створити сільськогосподарський обслуговуючий кооператив// Сприяння розвитку сільськогосподарських організацій в Україні/за ред. Р. Блока — К.: TACIS, 2000. — 14 с.

95. 2012 — міжнародний рік кооперативів/ [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ccu.crimea.ua/index.php/coor-year.html>.

Наукове видання
Р.Я. Корінець, М.Й. Малік, В.М. Масін та ін.
Науково-практичний коментар
до Закону України
«Про сільськогосподарську кооперацію»
та суміжних правових актів

Підписано до друку 14.02.2014 р. Формат 45х60/16. Папір офс. Друк - офс. Ум.
др.арк. - 13,5. Об'єм - 9,8. Наклад 1000 прим. Зам. 2510
Надруковано: ТОВ «Компанія ВАІТЕ»
01042, м. Київ, вул. Саперне поле, 26, к. 27, тел.: 0 44 531 1432

Видавництво ТОВ «Компанія ВАІТЕ»
01042, м. Київ, вул. Саперне поле, 26, к. 27
Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єкта видавничої справи серія
ДК № 2570 від 27.07.2006 року

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект АгроІнвест

ДОРАДА

Національна асоціація
сільськогосподарських
дорадчих служб України